

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Ing. Gabriele Čavojské za její ochotu a vstřícnost ujmout se mé bakalářské práce, za její odborné vedení a cenné rady. Zároveň děkuji paní ředitelce PaedDr. Janě Kubičkové za umožnění realizace průzkumného šetření v jedné z jejích mateřských škol. Díky patří také mé rodině za trpělivost a podporu během studia a tvorby bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá problematikou sluchového vnímání u předškolních dětí. Cílem bylo vytvořit a v praxi aplikovat soubor hudebních činností pro rozvoj jednotlivých oblastí sluchového vnímání a následně ověřit jeho vhodnost a využitelnost u dětí v mateřské škole.

Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část je vytvořena na základě odborných publikací a internetových zdrojů, a je rozčleněna na dvě hlavní kapitoly popisující sluchovou a hudební problematiku. Praktická část je zaměřena na zjišťování úrovně sluchového vnímání u vybraných dětí předškolního věku a na jeho rozvíjení s využitím hudebních činností. Výsledkem praktické části je soubor hudebních činností s ověřením jeho vhodnosti a využitelnosti v praxi.

Klíčová slova

Sluch, sluchové vnímání, hudební činnosti, složky hudby, děti předškolního věku, mateřská škola.

Abstract

The bachelor thesis deals with the issue of auditory perception of preschool children. The aim was to create and apply in practice a set of musical activities for the development of individual areas of auditory perception and subsequently verify its suitability and usability for children in kindergarten.

The work is divided into a theoretical and a practical part. The theoretical part is created on the basis of professional publications and internet sources, and is divided into two main chapters describing hearing and musical field. The practical part is focused on determining the level of auditory perception of selected preschool-age children, and on its development while using musical activities. The result of the practical part is a set of musical activities with verification of its suitability and usability in practice.

Keywords

Hearing, auditory perception, musical activities, components of music, preschool-age children, kindergarten.

Obsah

Seznam obrázků	9
Seznam tabulek	9
ÚVOD	10
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 Vhled do problematiky sluchového vnímání	11
1.1 Zvuk, hluk a ticho	11
1.2 Sluch	14
1.2.1 Sluchové ustrojí	14
1.2.2 Fyziologie sluchu	16
1.3 Ontogeneze sluchového vnímání a řeči	17
1.4 Sluchové vnímání a jeho jednotlivé oblasti	21
1.4.1 Naslouchání	22
1.4.2 Figura a pozadí	23
1.4.3 Sluchová paměť	23
1.4.4 Sluchová diferenciacce	24
1.4.5 Sluchová analýza a syntéza	27
1.4.6 Vnímání a reprodukce rytmu	28
2 Hudba, její složky a rozdělení hudebních činností v návaznosti na její význam pro předškolní děti	29
2.1 Složky hudby	29
2.1.1 Tón	30
2.1.2 Rytmus a tempo	31
2.1.3 Melodie	32
2.1.4 Dynamika	32
2.1.5 Barva a harmonie	33
2.1.6 Hudební forma	34

2.2 Hudební činnosti	34
2.2.1 Vokální činnosti	34
2.2.2 Instrumentální činnosti	36
2.2.3 Hudebně pohybové činnosti.....	37
2.2.4 Poslechové činnosti.....	37
PRAKTICKÁ ČÁST	39
3 Cíl průzkumu	39
4 Použité metody a strategie průzkumu	39
5 Charakteristika průzkumného vzorku a prostředí	41
6 Plánování a průběh průzkumného šetření	43
6.1 Vstupní zjišťování úrovně sluchového vnímání u dětí	44
6.1.1 Seznamování	44
6.1.2 Orientační sluchová zkouška	45
6.1.3 Vstupní testování sluchového vnímání	46
6.1.4 Shrnutí výsledků ze vstupního zjišťování úrovně sluchového vnímání	55
6.2 Rozvoj sluchového vnímání prostřednictvím hudebních činností	57
6.3 Výstupní testování sluchového vnímání a souhrn výsledků	64
7 Vyhodnocení výsledků a diskuze	73
8 Doporučení pro praxi	79
ZÁVĚR	81
Seznam použitých zdrojů	83
Seznam příloh	86

Seznam obrázků

Obrázek 1: Řeč a audiogram (Hovorková a spol., 2020) (viz s. 12)

Obrázek 2: Sluchové ustrojí (Orel, Facová 2010, s. 98) (viz s. 15)

Obrázek 3: Anatomie sluchového orgánu s přenosem zvuku (Štefánek, 2010) (viz s. 17)

Seznam tabulek

Tabulka 1: Vstupní testování: naslouchání (viz s. 48)

Tabulka 2: Vstupní testování: sluchová figura a pozadí (viz s. 49)

Tabulka 3: Vstupní testování: sluchová paměť (viz s. 51)

Tabulka 4: Vstupní testování: sluchová diferenciacce (viz s. 53)

Tabulka 5: Vstupní testování: sluchová analýza a syntéza (viz s. 54)

Tabulka 6: Vstupní testování: vnímání a reprodukce rytmu (viz s. 55)

Tabulka 7: Výstupní testování: naslouchání (viz s. 64)

Tabulka 8: Výstupní testování: sluchová figura a pozadí (viz s. 66)

Tabulka 9: Výstupní testování: sluchová paměť (viz s. 67)

Tabulka 10: Výstupní testování: sluchová diferenciacce (viz s. 69)

Tabulka 11: Výstupní testování: sluchová analýza a syntéza (viz s. 70)

Tabulka 12: Výstupní testování: vnímání a reprodukce rytmu (viz s. 72)

ÚVOD

Tématem předložené bakalářské práce je využití hudebních činností k rozvoji sluchového vnímání dětí v mateřské škole. Autorka vycházela ze zkušeností s hudební výchovou a propojila je s oblastí speciální pedagogiky. Téma bylo konkrétně zacíleno na sluchové vnímání, které má významnou roli při tvorbě a rozvoji řeči. Již v minulosti se autorka zabývala rozborem a inovací hudebně-poslechového cyklu Ilji Hurníka s názvem: „Umění poslouchat hudbu.“ Tato skutečnost ji ještě více utvrdila v tom, že hudba a sluchové vnímání spolu velmi úzce souvisí a že využití hudebních činností k rozvoji sluchového vnímání v sobě skrývá velký potenciál.

Hudba má od nepaměti své místo ve výchově i v každodenním životě. Hudbu lidé využívali k vyjadřování pocitů, předávání ústní lidové slovesnosti nebo jako rytmický doprovod při každodenních činnostech. Hudba je ve své podstatě velmi přirozený prostředek k celkovému rozvoji vnímání a utváření harmonické osobnosti. Tato práce je zaměřena na rozvíjení sluchového vnímání předškolních dětí v mateřské škole prostřednictvím hudebních činností, jejichž pevný základ tvoří zejména lidové písně.

Cílem práce je v teoretické části popsat problematiku sluchového vnímání včetně jeho rozvoje u předškolních dětí. Dalším neméně důležitým cílem je popsat z čeho se skládá hudba, a jakým způsobem jí lze využít v práci s dětmi předškolního věku. V praktické části je cílem vytvořit soubor hudebních činností k rozvoji sluchového vnímání předškolních dětí a zjistit, jaká je jeho míra vhodnosti a využitelnosti v praxi.

Práce je rozdělena do dvou částí, teoretické a praktické. První kapitola teoretické části je věnována sluchové problematice. Jsou v ní popsány nejzákladnější pojmy související se sluchovým vnímáním, fyziologie a ontogeneze sluchu, a také jednotlivé oblasti sluchového vnímání. Druhá kapitola teoretické části je úvodem do hudební problematiky a konkrétně je věnována charakteristice jednotlivých složek hudby a rozdělení hudebních činností s možností jejich využití u dětí v mateřské škole.

Praktická část je zaměřena na kvalitativní průzkum, který je věnován šetření úrovně sluchového vnímání u vybraných předškolních dětí. Podstatná část průzkumného šetření je zaměřena na rozvoj sluchového vnímání s využitím autorkou vytvořených hudebních činností. V závěru praktické části jsou vyhodnoceny výsledky, ze kterých je patrné, k jakým změnám v jednotlivých oblastech sluchového vnímání u dětí došlo po jeho cíleném rozvíjení, a které hudební činnosti se v praxi nejvíce osvědčily.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Vhled do problematiky sluchového vnímání

Sluchové vnímání je složitý proces, který může být uskutečněn za předpokladu existence zvuku, jeho přenosu, zdravého sluchu a správné fyziologie sluchového systému. Sluchové vnímání je u každého člověka do jisté míry subjektivní a jinak rozvinuté. Sluchové vnímání si lze představit jako špičku ledovce, která je poskládaná z jednotlivých střípků, jež představují různé roviny sluchového vnímání. Pokud je sluchové vnímání nedostatečně rozvinuto nebo oslabeno, není tomu zpravidla v celém jeho celku, ale v jeho jednotlivých oblastech, na které je nutné se zaměřit. Specifickou oblastí, která vnáší do tohoto komplexu další rozměr je sluchové vnímání hudby. Poslechem hudby, její tvorbou, ale i pouhou hrou s ní, lze rozvíjet nejen hudební sluch, ale i všechny oblasti sluchového vnímání. Hudbu v tomto kontextu tedy chápeme jako prostředek k rozvoji sluchového vnímání.

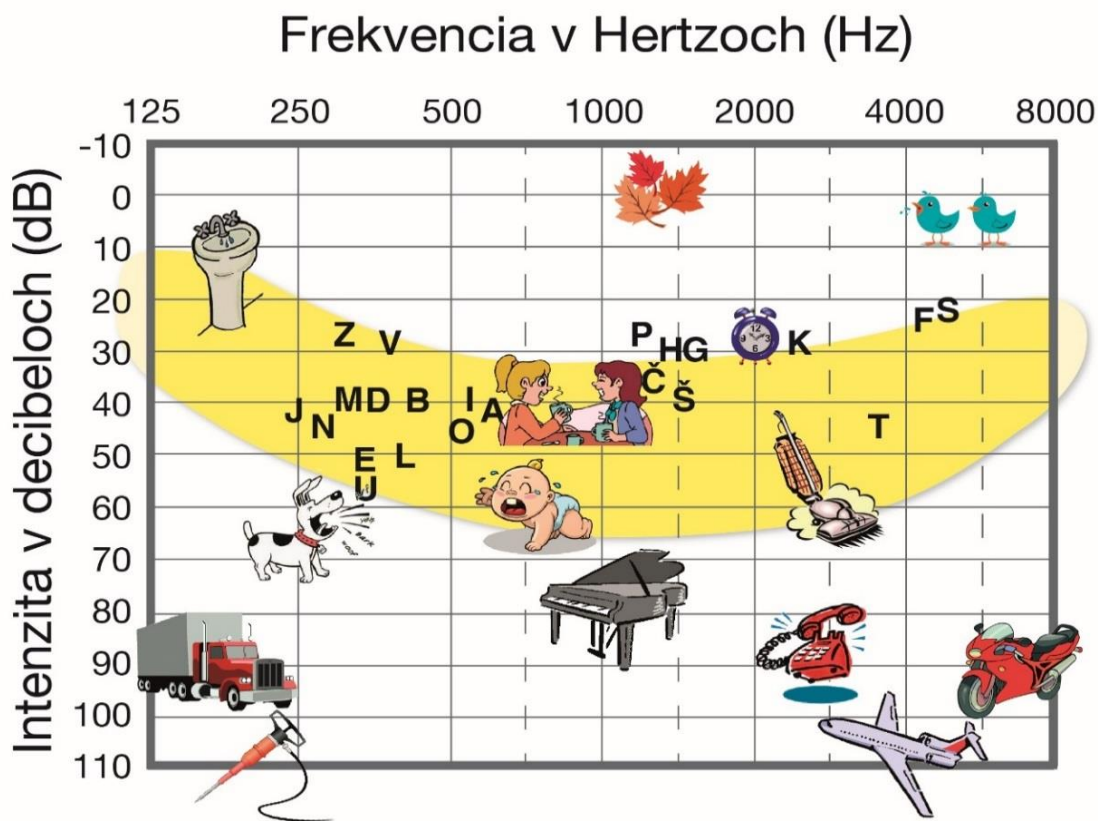
1.1 Zvuk, hluk a ticho

Na samém počátku je zvuk, který se nedá nijak uchopit, ale přesto není o jeho existenci pochyb. Zvuk je fyzikálním jevem, komunikačním prostředkem, nositelem informace a také tvůrčím prostředkem s estetickým přesahem. Zvukem, jeho vznikem a přenosem se zabývá vědní obor akustika, který má mnoho dalších odvětví. Jedná se např. o fyzikální akustiku, fyziologickou akustiku, psychoakustiku či hudební akustiku (Syrový 2014, s. 14–15).

Zvuk z pohledu fyzikální akustiky je jev, který vzniká specifickým pohybem, tj. kmitáním nebo chvěním, pružného tělesa. Tento pohyb tělesa se dále šíří prostředím, přičemž podmínkou jeho přenosu je vodivost. Vodivým prostředím může být vzduch, kapalina, ale i předmět v pevném skupenství např. dřevo nebo kov. Podle pravidelného či nepravidelného chvění tělesa pak vznikají zvuky nehudební, též označovány jako šramoty, a dále zvuky hudební zvané tóny. Tóny jsou tedy specifickou skupinou zvuků vznikajících na základě pravidelného chvění tělesa. Na rozdíl od šramotů mají tóny svoji délku, výšku, sílu a barvu. V praxi to znamená, že vnímáme jinak např. zvuk způsobený pádem předmětu na zem, a jinak zvuk, který vznikl hrou na hudební nástroj (Cmíral 1974, s. 7–8).

Intenzita a frekvence, to jsou dvě vlastnosti zvuku, které lidské ucho vyhodnocuje. Intenzitu zvuku je možné vnímat jako slabou, středně silnou nebo hlasitou a její síla je uváděna v decibelech (dále jen dB). Normální hladina hlasitosti pro lidské ucho je v rozmezí zhruba od 0–20 dB. Intenzita zvuku okolo 120 dB způsobuje u posluchače bolestivost a poškození sluchu (Jungwirthová 2015, s. 17). Intenzita je jedním z prozodických faktorů lidské řeči a má velký význam pro vyjádření různých situací nebo sdělení. Podobně tak i v hudbě má hlasitost své nezastupitelné místo a je využívána jako jeden z výrazových prostředků označovaných termínem dynamika.

Frekvence určuje výšku nebo hloubku zvuku. Vysoké zvuky mají vysokou frekvenci a hluboké naopak nízkou. Jungwirthová uvádí obrazný příklad, kdy si lze frekvenci představit jako soubor zvuků různé výšky, které se nacházejí na klaviatuře zleva doprava, od nejhlubších po nejvyšší. Podobně je tomu i v řeči, kdy jednotlivé hlásky jsou souborem různě vysokých zvuků. Většina samohlásek se pohybuje v nižších frekvenčních polohách, většina souhlásek ve střední poloze a sykavky spolu s hláskou „F“ v oblasti vysokofrekvenční (Jungwirthová 2015, s. 17). Přehledně jsou tyto informace znázorněny v následujícím grafu.

Obr. 1: Řeč a audiogram (Hovorková S. a spol., 2020)

Frekvence zvuku je měřena v Hertziích (dále jen Hz). Jedná se o počet kmitů za sekundu. 1 Hz je tedy zhruba 1 kmit za sekundu. Běžná frekvence zvuku při mluvě se pohybuje v rozmezí 500–4000 Hz. Vnímání frekvence zvuku u člověka je pak v rozmezí od 16 Hz do 2000 Hz. Nižší frekvence zvuku jsou označovány jako infrazvuky a vyšší ultrazvuky. Na poškození sluchu mají větší vliv vysoké zvuky a tóny než hluboké. Okolo hladiny 4000 Hz hrozí největší poškození sluchu (Bednarčík in Čenčíková, Dohnalová, 1998, s. 24).

Zvuk je možné také využít a prezentovat jako součást uměleckého díla. Zvuk jako umělecký prvek má své uplatnění např. v mluveném slově, hudbě ale i ve formě ruchu sloužícího k dokreslení zvukové atmosféry např. ve filmu (Syrový 2014, s. 16–17).

Pomineme-li zvuk, který je záměrně využíván jako ruch, tak v současné době přibývá zvuku, který je ruchem nežádoucím. Podobně jako dochází v našem životním prostředí k znečišťování ovzduší nebo vody, tak dochází i k znečišťování prostředí nadměrným hlukem a také přemírou zvukových podnětů. Jedná se o tzv. akustický smog, který může způsobovat jak psychické, tak i tělesné problémy. V dnešní „přesycené době“ je hluk prakticky všude, v ulicích, na stavbách, restauracích, obchodech, školách atd. Nadměrný hluk způsobuje problémy s prahovým slyšením a přemíra zvukových, řečových i hudebních podnětů má negativní dopad na kvalitu sluchového vnímání. Děti přehlcené zvukovými podněty jsou z tohoto důvodu často hyperaktivní a mají problémy s pozorností. S problematikou hluku a akustického smogu souvisí i hudební znečištění. Hudba v takovém případě ztrácí svoji původní funkčnost a stává se pouhou kulisou bez hlubšího významu (Raková, Štíplová, Tichá 2016, s. 11–12).

V přirozeném prostředí ticho téměř neexistuje. Působení absolutního ticha na člověka by pravděpodobně nebylo ani příjemné, ani žádoucí. Jistou dávkou ticha ale člověk přeci jen potřebuje. Za ticho můžeme v takovém případě považovat i prostředí, ve kterém jsou slyšitelné slabé a libé zvuky. Takové ticho lze hledat například v přírodě nebo prostoru bez nežádoucích ruchů. Ticho je velmi důležité pro kvalitní spánek, k přemýšlení a v neposlední řadě i k umění naslouchat. Ticho má pozitivní vliv na sluchové vnímání i na psychickou stránku člověka (Raková, Štíplová, Tichá 2016, s. 12–13).

Potřebu ticha je důležité v dětech vzbuzovat od jejich narození. Děti jsou často zahlcovány podněty, včetně sluchových, a v jejich domácím prostředí je mnohdy zbytečně prostor zahlcován hlukem. Následkem je zhoršená kvalita soustředění, sluchového vnímání a v neposlední řadě i vnímání širšího rozměru hudby (Jurkovič, 2012, s. 121).

1.2 Sluch

Sluch je jedním z nejdůležitějších smyslů člověka v oblasti komunikace a navazování sociálních vztahů. Podobně jako zrak, tak i sluch nám umožňuje přijímat informace z vnějšího okolí, vyhodnocovat je, a dále s nimi pracovat. Pokud je sluch nebo zrak nějakým způsobem narušen, jsou negativně ovlivněny všechny tyto funkce. Dnes již zesnulá americká spisovatelka Helen Kellerová, která byla významnou hluchoslepou osobností, popsala tento stav výstižně: „*Slepotu odděluje člověka od věcí, hluchota od lidí*“ (ČT24, ČTK/AP 2018).

Správný sluch a způsob vnímání je velmi důležitý pro tvorbu a rozvoj řeči a v návaznosti na to i pro rozvoj abstraktního myšlení. Kvalita sluchu a sluchového vnímání u dětí má vliv na většinu činností, se kterými se setkávají ve škole a dále pak i v běžném životě. Sluch je zapotřebí chránit a sluchové vnímání vhodným způsobem rozvíjet. „*Problémy se sluchem mohou vést k poruchám pozornosti a učení. Může se jednat buď o fyziologický problém, nebo o problém se sluchovým vnímáním*“ (Poláková 2019, s. 33–34).

Procesem přenosu zvuku do sluchového ústrojí a jeho následným vnímáním se zabývá fyziologická akustika. Rozsah sluchového vnímání závisí na rozsahu tzv. sluchových prahů, které jsou každému člověku individuální (Srový 2014, s. 14–15).

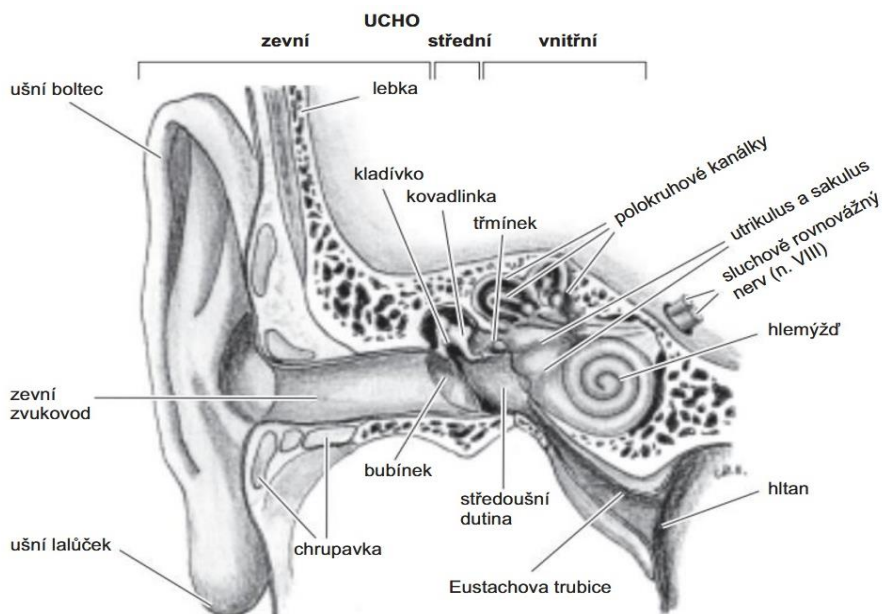
Každý člověk tedy díky nastavení prahového slyšení vnímá intenzitu a frekvenci zvuku rozličným způsobem. Dokonce slyšení na pravém a levém uchu jednoho člověka může být rozdílné. Zjišťováním individuálního prahu se zabývá obor audiologie (Lejska 2003, s. 20).

Prahy sluchu jsou dva, spodní a horní. Spodní práh slyšení je hranice, kdy je člověk schopen ještě zachytit velmi slabý zvuk. Naproti tomu horní práh sluchu upozorňuje na nepříjemně vysokou hlasitost zvuku, jejíž překročení působí bolest. Tato informace je pro člověka důležitým varováním před možným nebezpečím poškození sluchového orgánu (Kutálková 2009, s. 19). Člověk je schopen vnímat zvuky prahové a nadprahové. Z toho většina známých zvuků spadá do kategorie zvuků nadprahových. Zvuk pod prahovým slyšením není možný zachytit lidským uchem (Lejska 2003, s. 19).

1.2.1 Sluchové ústrojí

Sluchové ústrojí je tvořeno částí **periferní** a **centrální**. Do periferní části patří sluchový orgán složený ze třech částí: vnějšího, středního a vnitřního ucha. Část centrální zahrnuje

dva páry sluchových nervů a sluchové centrum, které je umístěno v mozku. Hlavní funkcí sluchového systému je zachytit, zpracovat a následně vyhodnotit zvukové informace (Franěk 2005, s. 21).

Obr. 2: Sluchové ustrojí (Orel, Facová 2010, s. 98)

Periferní část

Vnější ucho – vnější ucho by se dalo přirovnat k mikrofonu. Tento viditelný přijímač zachytává zvuky a převádí je dále jako kmity do ušního bubínku (Franěk 2005, s. 21). Vnější ucho se skládá z ušního boltce a zvukovodu. Ušní boltec je viditelná část sluchového ústrojí umístěná na spáncích hlavy. Tvoří ho chrupavka potažená kůží, která se u každého člověka liší svým tvarem a záhyby (Kutálková 2009, s. 19).

Zvukovod je cesta tvořená chrupavkami, skrze kterou prochází zvuk směrem do dalších částí ucha. Zvukovod roste do doby, než je ukončen ontogenetický vývoj a tím pádem se mění i jeho možnosti převádění kmitavé energie, především jejího množství a charakteru (Lejska 2003, s. 15).

Střední ucho – tato část je oddělena od zvukovodu blankou bubínku. Jedná se o samostatnou dutinku naplněnou vzduchem, která obsahuje tři kůstky, dva svaly a dvě ústí. Středoušní dutinu a nosohltan spojuje Eustachova trubice, jejíž hlavní funkcí je vyrovnávání zevního atmosférického tlaku a tlaku ve středouší (Lejska 2003, s. 15).

V bubínkové dutině jsou 3 propojené kůstky: kladívko, kovadlinka a třmínek. Na kladívko, které je přirostlé k bubínku navazuje kovadlinka a přes chrupavku je kloubně napojená hlavice třmínku, jejíž ploténka zapadá do oválného okénka (Škodová, Jedlička a kol. 2003, s. 441).

Ve středním uchu se nacházejí dva svaly, které chrání vnitřní ucho před poškozením, jedná se o sval třmínkový a napínač bubínku. Omezují vysokou akustickou energii prostupující středním uchem k vnitřnímu. Svaly se v takovém případě stáhnou a zpevní všechny tři kůstky: kladívko, kovadlinku a třmínek (Lejska 2003, s. 17).

Vnitřní ucho – Jedná se o nejnvnitřnější část ucha uloženou ve skalní kosti. Vnitřní ucho zvané též labyrint je složeno z polokruhovitých chodbiček, hlemýžďe a předsíně.

Hlemýžď je chráněn pevným obalem a je zatočený do spirály, z níž vedou různě dlouhá nervová vlákna umožňující rozlišování výšky tónů. Pokud je sluch poškozen, jako první přestávají svojí funkci plnit vlákna zachytávající vysoké tóny. Labyrint je naplněn tekutinou a oddělen membránou oválného okénka (Kutálková 2009, s. 21).

Centrální část

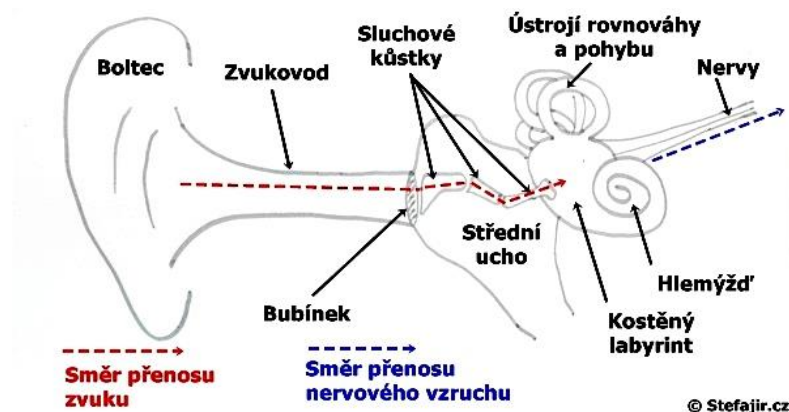
Periferní část je zakončena sluchovým nervem. Sluchová dráha začíná v mozkovém kmeni, kde se vlákna kříží a většina z nich postupuje v opačném směru. Zvuk zachycený jedním uchem je roznesen sluchovými drahami do obou stran (Škodová, Jedlička a kol. 2003, s. 443).

1.2.2 Fyziologie sluchu

Vnímání zvuku je složitý proces probíhající v několika etapách. Zvuk, který je z fyzikálního hlediska popsán jako vlnění molekul vzduchem, je zachytáván sluchovým orgánem – uchem. Šířící se zvukové vlny rozkmitají bubínek ve vnějším uchu, a dále přecházejí středoušními kůstkami k oválnému okénku. To je pomyslnou bránou vedoucí do vnitřního ucha, kde je uložen hlemýžď neboli kochlea, nejdůležitější orgán slyšení. Kochlea je naplněna kapalinou, která se při přenosu zvuku rozvlní a podráždí vláskové buňky umístěné po jejím obvodu. Následně jsou signály z podráždění přeneseny sluchovým nervem až do samotného sluchového centra, a v tu chvíli vzniká sluchový počitek (Jungwirthová 2015, s. 16).

V mozkovém kmeni se kříží nervové dráhy, a díky tomu je člověk schopen zvuk lokalizovat. Zvukový signál prochází hlavním centrem sluchu v mozku tzv. *Heschlovými*

závity, které se nacházejí v korových oblastech spánkových laloků. Signál dále pokračuje podkorovou oblastí šedé hmoty, kde je uloženo centrum pro vnímání neřečových zvuků, jako je např. smích nebo pláč. V kůře mozkové je naopak uloženo centrum pro zpracování zvuků řečových (Lejska 2003, s. 18).

Obr. 3: Anatomie sluchového orgánu s přenosem zvuku (Štefánek 2010)

1.3 Ontogeneze sluchového vnímání a řeči

Sluchové vnímání a rozvoj řeči je velice úzce propojen. Pokud dítě dobře slyší a vnímá mluvenou řeč, tak se zároveň učí i komunikačním dovednostem. Pokud není u dítěte v pořádku sluch, nemůže se správně vyvíjet ani řeč (Kryčová 2018, s. 75).

Schopnost vnímání zvuků z vnitřního i vnějšího prostředí má již plod v prenatálním období. Zhruba ve 20. týdnu těhotenství se vyvíjí vnitřní ucho, které umožňuje schopnost slyšet (Kejklíčková 2016, s. 28).

Od šestého měsíce nitroděložního vývoje dokáže plod diferencovat zvuky. Pohybem reaguje na známé hlasy i na hudbu. Již v prvních dnech života dítě reaguje na matčin hlas a postupně se soustřeďuje i na hlasy ostatních osob. Na základě sluchové zkušenosti a paměti dokonce dokáže i přiřadit hlas osobě, aniž by ji vidělo (Vágnerová 2000 in Zelinková 2007, s. 76).

Lechta uvádí (Lechta 2002, s. 25), že sluchové reakce jsou prvními novorozeneckými reakcemi na podněty. Vědomá sluchová kontrola nad vlastní produkcí zvuku přichází až mezi 6–8 měsícem života dítěte.

V prvních měsících života tedy není prakticky možné zjistit, zda je sluch dítěte v pořádku. Všechny děti se projevují broukáním a žvatláním, v případě dětí neslyšících pak tyto projevy úplně vymizí mezi 17–26 týdnem (Škodová, Jedlička a kol. 2003, s. 464).

Období mezi 4–6 měsícem věku provází tzv. pudové žvatlání. Jedná se o vytváření spontánních zvuků během výdechu i nádechu dítěte. Obdobím pudového žvatlání procházejí všechny děti bez ohledu na to, zda je jejich sluch v pořádku nebo ne. Toto pudové žvatlání je u zdravých dětí plynule vystřídáno tzv. napodobivým žvatláním. „*Hlas žvatlajícího kojence je už zřetelně modulován sluchovou kontrolou. (U dětí neslyšících se tato modulace hlasových projevů neobjevuje.)*“ (Kejklíčková 2016, s. 28). Na začátku kojeneckého věku dítě reaguje především na silnější zvukové podněty, a to úlekovými reakcemi jako je např. mrknutí nebo tzv. *Moroův nepodmíněný reflex*. Lechta tento reflex popisuje jako soubor pohybů dítěte, které následují v tomto pořadí: rozhození paží od těla, jejich následné přitažení a pokrčení nohou. Tento reflex mezi 3-6 měsícem věku dítěte mizí. Půlroční dítě již začíná vnímat i slabé a velmi slabé zvuky, za jejichž zdrojem se zpravidla otáčí. V tomto období reaguje hlavně na rytmus a melodii. O další 3 měsíce později už začíná reagovat i motoricky na verbální pokyn, např. „udělej malá.“ Vývojové období, pro které je charakteristické používání prvních slov, zahrnuje velkou sluchovou zkušenost s mateřským jazykem, výslovností i jeho gramatikou (Škodová, Jedlička a kol. 2003, s. 464–465).

Batolecí období je významné z hlediska rozvoje naslouchání. Dítě v tomto věku poznává a rozlišuje spousty zvukových vjemů. Celý předškolní věk je z hlediska ontogeneze sluchového vnímání tím nejdůležitějším, protože dochází k nejprudšímu rozvoji všech jeho oblastí. Zejména sluchová analýza, syntéza a diferenciacie jsou nové schopnosti, k nimž dítě dospívá přirozeným vývojem.

Kvalita sluchového vnímání školního dítěte by už měla dosahovat takové úrovně, která mu umožní bezproblémovou orientaci ve školních dovednostech, na které se váže zejména čtení a psaní. U školních dětí je důležité rozvíjet zejména oblast fonematického uvědomování (Zelinková 2007, s. 76).

Společně se sluchovým vnímáním se vyvíjí i řeč. Kolem 1 roku života nastává u dítěte tzv. období vlastního vývoje řeči, kterému předcházejí jednotlivá vývojová stádia.

Rozdělení podle Miloše Sováka: (Klenková 2006, s. 33).

- 1.) Období křiku
- 2.) Období žvatlání
- 3.) Období rozumění řeči
- 4.) Vlastní vývoj řeči a jeho jednotlivá stádia:

- *emocionálně-volní*

- *egocentrické*
- *asociačně-reprodukční*
- *rozvoje komunikační řeči*
- *logických pojmů*
- *intelektualizace řeči*

1.) **Období křiku** je prvním přípravným obdobím před vlastním vývojem řeči. Zpočátku je křik reflexní a má tvrdý hlasový začátek, který se mění mezi 2–3 měsícem věku na měkký. Křik novorozence získává postupem času čím dál větší citové zabarvení, z kterého lze usuzovat na libé nebo nelibé pocity dítěte. Vývojem fonačního ústrojí a jeho přesnější koordinací se začínají objevovat zvuky s melodickým odstínem. Zvuky, které dítě vydává, jsou tvořené čím dál více horním traktem hrtanu a podobají se vokálům nebo konsonantům *g* a *r*. Zvuky dítěte v tomto období již připomínají řeč, jedná se o tzv. „broukání“ (Bytešnicková 2012, s. 16–17).

2.) **Období žvatlání** má dvě fáze: žvatlání pudové, kterým se projevují i děti neslyšící a žvatlání napodobivé, které je přítomno jen u dětí slyšících. Při pudovém žvatlání dítě vydává širokou paletu zvuků různé síly, výšky, délky, barvy i melodie. Mluvidla dítěte jsou čím dál více obratnější. Při hře s nimi dítě vydává nejrůznější zvuky. Pudové žvatlání není založeno na sluchové nápodobě, o čemž svědčí i fakt, že všechny děti v tomto období se projevují zvukově stejně, bez ohledu na to, jakým je na ně mluveno mateřským jazykem. Pudové žvatlání trvá přibližně půl roku, a pak se mění na tzv. napodobivé žvatlání. Dítě se učí nápodobou, pro kterou je nezbytná správná funkce zraku a sluchu. Pomocí zraku dítě opakuje mimiku a gesta, a za pomoci sluchu opakuje to, co slyší. Z počátku dítě z mluvené řeči napodobuje hlavně její výraz a až později souhláskové shluky. Pro děti v tomto období jsou velice atraktivní říkadla a písničky založené na rytmičnosti řeči doplněné o pohyb (Kutálková 2009, s. 37).

3.) **Období rozumění řeči** nastává u dítěte ještě předtím, než se u něj rozvine samotná řeč. Dítě si v tomto období začíná uvědomovat význam slov, vět i některých slovních pokynů, což je patrné z jeho reakcí. Stále se ještě nejedná o porozumění řeči v pravém slova smyslu. V tomto období je pro dítě důležitý především výraz řeči, podle kterého se snadněji orientuje. Dítě zatím ještě nemluví, ale získává pasivní slovní zásobu. Další vývoj řeči a myšlení je značně ovlivněn mnoha faktory jakými jsou podnětnost

prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, vytváření citových vazeb dítěte k dospělým a také vliv kulturního prostředí (Kutálková 2009, s. 37–38).

4.) **Vlastní vývoj řeči** nastává okolo 1 roku života dítěte a zahrnuje 4 období, která na sebe navazují. **Emocionálně-volní** období je spojené s verbálním vyjadřováním citů a přání dítěte. Pro toto období je typická tvorba jednoslovných vět. Jedno slovo má v tomto případě funkci celé věty a je citově zabarvené. Používání prvních slov je stále ještě spojené se žvatláním a četným využíváním prostředků nonverbální komunikace jako je mimika, gesta a pláč (Klenková 2006, s. 36).

Mezi 1,5 – 2 rokem věku dítě napodobuje řeč dospělých a opakuje slova, jedná se o tzv. období **egocentrické**. Tato fáze vývoje je také někdy obdobím prvních otázek, z nichž nejčastější je: „Co je to?“ (Bytešníková 2012, s. 19).

Asociačně-reprodukční období je podle Sováka obdobím, kdy dítě začíná slovně pojmenovávat věci na základě asociací. Dítě získává sluchové zkušenosti, které dává do souvislostí s konkrétní jevy. V tomto období také začíná dosahovat cílů prostřednictvím verbální komunikace, což bývá zpravidla i motivací k další komunikaci. Může se ale stát, že komunikace proběhne neúspěšně a zapříčiní u dítěte frustraci (Klenková 2006, s. 36–37).

Kolem 3 roku života se dítě vývojově posouvá do stádia tzv. **logických pojmů**. V tomto stádiu je důležitým mezníkem zevšeobecňování. Do této doby si dítě spojovalo pojmy s konkrétními věcmi nebo osobami a od této chvíle začíná chápat, že například pojem pes není jen výrazem pro jejich Reka, ale i pro všechny ostatní psy. *“V této fázi vývoje dochází k osvojování si náročných myšlenkových operací. Je třeba brát v potaz, že právě v tomto období jsou na dítě kladeny velké nároky, proto můžeme v řeči dítěte evidovat různé vývojové obtíže. Ty se mohou projevat například v opakování hlásek, slabik, slov a obecně vzato celkově dysfluencí řečového projevu“* (Bytešníková 2012, s. 20).

V období mezi 3-4 rokem věku dítěte nabývá řeč přesnosti po obsahové i formální stránce. Toto stádium vývoje řeči je nazýváno **intelektualizací**. V tomto stádiu stále probíhá rozšiřování slovní zásoby a zpřesňování gramatické stránky řeči. Etapa intelektualizace přetrvává až do dospělosti (Klenková 2006, s. 37).

1.4 Sluchové vnímání a jeho jednotlivé oblasti

Zelinková uvádí, že sluchové vnímání je schopnost přijímat, rozlišovat a interpretovat řečové i neřečové zvuky různé kvality. Měřítkem pro kvalitu sluchového vnímání není ostrost slyšeného zvuku, která je závislá na fyziologické výbavě jedince, ale schopnost přijímat a správně zpracovávat sluchové vjemy (Zelinková 2007, s. 76).

Kvalitu sluchového vnímání a fonemického sluchu lze zjišťovat v jednotlivých oblastech, které tvoří celek sluchového vnímání. Před posuzováním kvality sluchového vnímání je důležité se zaměřit na samotný sluch a vyloučit případné sluchové vady. Nápomocné v tomto směru mohou být už samotné projevy dítěte, jakými jsou například opakující se neporozumění instrukcím, otáčení hlavy k ústům hovořícího, odezírání ze rtů nebo natáčení jednoho ucha ke zdroji zvuku. V případě podezření na sluchovou vadu u dítěte je zapotřebí informovat pediatra, který zhodnotí zdravotní stav a v případě potřeby dále doporučí odbornou pomoc (Bednářová, Šmardová 2015, s. 40).

Důsledkem oslabeného sluchového vnímání mohou u dítěte nastat obtíže ve správném vývoji řeči, výslovnosti a v neposlední řadě i při diferenciaci hlásek. Dítě, které nastupuje do základní školy, by mělo mít sluchové vnímání dostatečně rozvinuté, aby předešlo obtížím, které by negativně ovlivňovaly jeho školní úspěšnost. Důležité je si uvědomit, že právě ve škole je většina informací předávána ústně, tedy sluchovou cestou, a oslabené sluchové vnímání tak pro dítě představuje vysoké riziko obtíží v dovednostech jako je čtení a psaní. Nedostatečně rozvinuté nebo oslabené sluchové vnímání může být v neposlední řadě i příčinou specifických poruch učení, které mohou znesnadnit celkový proces učení (Bednářová, Šmardová 2015, s. 40).

Sluchové vnímání zahrnuje širokou škálu oblastí, ve kterých je možné ho sledovat a dále rozvíjet. Některé dovednosti mohou spadat do více oblastí sluchového vnímání a mohou se mezi sebou i vzájemně prolínat. Je to tím, že například schopnosti vyžadující rozlišování zvuků předchází proces získávání zvukových zkušeností poslechem. Mezi jednotlivé oblasti sluchového vnímání patří *naslouchání, sluchová diferenciacie, sluchová paměť, sluchová analýza a syntéza, a vnímání rytmu*. Některé publikace uvádějí i oblast sluchového rozlišování *figury a pozadí* (Bednářová, Šmardová 2015, s. 40).

1.4.1 Naslouchání

Schopnost naslouchat souvisí s vývojem řeči, koncentrací pozornosti a schopností odlišit figuru a pozadí. Před nástupem do školy by dítě mělo zvládnout bez obtíží naslouchat pohádce, příběhu či vyprávění a porozumět obsahu sdělovaného. Schopnost naslouchání je z velké části ovlivněna podnětností prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Pokud je dítě zvyklé naslouchat pohádkám, příběhům a vyprávěním a vést o nich rozpravu s druhou osobou, zpravidla nemá problémy s vnímáním ostatních slovních instrukcí. Pokud je u dítěte naslouchání nedostatečně rozvinuté, stává se překážkou pro úspěšné plnění ostatních školních povinností. Oslabená schopnost naslouchání u předškolních a školních dětí se může projevat například nezájmem naslouchat vyprávěnému, obtížemi s nasloucháním při výkladu učební látky, potížemi s vyslechnutím a porozuměním pokynům nebo instrukcím, a v neposlední řadě i potížemi s nasloucháním při oboustranné komunikaci. Ve škole je schopnost soustředěného naslouchání základem pro porozumění a možnosti další práce (Gošová, 2011).

Schopnost naslouchání zahrnuje kromě vnímání řečových podnětů i vnímání zvuků neřečových. Centrum, které zpracovává řečové podněty, se nachází v levé hemisféře a centrum pro neřečové zvuky je uloženo v pravé hemisféře mozku. Z tohoto důvodu mohou tyto dvě oblasti naslouchání dosahovat rozdílné úrovně. Poznávání neřečových zvuků je jednodušší než vnímání verbální řeči (Zelinková 2007, s. 76).

Podle Bednářové a Šmardové lze úroveň naslouchání posuzovat a dále rozvíjet v těchto schopnostech:

- lokalizace zvuku
- poznávání předmětu podle jeho zvuku
- poznávání písni podle melodie
- naslouchání pohádce či příběhu

S nácvikem soustředěného naslouchání je úzce spojena i sluchová citlivost a vnímání hudby. Dítě získává zvukové zkušenosti a dokáže samostatně vyhodnocovat, jaké zvuky jsou mu příjemné nebo nepříjemné. Na tomto základě pak snadněji může rozvíjet i další dovednosti spojené s hlasem nebo hrou na hudební nástroj (Žáčková, Jucovičová 2003, s. 53–55).

1.4.2 Figura a pozadí

Jedná se o dovednost z oblasti sluchového vnímání, která vyžaduje selekci dominantního zvuku od ostatních zvuků, které tvoří tzv. pozadí. Tato dovednost se zdokonaluje již v předškolním věku dítěte a souvisí s jeho koncentrací a dovedností přesouvat pozornost. Figuru a pozadí dítě vnímá jak u zvuků řečových, tak neřečových. Při vydělování figury z pozadí se u zvuků řečových musí zpravidla více soustředit. Tato dovednost může být negativně ovlivněna vyrůstáním dítěte v příliš hlučném prostředí, kde je přemíra řečových i neřečových podnětů. V takovém případě dítě mnoho zvuků vytěsňuje a přestává je vnímat. Pro dítě jsou zpravidla zajímavé zvuky a informace, které ho nějakým způsobem motivují (Zelinková 2007, s. 77).

„Čím je pozadí členitější, sycené mnoha zvuky a hlukem, tím hůře dítě zaměřuje pozornost na požadované sluchové vjemy. V hovorové řeči uvádíme: „Ty mě neslyšíš? Už jsme ti to říkali třikrát“ apod. To, co je často považováno za neposlušnost, může být neodlišení zvukové figury a pozadí, přesycení zvukovými podněty“ (Bednářová, Šmardová 2015, s. 40).

Vhodné činnosti zaměřené na rozvoj sluchové figury a pozadí pro 5–6leté děti:

- Dítě reaguje na domluvený zvuk v řadě jiných zvuků, např. tím, že zvedne hlavu, kterou má schovanou v dlaních
- Dítě reaguje předem domluveným signálem na dané slovo, které se objevuje v různých intervalech v řadě jiných slov
- Dítě vyhledává dané slovo v předčítaném textu. V tomto případě je pro dítě obtížné se soustředit na obsah příběhu a zároveň reagovat na domluvené slovo
- Vkládání slova, které označuje předmět nebo zvíře, které lítá, do řady jiných slov. Tato hra je známá také pod názvem: *„Všechno lítá, co peří má.“*
- Tleskání na danou slabiku. Tato činnost je pro předškolní dítě hodně obtížná, proto je potřeba ji provádět ve velmi pomalém tempu (Bednářová, Šmardová 2015, s. 87).

1.4.3 Sluchová paměť

Sluchová paměť je velmi důležitá nejen v předškolním a školním období, ale i po celý zbytek života. Jedná se o několika fázový proces, jenž se skládá ze zachycení informace, jejího zpracování, uchování a následného vybavení (Bednářová, Šmardová 2015, s. 40).

Sluchová paměť se promítá do všech oblastí sluchového vnímání. Pokud není sluchová paměť u školního dítěte dostatečně rozvinutá, projevuje se obtížemi se zpracováním diktovaného textu bez zrakové podpory, a to ve všech vyučovacích předmětech. Dítě se přitom může v dané problematice velice dobře orientovat (Zelinková 2012, s. 83).

Pro dítě s oslabenou sluchovou pamětí je často už jen problém zapamatovat si pokyn. U dítěte předškolního věku jsou obtíže patrné např. v osvojování si říkadel, básniček a písní. Obtíže se sluchovou pamětí se také často promítají do sluchové analýzy a syntézy. To se projevuje tím, že dítě není schopné si zapamatovat začátek nebo konec slova, nebo nedokáže např. při čtení spojit vyslabikované slovo do jednoho celku, a to z toho důvodu, že zapomene počáteční slabiku (Žáčková, Jucovičová 2003, s. 64–65).

Sluchovou paměť lze trénovat od nejjednodušších cvičení zaměřených na neřečové zvuky. Pokud se sluchová paměť nelepší, lze využívat v začátcích i obrázkové podpory. Na rozvíjení sluchové paměti u předškolních dětí je vhodné časté zařazování říkadel, básní a písní mezi ostatní činnosti (Žáčková, Jucovičová 2003, s. 64–65).

1.4.4 Sluchová diferenciac

Sluchová diferenciac neboli sluchové rozlišování je u dětí předškolního věku zaměřeno z větší části na porovnávání neřečových zvuků, a na rozlišování vlastností tónů, kterými jsou: výška, délka, barva a intenzita. S blížícím se příchodem školní docházky by dítě mělo být schopné rozlišovat i některé prvky v mluvené řeči (Bytešníková 2012, s. 115).

Sluchovou diferenciaci je také možné rozdělit na tzv. témbrový sluch a sluch fonemický. Témbrový sluch je důležitý pro rozlišování barvy zvuku. Dítě podle něj dokáže rozpoznat, zda slyší hlas maminky nebo babičky, nebo zda slyší zvuk trumpety či jiného hudebního nástroje apod. Fonemický sluch má zase vliv na to, zda dítě slyšelo např. slovo pes nebo les. Ač je témbrový i fonemický sluch řazen do jedné oblasti sluchového vnímání, jedná se o dvě anatomicky oddělené funkce sluchu. „*Tyto funkce se vyvíjejí a fungují paralelně a vzájemně se ovlivňují. Nelze tudíž v praxi očekávat přímý transfer mezi hudební a řečovou schopností, tedy že hudební činnosti zaměřené k sluchovému rozlišování témbru hudebních nástrojů automaticky povedou ke zlepšení fonemického rozlišování*“ (Kmentová 2015, s. 14).

Termínem *fonemický sluch* je označováno rozlišování jednotlivých hlásek neboli fonémů řeči. Následkem nedostatečně vyvinutého fonemického sluchu je splývání hlásek dohromady a narušení schopnosti jejich rozlišení. Při běžné řeči znějí jednotlivé

hlásky velmi krátkou dobu, tudíž je jejich sluchové rozlišení pro dítě velice obtížné. Do věku 4 let je vhodné fonemický sluch rozvíjet přirozeným způsobem např. při běžném rozhovoru, říkadly, básničkami, písničkami, rytmizací a také častým používáním přírodních zvuků obsahující širokou škálu hlásek včetně těch, které dítě ještě neumí vyslovovat. Kolem 5 roku věku dítěte, tedy v předškolním období, je dobré fonemický sluch již cíleně trénovat, aby dítě bylo sluchově připravené pro plnění školních povinností (Kutálková 2009, s. 104–105).

Václav Mertin uvádí, že termín fonemický sluch je zastaralý a je lépe ho nahradit termíny *fonologické* a *fonemické uvědomění*. Tyto termíny přesněji popisují vyšší kognitivní procesy, než je pouhé sluchové vnímání. *Fonologické uvědomění* zahrnuje uvědomění si dílčích částí řeči, kterými jsou věty a slova. *Fonemické vnímání* znamená uvědomění a slyšení jednotlivých hlásek ve slově (Mertin in Kmentová 2015, s. 27).

Zelinková uvádí souhrn úkolů určených k diagnostice a rozvoji sluchové diferenciaci. Zaměřuje se zvláště na oblast vnímání a rozlišování neřečových zvuků, a zvláště na rozlišování prvků lidské řeči, mezi které patří *věta, slovo, slabika a hláska*.

Slovo je prvkem lidské řeči, a jeho význam je důležitý zejména pro obsahovou stránku. Slovo je zároveň i základní stavební jednotkou věty. Dítě předškolního věku dokáže zpravidla bez větších obtíží jednotlivá slova z věty vydělit a určit jejich počet.

Dalším prvkem v řeči je *slabika*. Lidský mozek jednotlivé slabiky zpracovává levou hemisférou, kde je umístěno též centrum řeči. Dělení slov na slabiky by mělo být s dítětem trénováno od raného věku. Pro tyto účely jsou nejvhodnějšími prostředky lidová říkadla, rozpočítadla a písňe využívající přirozeného toku řeči a rytmižace.

Hláska jako zvuk, na rozdíl od slova nebo slabiky, je zpracovávána pravou hemisférou mozku, kde je uloženo neřečové centrum. Pro dítě předškolního věku je samotná hláska abstraktním prvkem, proto je dobré ji v tomto věku připodobňovat ke konkrétnímu zvuku, např.: „moucha letí zzzzzzz.“ Předškolní dítě by, ale už mělo zvládat některé úkoly z oblasti rozlišování jednotlivých hlásek (Zelinková 2007, s. 77–79).

Mělo by zvládnout sluchem porovnat dvojici slov, která jsou shodná nebo jen podobně znějící. Dále by mělo sluchem rozlišovat rozdíly mezi měkkými a tvrdými slabikami (*dy – ty – ny*, a *di – ti – ni*), krátkými a dlouhými samohláskami včetně jejich grafického záznamu, a v neposlední řadě by mělo umět diferencovat znělé a neznělé hlásky. U mnoha dětí je v tomto směru problém v rozlišování znělosti sykavek a polosykavek (*c, s, z, č, š, ž*) (Bytešníková 2012, s. 115).

Možné projevy oslabené sluchové diferenciacie u dítete předškolního a školního věku:

- chybování při určování délky hlásek
- chybování v měkčení v písemném projevu
- záměny znělých a neznělých souhlásek v písemném projevu
- záměny sykavek v písemném projevu
- zvýšený počet gramatických chyb v písemném projevu
- záměny v měkčení při čteném projevu (Gošová, 2011)

Úkoly určené k diagnostice a rozvoji sluchové diferenciacie:

Neřečové zvuky:

- poznávání předmětů podle odlišného charakteru zvuku
- poznávání přírodních zvuků, zvuků z prostředí a zvuků různé kvality
- poznávání písní podle melodie
- rozlišování výšky tónů
- lokalizace zvuků v prostoru (Zelinková 2007, s. 76–77)

Rozlišování prvků lidské řeči:

Věta a slovo:

- rozlišování jednotlivých slov ve větě včetně grafického záznamu
- určování počtu slov ve větě
- porovnávání délky slov

Slabika:

- dělení slov na slabiky a jejich vytleskávání
- grafické znázorňování slabik.

Hlásk:

- poznávání hlásky ve slově
- sluchová diferenciacie hlásek (Zelinková 2007, s. 77–79)

1.4.5 Sluchová analýza a syntéza

Tato oblast sluchového vnímání velmi úzce souvisí se sluchovou diferenciací a rytmem. Sluchová analýza a syntéza zahrnuje schopnosti jako je rozlišování jednotlivých slov ve větě, jednotlivých slabik ve slově, a také jednotlivých hlásek, a to postupně ve všech pozicích slova (Bednářová, Šmardová 2015, s. 40).

Sluchová analýza vyžaduje schopnost rozkladu textu na dílčí části, kterými jsou jednotlivé věty, slova, slabiky a hlásky. Syntéza naopak znamená sloučení menších jednotek do celku. V praxi to znamená z jednotlivých hlásek dokázat poskládat slabiky, ze slabik slova a ze slov celé věty. Pokud má dítě problém v oblasti syntézy, obvykle se to projevuje na úrovni školních dovedností v oblasti čtení i psaní. Čtený projev působí namáhavě, a jeho tempo je pomalé. Důsledkem toho má dítě problémy i s vnímáním obsahu čteného textu. Na úrovni psaného projevu se obtíže projevují neuvědomováním si jednotlivých hlásek ve slově, komolením slov, a vynecháváním písmen (Gošová, 2011).

Výčet vhodných činností zaměřených na sluchovou analýzu a syntézu u předškolních dětí (5–6letých) podle Bednářové a Šmardové:

- vyhledávání a tvoření rýmů (možná obrázková podpora)
- určení počtu slov ve větě
- rozkládání slov na slabiky a určení jejich počtu
- hledání slov s daným počtem slabik (vhodná obrázková podpora)
- rozlišování délky slov
- slovní kopaná s využitím slabik slov
- hledání slov podle počáteční hlásky
- určení počáteční hlásky slova
- vymýšlení a počítání slov na zadanou hlásku
- určení poslední hlásky a hlásky uprostřed slova (dítě určí, zda ve slově slyší konkrétní hlásku)
- skládání a rozkládání krátkých slov na jednotlivé hlásky (Tato činnost je pro mnoho dětí předškolního věku obtížná. Je tedy možné ji provádět jen s dítětem, které již bezpečně zvládne předešlé činnosti z oblasti sluchové analýzy a syntézy. Dobré je začít trénovat tuto dovednost s pomocí obrázkového materiálu) (Bednářová, Šmardová 2015, s. 86–87).

1.4.6 Vnímání a reprodukce rytmu

Rytmus je součástí běžného života a setkáváme se s ním téměř ve všech aktivitách. Jeho vlastnostmi jsou periodicitu a strukturu. Člověk rytmus nejen vnímá, ale promítá ho i do motorické oblasti. Již od narození se dítě setkává s rytmickými strukturami v podobě lokomočních pohybů nebo periodicky střídajících se fází napětí a uvolnění. Dalo by se tedy tvrdit, že rytmus je svým způsobem vrozený (Zelinková 2007, s. 83). Pokud je oblast vnímání a reprodukce rytmu oslabena, zpravidla se negativně projeví zhoršenou motorikou, zhoršenou kvalitou řečového projevu, ale i při osvojování školních dovedností jako je čtení a psaní. V předškolním věku je vhodné tuto oblast sluchového vnímání rozvíjet a posilovat rytmickými říkadly a hudebně-pohybovými činnostmi, které jsou zpravidla dětmi velmi pozitivně přijímány (Bytešníková 2012, s. 116).

„Vnímání a reprodukce rytmu jsou komplexní dovednosti, a proto i případný neúspěch lze vysvětlit buď obtížemi v jedné oblasti, nebo v oblasti koordinace dílčích schopností“:

- *„Dítě rytmus přesně neslyší.“*
- *„Sluchem vnímá správně, ale obtíže jsou v kinestetickém vnímání a koordinaci pohybů.“*
- *„Výše uvedené prvky zvládá, ale není schopno daný rytmus vícekrát opakovat (první takt je správně, další s chybou a dále chyb přibývá).“ (Zelinková 2007, s. 84).*

Úroveň vnímání a schopnosti reprodukovat rytmus je možné vyzorovat při zpěvu dítěte, při hře na tělo nebo hudební nástroj, motorickém cvičení, ale i při rýmování nebo rozpočítávání. Úroveň rytmického vnímání a reprodukce lze též sledovat při aktivitách uváděných v publikaci autorek Bednářové a Šmardové (2015, s. 43):

- určování shodnosti 2 kratších/delších rytmických struktur
- napodobování rytmu (2–4 tóny)
- zaznamenání rytmické struktury např. tečkami a čárkami (2–3 / 2–4 tóny)

2 Hudba, její složky a rozdělení hudebních činností v návaznosti na její význam pro předškolní děti

„Hudba ve všech svých podobách je jedinečným vyjádřením lidské kreativity. Je přirozenou součástí psychofyzického chování malých dětí, je jejich životním projevem, který prožívají celým tělem.“ (Jurkovič 2012, s. 10).

Zpěv a hudebně-pohybové vyjádření vychází z dlouholetých tradic, které se promítají do oblasti hudební výchovy dětí předškolního věku. Vedení předškolních dětí k vnímání a tvoření hudby by mělo být příjemným procesem, který je dětem blízký a působí na ně co nejpřirozeněji. Ve výchovně vzdělávacím procesu je proto zapotřebí volit v rámci hudební výchovy takové metody a formy práce, které děti zaujmou, motivují a působí jim radost. *„Rozumový vývoj dítěte může být citlivě, nenásilně, a přitom velmi účinně ovlivňován prostřednictvím všech forem a prostředků hudební výchovy. Především vývoj řeči, její rytmus, tempo, dynamika, melodičnost a celkový mluvní projev může být ještě před vstupem dítěte do základní školy příznivě ovlivněn“* (Strnadová, Zezula 1988, s. 4–5).

Pozitivní působení hudby vyvolává v dítěti příjemné pocity, ke kterým se rádo vrací. Důkazem toho může být například spontánní a neustálé opakování písničky, kterou slyšelo nebo se jí např. učilo s paní učitelkou v mateřské škole. Pokud dítě zažívá pocity radosti a štěstí při aktivním zapojení se do hudebních činností, tak je v něm zpravidla i vyvolávána další potřeba hudebních zážitků. Tento pocit bude o to větší, dokáže-li dítě nejen zaspívat, ale i naslouchat hudbě s citem a porozuměním (Raková, Štíplová, Tichá 2009, 2016. s. 9).

2.1 Složky hudby

Hudba a řeč spolu velmi úzce souvisí. Společnými složkami hudby a řeči jsou: **dynamika** a k ní přidružená **akcentace, melodie, rytmus, tempo, agogika** a **modulace barvy** zvuku či barvy hlasu. V případě řečových složek se můžeme setkat s různými označeními, jako jsou: **múziké faktory řeči, prozodické faktory řeči, suprasegmentální složka řeči** a **paralingvistická složka řeči** (Kmentová 2015, s. 11–12).

Kmentová (2015, s. 11) rozděluje zvuky vydávané člověkem do pěti různých kategorií. Jedná se o zvuky řečové i hudební. Z tohoto rozdělení je patrné, že zvuky ze všech níže uvedených kategorií mají společné vlastnosti, které můžeme rozlišovat, hodnotit i měřit.

Příkladem toho může být rozlišení rychlého či pomalého tempa řeči, nebo určení výšky zpívaného tónu.

Rozdělení zvuků vydávaných člověkem do kategorií dle Kmentové (2015, s.11):

- 1.) křik, řeč a smích spojený s komunikací
- 2.) řeč v poezii a v divadle
- 3.) zpěv ve smyslu propojení hudby a řeči
- 4.) instrumentální hudba
- 5.) zvuky vzniklé manipulací s předměty nebo při pracovní činnosti

Podobně jako tomu je u řeči, tak i hudba je vystavěna z jednotlivých hudebních složek odlišného charakteru. Nebýt těchto složek, nemohla by hudba vzniknout, znít, a nebylo by tedy možné ji ani slyšet. Při tvorbě hudby skladatel využívá jednotlivých složek jako výchozího hudebního materiálu. Nejzákladnější stavební jednotkou hudby je **tón**, a dále se jedná o složky nazývané též jako hudebně výrazové, nebo hudebně vyjadřovací prostředky. Jedná se o **rytmus** společně s **tempem**, **melodii**, **dynamiku**, **barvu**, **harmonii** a **hudební formu**. Jednotlivé oblasti sluchového vnímání umožňují posluchačům tyto složky identifikovat a blíže je analyzovat. Z toho je patrné, že sluchové vnímání je nepostradatelné jak pro řeč, tak i pro hudbu.

2.1.1 Tón

Základním stavebním prvkem hudby je **tón**, který má tyto vlastnosti: výšku, délku, barvu a dynamiku. Jak již bylo zmíněno v první kapitole, tón z pohledu akustiky vzniká pravidelným chvěním tělesa, čímž se liší od vzniku zvuku nehudebního.

Výška tónu je ovlivněna rychlostí chvění ve vzduchovém sloupci vznikajícího při zpěvu nebo hře na dechový nástroj. U nástroje strunného vzniká výška tónu podle rychlosti chvění struny. Čím je chvění rychlejší, tím vyšší tón zní, a naopak čím je chvění pomalejší, tím zní tón v hlubší poloze. Pouze na této jedné vlastnosti tónu, kterou je výška, je vystaven celý hudební směr 20. století označovaný jako punktualismus (Hurník 2000, s. 36).

Další vlastností tónu je **délka**. Tón může znít různě dlouhou dobu, což je z pohledu akustiky závislé na délce chvění pružného tělesa (Cmíral 1974, s. 7).

Jednotlivé tóny se mezi sebou liší **barvou** neboli **témbrem**. Barva tónu závisí na jeho původu. Sluchem rozlišujeme podle zabarvení tónu, jaký hlas zpívá, nebo jaký nástroj zní. Jinak bude znít např. dětský a jinak mužský hlas, jinak housle a lesní roh. Sluchové vjemy podle témbru je možné popsat přídavnými jmény jako je např.: jasný, temný, sametový, ostrý atp. (Zenkl 1991, s. 10).

Dynamika znamená sílu, kterou můžeme u tónů sluchem rozlišovat. Z pohledu akustiky záleží síla na šíři rozkmitu tónu. Čím je rozkmit tónu širší, tím je tón hlasitější, a naopak čím je rozkmit užší, tím slabší je tón (Cmíral 1974, s. 7). Tónová dynamika se v hudbě označuje speciálními znaménky, jež jsou zkratkami italského názvosloví. Např. pro velmi slabou dynamiku se používá znaménko *pp* z italského *pianissima*. Silná dynamika je zase označována znakem *f* jako *forte*. Dynamika zahrnuje mimo tónů velmi slabých a silných i celou další škálu tónů různé síly, které též mají svoje označení pocházející z italského názvosloví (Hurník 2000, s. 37).

2.1.2 Rytmus a tempo

Rytmus má v hudbě časovou úlohu. Můžeme se s ním setkat buď v podobě pravidelné pulzace, kdy jednotlivé doby pravidelně plynou (pulzují), nebo v podobě střídání různě dlouhých délek not. V notách jsou jednotlivé rytmické útvary uspořádávány a zapisovány do jednotlivých úseků, též označovaných jako takty. Tyto takty mohou být podle počtu trvání dob např. dvoudobé nebo třídobé. Slučováním více taktů vznikají tzv. hudební fráze. Rytmus je možné sledovat v hudební frázi, v části písni, ale i v celku písni nebo hudební skladby. Rytmus pro děti předškolního věku zpravidla představuje nejdůležitější složku hudby, která u nich často vzbuzuje spontánní pohybové reakce (Raková, Štíplová, Tichá 2009, 2016. s. 148–149).

Tempo pochází z italštiny a znamená čas. Tempo v hudbě představuje rychlost, kterou hudební úryvek, píseň nebo skladba plyne. Tempo je možné změřit přesně pomocí zařízení zvaného metronom, nebo jej lze odhadnout přibližně. Existují tzv. vlašské výrazy, které rychlost tempa jednoslovně charakterizují. Jedná se o tato označení: *volné*, *mírné* a *rychlé* (Cmíral 1974, s. 34–35).

Sledování a rozvíjení kvality sluchového vnímání v oblasti hudebního rytmu a tempa mohou být u dětí podpořeny přirovnáním k určitému jevu:

- Dlouhé tóny a pomalé tempo může např. v dětech vyvolávat představu unaveného člověka nebo zvířete.
- Rychlé tempo a krátké noty mohou evokovat cupitání nebo déšť.
- Dlouhý tón mohou děti připodobňovat např. ke zvuku sirény.
- Krátký a úsečný tón může vyvolávat pocit prudkého zabrzdění.
- Zrychlování může dětem připomínat rozjíždění vlaku, a zpomalování naopak přijíždění do stanice (Raková, Štíplová, Tichá 2009, 2016. s. 149).

2.1.3 Melodie

Melodie souvisí s výškou tónu a zároveň s tónovým prostorem. Melodií rozumíme uskupení tónů různé výšky a délky. Melodie je tedy řada různě pohybujících se tónů. Melodie může být vedena jako samostatná melodická linka nebo může mít podobu více melodických linek, které se pohybují současně, odděleně nebo se vzájemně prolínají (Raková, Štíplová, Tichá 2009, 2016. s. 149).

U dětí předškolního věku je dobré se ve spojitosti s melodií zaměřit na sluchovou diferenciaci kontrastních tónů. Dítě by mělo rozlišovat rozdíly mezi hlubokými a vysokými tóny. Tuto dovednost je vhodné rozvíjet ve spojení s motorickým pohybem (Lišková 2006, s. 79).

U melodie lze sledovat i to, jak ve spojitosti s dalšími složkami hudby emocionálně působí. Melodie ve spojení s dynamikou vytváří prostorový dojem. Rytmus společně s tempem v melodickém úryvku navozuje dojem různé hybnosti. Charakter melodie a jejího emocionální působení závisí i na způsobu provedení. Jinak zní melodie vázaná, kdy je v ní použito legatové spojení, a jinak zní melodie hraná úsečně tzv. staccatem (Raková, Štíplová, Tichá 2009, 2016. s. 149).

2.1.4 Dynamika

V hudbě znamená dynamika sílu přednesu. V notách je dynamika zaznamenávána pomocí znamének, která určují, jakou intenzitou má hudba znít. Kromě dynamických znamének je využíváno i slovních výrazů, a to jak italských, tak i českých. Mezi základní dynamická označení patří:

pianissimo (pp) – velmi slabě

piano (p) – slabě

mezzopiano (mp) – středně slabě

mezzoforte (mf) – středně silně

forte (f) – silně

fortissimo (ff) – velmi silně (Zenkl 1991, s. 41–42).

K základnímu značení změny dynamiky se též používají znaky tzv. vidlice. Ty se buď rozbíhají a znamenají zesilování (<, *crescendo* – *cress.*), nebo sbíhají a znamenají zeslabování (>, *decrescendo* – *decresc.*) (Zenkl 1991, s. 41–42).

„Střídání různé síly v hudebním díle (dynamické odstínění) je obdobou světla a stínu na obraze. Jako obraz, na němž by nebylo náležitého poměru světla a stínu, pozbyl by působivosti, tak delší skladba, hraná nebo zpívaná od počátku do konce stejnou silou, pozbyla by pro posluchače všeho půvabu“ (Cmíral 1974, s. 37).

Dítě předškolního věku by mělo dokázat rozlišovat a popsat dynamické kontrasty. Nápomocné mohou být různé mimohudební náměty jako např. ztvárnění zvířat hudbou: tichá myška x hlasitý řev lva. Dynamiku by dítě mělo vnímat i skrze pohyb, kdy velká gesta jsou spojována s hlasitou dynamikou a malá naopak se slabou (Lišková 2006, s. 80).

2.1.5 Barva a harmonie

„Tónová barva je takový atribut tónu, který způsobuje, že dva tóny stejné výšky a hlasitosti, vytvořené a prezentované stejným způsobem jsou perceptuálně odlišné. Fyzikálně je typ tónové barvy určen charakterem tónového spektra a časovými charakteristikami tónu“ (Franěk 2005, s. 38).

Hlasy a hudební nástroje mají svojí specifickou barvu neboli tébr, která je pro ně charakteristická. V hudbě se využívá barvy jako hudebně výrazového prostředku k odstínění a hudebnímu kontrastu, a také k vyjádření nálady. Podobně tomu tak může být i v případě harmonie. Tu lze ve stručnosti vnímat jako sledy různých akordů, které zní libozvučně (konsonance) nebo nelibozvučně (disonance). Prostřednictvím barvy a harmonie lze vytvářet zvukomalebnou hudbu. Dítě se může při poslechu skladby tedy zaměřovat v rámci vnímání barvy a harmonie na její charakter. Zjednodušeně řečeno, poslechem může zjišťovat, jestli na něj hudba působí vesele, smutně nebo např. tajemně (Raková, Štíplová, Tichá 2009, 2016, s. 151 a s. 153).

2.1.6 Hudební forma

Hudební forma v užším slova smyslu znamená způsob, jakým je píseň nebo drobná skladba vystavěna. Hudební formu lze velmi dobře vnímat na lidových písních, které jsou pro děti předškolního věku jedním z nejvhodnějších hudebních materiálů. Dětský posluchač se na základě tréninku sluchového vnímání zaměřeného na analýzu písně naučí rozpoznávat její jednotlivé části. Zjistí, že píseň má svůj začátek, prostředek a konec, nebo že někdy je písnička vystavěna ze dvou částí, kdy první z nich je jakoby otázka a druhá odpověď. Pro orientaci v melodii písně je důležité, aby pozornost dítěte byla směřována především k uvědomování si jejích jednotlivých melodických motivů. Mezi základní poslechové dovednosti týkající se hudební formy patří vyposlouchání toho, co se v písni opakuje, a toho, co je zcela nové (Raková, Štíplová, Tichá 2009, 2016, s. 152).

2.2 Hudební činnosti

Činnosti ve smyslu aktivity, mají ve vývoji člověka a utváření jeho osobnosti obrovský význam. *„Za hudební činnost v pravém slova smyslu považujeme vlastní komunikaci jedince s hudbou, která probíhá ve sféře percepční, reprodukční či produkční, a je charakterizována nejenom psychickými, ale i behaviorálními obsahy* (Sedlák, Váňová 2013, s. 48).

Ve výchovně-vzdělávacím procesu jsou hudební činnosti rozděleny do 4 kategorií, a to podle jejich formy a funkce. Jedná se o tyto hudební činnosti: *vokální, instrumentální, hudebně pohybové a poslechové.*

2.2.1 Vokální činnosti

Vokální nebo též pěvecké činnosti mají pro děti předškolního věku velký význam z hlediska utváření citového vztahu k písni, hudbě a v neposlední řadě i k vnímání okolního světa. Vokální činnosti jsou navíc vhodné pro rozvíjení základních hudebních schopností a zpravidla bývají dětmi velmi pozitivně přijímány. Součástí vokálních činností jsou průpravná cvičení zahrnující správné dechové, artikulační a hlasové techniky. Výběr písní, pro účely vokálních činností u předškolních dětí, by měl být přizpůsoben mentální a psychické úrovni dětí, možnostem hlasové polohy a hlasového

rozsahu, a v neposlední řadě by písně měly být vybírány tak, aby byly umělecky i výchovně hodnotné (Králová, Kodejška, aj. 2016, s. 60).

Písním se děti předškolního věku učí nejvíce formou nápodoby. Čím jsou děti mladší, tím větší by měla být hlasová opora ze strany pedagoga. Pro nejmenší děti jsou vhodné zejména písně s výrazným rytmem a zapojením aktivního pohybu. Nejmladší děti předškolního věku (tzn. 3–4leté), chápou píseň jako celek včetně její prezentace, proto není vhodné při jejím nácviku oddělovat text od melodie. Motivací k nácviku písně může být již zmíněná podpora písně pohybovým ztvárněním nebo např. pohádkový příběh v kontextu s vybranou písní (Strnadová, Zezula 1988, s. 12–13).

Způsoby práce s písní u nejstarší věkové kategorie dětí předškolního věku, by měly dosahovat již mnohem vyšší úrovně. Děti by měly být vedeny především k samostatnosti. Hlasová opora pedagoga by už měla být méně častá. Děti by měly být zvyklé na doprovodný hlas nástroje a měly by se zapojovat jak do skupinového, tak i sólového zpěvu. Pěvecký projev dítěte před vstupem do základní školy by měl být plynulý, a rytmicky a intonačně co nejpřesnější (Strnadová, Zezula 1988, s. 13).

Způsoby osvojování a práce s písní, podobně jako způsob výběru aktivizační formy, je potřeba zvolit tak, aby byl v souladu s konkrétní písní. Každá píseň je jinak vystavěna a má jiný charakter. V Některé písní převažuje spíše rytmus, v jiné melodie, a u další může být podstatný např. její obsah (Strnadová, Zezula 1988, s. 14).

Nejběžnější metody pro osvojování písně předškolními dětmi dle Strnadové a Zezuly (1988, s.13):

- nácvik současně s pohybem
- po jednotlivých částech (hra na ozvěnu)
- opakování částí i celku v příběhu
- forma dialogu ve skupinkách
- nácvik písně s již předem naučeným testem formou melodizace
- hry s rytmickými a melodickými motivy (přípravné hry vedoucí k nácviku písně)
- nácvik s dopomocí grafického záznamu částí melodie nebo rytmu

Výčet aktivizačních metod k doplnění nácviku písně dle Strnadové a Zezuly:

- hra na tělo – tzn. tleskání, pleskání, dupání (rytmus, metrum, takt, ostinato)
- hra na jednoduché dětské nástroje (rytmus, metrum, takt, ostinato)
- hra na štafetu či ztracenou melodii („porouchané rádio“)

- záměna textu písně za různé slabiky
- vytváření hudebního cyklu z písní
- propojení písně s pohybem (variací) (Strnadová, Zezula 1988, s. 14).

2.2.2 Instrumentální činnosti

Instrumentální činnosti zahrnují hru na hudební nástroje. U dětí předškolního věku se jedná o formu aktivní účasti na společném utváření elementární hudby. Hra na nástroje je pro děti velmi přitažlivou činností, která vychází z jejich přirozené touhy doprovázet říkadla, písně a pohyb. Instrumentální činnosti v mateřské škole mají ale i mnohem širší využití. Mohou být např. prostředkem k vytvoření zvukomalby u dramatizace pohádky nebo příběhu. Dále mají uplatnění jako rytmický doprovod pohybových činností, tudíž jako i prostředek pro rozvoj rytmického cítění, ale mohou být pro děti dokonce i inspirací k tvorbě vlastních melodií a rytmů (Strnadová, Zezula 1988, s. 16–18).

Mezi instrumentální činnosti patří i tzv. hra na tělo, kdy je využíváno zvuků jako je tleskání, luskání prsty, pleskání o stehna nebo dupání. Tento způsob rytmického vyjádření je dobré využívat jako průpravu před samotnou hrou na jednoduché nástroje, a to z důvodu nižší technické náročnosti (Jurkovič 2011, s. 72–73).

Od „hry na tělo“ se děti postupně učí hře na jednoduché hudební nástroje. V mateřských školách je využíván po mnoho let tzv. Orffův hudební instrumentář. Jedná se o sadu převážně rytmických nástrojů, na které se děti předškolního věku naučí zpravidla velmi rychle hrát. Technika hry na nástroje by měla být postupná a pod vedením pedagoga, který dětem vysvětlí, jak mají hrát, a názorně jim správnou techniku hry na nástroj předvede. Děti se tím zároveň učí i poslouchat a vnímat správný zvuk nebo tón nástroje. Při seznamování s nástroji není vhodné nechat děti hned skupinově hrát, ale ze začátku zapojovat děti individuálně. Mohou např. jen vytvářet zvukomalebný efekt, kterým doplní mluvený příběh nebo pohádku. Nástroje mohou být použity také při práci se slovy a říkadly, kdy je na nástroj hrán nejzákladnější rytmus jednotlivých slov. Hra na hudební nástroje by měla být u dětí od počátku vedena tak, aby její význam dokresloval charakter hudebního celku, a aby u nich byl podporován cit pro estetiku (Jírová M. a kol., 1978, s. 97–98).

Děti 5–6leté mohou být vedeny i ke hře na jednoduché melodické hudební nástroje jako je zvonkohra, xylofon nebo metalofon. Na takovéto nástroje mohou hrát jednoduché melodické figury (ostinata), vytvářet jednoduchý melodický a rytmický doprovod

k písňím a pohybovým aktivitám, nebo mohou tvořit i jednoduché melodie pro sousloví a říkadla. Melodika může být u dětí předškolního věku též rozvíjena na pentatonické řadě, z kterých vychází mnoho českých a moravských nápěvů. „*Instrumentální hra přivádí děti k vzájemnému respektu, naslouchání hudby a k realizaci vlastních nápadů ve spolupráci s učitelkou, což výborně vyjadřuje i cíle rámcových vzdělávacích programů*“ (Králová, Kodejška, aj. 2016, s. 61).

2.2.3 Hudebně pohybové činnosti

Hudebně pohybové činnosti jsou takové činnosti, při nichž se využívá propojení hudby s pohybem. Do hudebně pohybových činností lze zařadit např. cviky spojené s hudbou, hudebně pohybové hry, tzv. hru na tělo, hry se zpěvy, scénické ztvárnění obsahu písni a v neposlední řadě i různé druhy tanců, jejichž forma může být buď řadová nebo kruhová (Králová, Kodejška, aj. 2016, s. 62).

Pohyb je důležitou činností ovlivňující vývoj osobnosti dítěte. U dětí předškolního věku lze využívat pohyb např. jako prostředku komunikace mezi vrstevníky a dospělým, a to zejména ve spojení s hudbou. Pro tyto účely slouží hudebně pohybové hry často využívané v mateřských školách. Děti při nich zapojují jednotlivé části těla, gestikulují, používají mimiku a projevují své emoce. Prostřednictvím hudebně pohybových her také zkvalitňují pohybovou koordinaci, posilují celkovou fyzickou kondici, vytvářejí a posilují sociální vztahy ve skupině, a v neposlední řadě tak přispívají i k celkové duševní kondici (Jenčková 2002, s. 11).

„*Prostřednictvím individuálního či skupinového hudebně pohybového projevu se u dětí tříbí citlivost pro hudebně vyjadřovací prostředky hudby a jejich změny, mimo to pohyb usnadňuje dětem též poznávání a ověřování formové struktury hudebních děl či jejich žánrové charakteristiky, umožňuje bezprostřední vyjádření emocionality*“ (Jenčková 2002, s. 10).

2.2.4 Poslechové činnosti

Poslechové činnosti spojené s hudbou nejen rozvíjí děti po hudební stránce, ale působí především na jejich psychiku a celkové chování. Prostřednictvím hudebně poslechových činností je u dětí rozvíjena fantazie, paměť, myšlení a v neposlední řadě i emocionální stránka osobnosti dítěte. Poslechové činnosti by měly v každém případě být vhodně

volené vzhledem k věku dětí, tak aby pro ně byly poutavé, a rozvíjely jejich komplexní vnímání a prožívání. Lišková (2006, s. 141–142) uvádí v bodech následující úkoly, které vyplývají z poslechových činností určených dětem předškolního věku:

- vytváření kladného vztahu k hudbě
- rozvíjení schopnosti aktivního vnímání hudby
- soustředěné poslouchání a citové prožívání hudby
- rozvíjení paměti, představivosti a fantazie
- orientace ve složkách hudby – poznávání a rozlišování jednotlivých hudebně vyjadřovacích prostředků a jejich vlastností
- orientace v různých stylech hudby
- inspirace a motivace k vlastní tvorbě a produkci hudby

Interpretace živé hudby by měla být zařazována mezi hudebně poslechové činnosti už u dětí v mateřské škole. Živá hudba je pro děti velmi zajímavá a inspirativní. Děti předškolního věku se právě prostřednictvím živé hudby nejlépe seznámí se zvuky hudebních nástrojů a hlasů. Již v ranném věku je dobré děti vést k soustředěnému naslouchání písní i drobných skladbiček přiměřených k jejich věku (Králová, Kodejška, aj. 2016, s. 59).

*„Malé dítě silně prožívá všechno, v čem může uplatnit svou aktivitu a fantazii. Ve své dětské představivosti si vybavuje jen to, co prošlo jeho zkušeností. Při poslechu hudby a při vytváření hudebních představ se uplatňuje obojí – tj. **aktivita** (dovednost zpívat, hrát, soustředěně poslouchat) i **představivost a fantazie** (tj. jeho dosavadní zkušenosti a sny)“* (Raková, Štíplová, Tichá 2009, 2016, s. 153).

Hudební činnosti přinášejí široké spektrum možností jejich využití u dětí v mateřské škole. Sluchové vnímání je bezesporu jednou z nejdůležitějších oblastí, kterou je možné právě prostřednictvím hudby u dětí rozvíjet. Hudba, její vnímání a prožívání je navíc pro děti přirozenost, kterou je potřeba jim dopřát, a v tomto směru je dále podporovat.

PRAKTICKÁ ČÁST

Hlavním tématem bakalářské práce je sluchové vnímání a jeho rozvoj u dětí v mateřské škole (dále i MŠ) prostřednictvím hudebních činností. Teoretická část byla vytvořena na základě poznatků čerpaných z odborné literatury a internetových zdrojů a je rozdělena na dvě hlavní kapitoly zabývající se sluchovou a hudební problematikou.

V praktické části se autorka zaměří na úroveň jednotlivých oblastí sluchového vnímání u dětí v MŠ, kterou se dále pokusí rozvíjet formou hudebních činností. Výsledkem praktické části bude soubor hudebních činností ověřených v praxi s hodnocením jeho využitelnosti.

3 Cíl průzkumu

Hlavním cílem praktické části bakalářské práce je vytvořit soubor hudebních činností, které podpoří rozvoj sluchového vnímání dětí v mateřské škole, s jejich následným ověřením v praxi. Na tento hlavní cíl navazují cíle dílčí:

- Vytvořit test pro zjištění aktuální úrovně sluchového vnímání dítěte.
- Zjistit, jaká je úroveň sluchového vnímání u jednotlivých dětí před absolvováním hudebního kroužku.
- Zjistit, jaká je úroveň sluchového vnímání u jednotlivých dětí po absolvování hudebního kroužku.

Na základě stanovených cílů jsou formulovány tyto průzkumné otázky:

1. K jakým změnám dojde v jednotlivých oblastech sluchového vnímání u dětí díky absolvování hudebního kroužku?
2. Které hudební činnosti se v praxi nejvíce osvědčí při rozvoji sluchového vnímání předškolních dětí?

4 Použité metody a strategie průzkumu

Praktická část bakalářské práce je vytvořena formou kvalitativního průzkumu. „*Termínem kvalitativní výzkum rozumíme jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje*

pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace. Může to být výzkum týkající se života lidí, příběhů, chování, a také chodu organizací, společenských hnutí nebo vzájemných vztahů.“ (Strauss 1999, s. 10)

Pro kvalitativní průzkum je charakteristické, že probíhá dlouhodobě, intenzivně a průzkumník je v přímém kontaktu s terénem. Pro získávání dat se používají z valné většiny nestandardizované metody, např. poznámky z pozorování, audiozáznamy, videozáznamy, rozhovory apod. Průzkumník pak vytváří a zprostředkovává podrobný popis toho, co vypožoroval. (Miles Creswell, 2003; Huberman, 1994; Bogdan, Biklen, 1992 in Hendl 2012, s. 49–50).

Autorka použila kombinaci několika metod vhodných jednak pro získávání, tak pro zpracování dat. Jedná se o tyto metody: zúčastněné pozorování, analýza průběhu a výsledků činností, testování a reflexe.

„Zúčastněné pozorování můžeme definovat jako dlouhodobé, systematické a reflexivní sledování probíhajících aktivit přímo ve zkoumaném terénu s cílem objevit a reprezentovat sociální život a proces.“ (Švaříček 2007, s. 143).

Metoda zúčastněného pozorování byla v průzkumném šetření zásadní pro sběr informací. Tato metoda probíhala po celou dobu průzkumného šetření. Nejprve byla využita při výběru a seznamování s průzkumným vzorkem, dále při získávání informací v průběhu testování, kdy získané informace touto metodou významně přispěly k tvorbě souboru hudebních činností. V neposlední řadě bylo metody zúčastněného pozorování využito i po celou dobu ověřování hudebních činností v praxi, tedy při rozvoji sluchového vnímání dětí hudebními činnostmi.

Na metodu zúčastněného pozorování navazuje i další z použitých metod, a to analýza průběhu a výsledků činností. Tato metoda byla využita jednak při mapování úrovně sluchového vnímání, při sledování jeho vývoje a při jeho hodnocení u vybraného průzkumného vzorku. Jako další průzkumný nástroj ke zjištění vstupních a výstupních dat byl použitý test sestavený autorkou práce.

Poslední použitou metodou, která uzavírá průzkumné šetření je reflexe. Tato metoda je součástí tzv. akčních výzkumů a používá se pro zhodnocení průběhu toho, co se již událo. V této práci je metoda reflexe použita jako stručné ohlédnutí za jednotlivými lekci hudebního kroužku, jak z pohledu průzkumníka, tak i zkoumaného vzorku.

5 Charakteristika průzkumného vzorku a prostředí

Pro průzkumné šetření bylo vybráno celkem 5 dětí předškolního věku ze dvou tříd MŠ klasického typu. Kritéria výběru dětí byla stanovena tak, aby odpovídala zacílení studovaného oboru autorkou, a aby průzkumné šetření mělo význam z hlediska jejich rozvoje.

Ve spolupráci s třídními učitelkami byly vybrány takové děti, které měly prokazatelné obtíže v oblasti sluchového vnímání, a u kterých se do budoucna předpokládalo, že budou mít z tohoto důvodu problémy s učivem na základní škole. Další podmínkou pro výběr průzkumného vzorku byla pravidelná docházka dítěte do MŠ včetně jeho odpoledního pobytu, z důvodu plánovaných lekcí hudebního kroužku.

Pro průzkum byly podle výše uvedených požadavků doporučeny, a následně vybrány 2 děvčata, a 3 chlapci z celkem dvou tříd předškolních dětí. Níže jsou uvedeny stručné charakteristiky jednotlivých dětí vztahující se k prostředí MŠ. U každého dítěte je uveden dosažený věk k začátku průzkumného šetření, tedy k listopadu 2019.

Eliška – 5,4 let

Eliška nastoupila do MŠ poprvé v září 2019. Adaptovala se bez větších obtíží, jen na začátku školní docházky po ránu při vstupu do třídy občasně plakala. Eliška je velmi hravá, mezi vrstevníky se začlenila, ale ke své hře nevyhledává velký kolektiv. Vyhraje si sama nebo preferuje menší skupinu dětí, většinou děvčat. Do řízených činností během dne v MŠ se zapojuje, ale musí se více motivovat a její spolupráce nemá delšího trvání. Při činnostech a řešení úkolů není v MŠ příliš aktivní a samostatná, její tempo je výrazně pomalé. Eliška má problémy se soustředěním, při činnostech neudrží delší dobu pozornost a začne být unavená. Zvláštním projevem u ní je cucání palce během usínání, hry, ale i pobytu venku. Maminka tento projev řešila s psychologem, ale důvod nebyl uveden.

Kateřina – 5,5 let

Kateřina nastoupila z domácího prostředí do MŠ poprvé v září 2019. Kateřina pochází z velmi nepodnětného sociálního prostředí, nízkého intelektu, s jazykově omezeným kódem. S Kateřinou se velmi obtížně komunikuje, nezná mnoho běžných slov a výrazů, v návaznosti na to má velké problémy s porozuměním obsahu mluvené řeči. V kolektivu

školního prostředí je oproti jiným, věkově stejně starým dětem, výrazně nesamostatná. Má problémy v sociální, jazykové i rozumové oblasti. Prioritou pro její vzdělávání v rámci MŠ je, aby se začlenila do kolektivu vrstevníků, porozuměla jednodušším pokynům, zvládala sebeobsluhu a vydržela kratší dobu u zvolené činnosti. S Kateřinou často individuálně pracuje školní asistentka.

Martin – 5,3 let

Martin navštěvuje stejnou MŠ již třetím rokem. V předešlých letech docházel do oddělení věkově mladších dětí. Letos je poprvé v předškolní třídě. Martin má poměrně rozsáhlé znalosti a přehled o širokém okolí. Charakteristické je pro něj výrazně pomalé psychomotorické tempo a nesamostatnost především v sebeobsluze. V kolektivu dětí a při řízených činnostech se nedokáže delší dobu soustředit. Již v předešlých letech, kdy navštěvoval MŠ, byl u něj kladen důraz na samostatnost, dokončení činnosti, a především začlenění se do kolektivu vrstevníků. Martin dochází na logopedii kvůli vadné výslovnosti některých hlásek, a dle třídních učitelek má chudší aktivní slovní zásobu. S porozuměním řeči i s vyjadřováním po stránce obsahové nemá problémy.

Matyáš – 7,1 let

Matyáš navštěvuje MŠ od 3 let věku. V předškolní třídě je druhým rokem z důvodu odkladu školní docházky. Matyáš pochází z méně podnětného prostředí, kde je pozornost soustředěna na jeho mladší sestru. V prostředí MŠ se dobře adaptoval, je komunikativní a společenský. V sociálních vztazích je spíše dominantním jedincem, u kterého se musí mírnit projevy agresivity. Patrný je u něj psychomotorický neklid, problémy v oblasti soustředění, jemné i hrubé motoriky. Matyáš je sociálně nevyzrálý a stále dává přednost hře před předškolními úkoly. U činností má problém s jejich dokončením, musí se hodně motivovat a pobízet. V řízených aktivitách se nedokáže déle soustředit, jedná často zbrkle a bez rozmyšlení. Navštěvuje logopedii z důvodu opožděného vývoje řeči v expresivní složce, artikulační neobratnosti a vadné výslovnosti. Logopedické problémy přetrvávají. Matyáš má diagnostikovanou poruchu aktivity a pozornosti (F900). Na základě odborného doporučení a se souhlasem rodičů, Matyáš nastoupí v příštím školním roce do základní školy speciální.

Samuel – 6,1 let

Samuel navštěvuje stejnou MŠ třetím rokem, v oddělení předškolních dětí je prvním rokem, kde se po příchodu dobře adaptoval. Samuel je mezi dětmi oblíbený. Sociálně ještě není zralý, je hodně hravý, soutěživý, při prohře nedokáže dost dobře ovládat své emoce. U Samuela jsou patrné obtíže v logopedické oblasti, přetrvává u něj vadná výslovnost některých hlásek, neobratnost v artikulaci i jemné motorice. Samuel má chudší slovní zásobu a vyjadřovací schopnosti. Při řízených činnostech je Samuel lehkou vyrušitelný a hůře se soustředí. Ve školním roce 2019/2020 začal docházet do logopedické poradny.

6 Plánování a průběh průzkumného šetření

Plánování průzkumného šetření bylo započato v srpnu 2019, kdy byly autorkou nastudovány potřebné materiály k problematice sluchového vnímání obsahující vývojové škály, diagnostický materiál a materiál pro možné způsoby rozvíjení sluchového vnímání u předškolních dětí. V měsíci září byl autorkou vypracován test pro zjištění úrovně sluchového vnímání u jednotlivých předškolních dětí, který byl v měsíci říjnu konzultován s odbornou vedoucí bakalářské práce. Test byl sestaven na základě poznatků z publikace „*Diagnostika dítěte předškolního věku*“ od Bednářové J. a Šmardové V. (Bednářová, Šmardová 2015), a zasazen do hudebního kontextu, který je klíčový pro bakalářskou práci. V měsících září-říjen byla pozornost autorky soustředěna na výběr vhodného průzkumného vzorku, který byl vybrán na základě zúčastněného pozorování a konzultací s třídními učitelkami. V potaz byla brána adaptační doba dětí na prostředí MŠ. Nebylo by vhodné začínat s cílenými aktivitami dříve než po 1 měsíci zvykání dětí na pravidelný režim MŠ. Autorka mimo to chtěla mít jistotu, že vybrané děti budou chodit do MŠ pravidelně, bez větších absencí, a budou schopné spolupráce v odpoledních hodinách.

Rodiče vybraných dětí byli podle zákona č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů informováni o výběru jejich dětí do průzkumného šetření v rámci bakalářské práce. Podpisem potvrdili informovaný souhlas se zjišťováním sluchové úrovně u dětí, jejich účastí na hudebním kroužku, a následným zpracováním získaných informací a poznatků pro účely bakalářské práce.

Na začátku listopadu 2019 byly uskutečněny první dvě lekce za účelem seznámení a navázání osobního kontaktu s dětmi, motivace k cíleným činnostem, orientačního

zjištění úrovně schopností a dovedností dětí, a v neposlední řadě také k poskytnutí elementární průpravy dětem, potřebné k pochopení některých úkolů vyskytujících se v následném testu. Vstupní testování pro zjištění úrovně sluchového vnímání bylo zjišťováno u každého dítěte individuálně v několika navazujících dnech po úvodních seznamovacích lekcích, a to z důvodu, aby nevznikla příliš dlouhá časová prodleva mezi čerstvě nabitými zkušenostmi dětí a testováním jejich schopností a dovedností.

Po zjištění úrovně sluchového vnímání u všech vybraných dětí byl započat v listopadu 2019 hudební kroužek zaměřený na rozvoj jednotlivých oblastí sluchového vnímání u dětí. Tento kroužek probíhal v pravidelných časových intervalech jednou týdně místo části odpoledního odpočinku. Místo konání kroužku bylo v samostatné místnosti spadající do hospodářské části MŠ, která je běžně využívána např. k individuální logopedické péči. Kroužek probíhal skupinově (všech 5 dětí ve skupině), v časovém rozmezí 25-35 minut, podle aktuálních možností a schopností dětí. Hudební kroužek probíhal od listopadu 2019 do března 2020.

Po skončení všech lekcí hudebního kroužku byla u dětí zjišťována úroveň sluchového vnímání stejným testem jako při vstupní diagnostice. Následně byly porovnány výsledky testování před zahájením a po skončení všech lekcí hudebního kroužku zaměřeného na cílený rozvoj sluchového vnímání.

6.1 Vstupní zjišťování úrovně sluchového vnímání u dětí

Tato část průzkumného šetření proběhla celkem ve třech etapách. V první etapě se autorka seznámila s dětmi a orientačně zjišťovala jejich schopnosti, dovednosti a možnosti. V druhé etapě bylo orientačně zjišťováno, zda jednotlivé děti dobře slyší z hlediska fyziologie. A ve třetí etapě bylo provedeno vstupní testování zaměřené na úroveň jednotlivých oblastí sluchového vnímání. Všechny tyto poznatky byly následně využity pro cílený rozvoj sluchového vnímání dětí.

6.1.1 Seznamování

Před samotným zjišťováním stávající úrovně sluchového vnímání testem byly s dětmi provedeny 2 úvodní lekce hudebního kroužku. Tyto lekce byly přínosné pro autorku z důvodu lepšího poznání jednotlivých dětí i celé skupiny. Na základě poznatků

z úvodních 2 lekcí bylo možné lépe uzpůsobit následující lekce hudebního kroužku možnostem dětí z hlediska obsahu, obtížnosti, kvantity i časového rozsahu.

První lekce byla zaměřena na seznámení skupiny dětí včetně autorky bakalářské práce v roli lektorky, a na seznámení s různými hudebními zvuky a tóny. V rámci této lekce byly u dětí orientačně mapovány tyto oblasti sluchového vnímání: naslouchání, paměť, rytmus, melodizace, analýza a syntéza a sluchová diferenciacce. Nejlépe se dětem dařilo naslouchat a následně diferencovat zvuky a tóny různých hudebních nástrojů. Nejobtížnější pro ně bylo rozlišit zvuk tamburíny a triangu, z důvodu největší zvukové podobnosti. Většina dětí měla problém v oblasti rytmické, včetně grafického zaznamenávání, v návaznosti na to i se sluchovou analýzou a syntézou.

V druhé lekci bylo využito jako výchozího hudebního prostředku lidových písní a tónové výšky. Autorka prostřednictvím lidových písní u dětí zjišťovala, jaké s nimi mají zkušenosti, a v jaké míře je znají. Výsledkem pozorování v tomto směru bylo, že děti sice rády zpívají, ale příliš lidových písní neznají. V případě poznávání lidových písní jenom podle melodie se u nich prokázala velmi malá předchozí zkušenost. Po určité době procvičování, ale bylo patrné, že jsou velmi učenlivé a postupně získávají v této dovednosti větší jistotu.

Schopnosti a možnosti rozlišování tónových výšek byly u dětí zjišťovány na vytvořené hře autorkou s názvem „Schodiště.“ Cílem této hry bylo uvědomění si tónové výšky s vizuálním propojením. Tato hra byla pro děti nejobtížnější ze všech předem uvedených aktivit, a to z důvodu, že musely rozdělit pozornost na to co slyší, a jaký úkol bezprostředně na to mají vykonat. Některé děti měly velký problém i s pochopením základního principu hry. Se samotným orientačním určováním tónové výšky, ale většina dětí problémy neměla. Obvykle dokázaly správně popsat, jestli tón zní hluboko, středně vysoko nebo vysoko.

6.1.2 Orientační sluchová zkouška

Před vstupním testováním sluchového vnímání chtěla mít autorka jistotu, že děti mají zdravý sluch a netrpí žádnou sluchovou vadou, která by mohla zkreslit výsledky šetření. Za tímto účelem byla provedena u jednotlivých dětí orientační sluchová zkouška, která je podrobněji popsána v příloze č. 2 bakalářské práce.

Závěr z orientační sluchové zkoušky: Z provedené orientační sluchové zkoušky bylo zjištěno, že všechny děti slyší dobře, tudíž by neměly mít žádný problém s přijímáním

sluchových informací. U Kateřiny, která má omezené komunikační schopnosti a problémy s porozuměním obsahu řeči, bylo zjištěno, že dokáže jednotlivá slova opakovat, ale s velkými artikulačními obtížemi nebo jejich komolením. Často opakovala jenom konce slov. Na všechna slova reagovala velmi pohotově a z provedené orientační sluchové zkoušky nic nenasvědčovalo tomu, že by špatně slyšela.

6.1.3 Vstupní testování sluchového vnímání

Pro zjištění aktuální úrovně sluchového vnímání jednotlivých dětí byl autorkou sestaven, na základě poznatků z publikace „*Diagnostika dítěte předškolního věku*“ od Bednářové J. a Šmardové V. test. Tento test zahrnuje 6 oblastí, ve kterých bylo sluchové vnímání sledováno a dále rozvíjeno. Jedná se o tyto oblasti: *naslouchání, sluchová figura a pozadí, sluchová paměť, sluchová diferenciacce, sluchová analýza a syntéza a rytmus*. Test byl sestaven tak, aby dovednosti z jednotlivých oblastí sluchového vnímání bylo možné dále rozvíjet prostřednictvím hudebních činností. Vstupní test byl proveden u každého dítěte individuálně, těsně po úvodních seznamovacích lekcích, a těsně před zahájením navazujícího hudebního kroužku.

Analýza průběhu a výsledků testování sluchového vnímání u jednotlivých dětí je popsána v následujícím textu slovně, a dále je doplněna bodovým hodnocením jednotlivých oblastí sluchového vnímání. Pro hodnocení byla použita bodová škála od 0-3 bodů podle následujícího klíče:

- **0 bodů** – nezvládá, neorientuje se
- **1 bod** – zvládá pouze s dopomocí, má velké obtíže
- **2 body** – zvládá pomaleji nebo s drobnými chybami či zaváháním
- **3 body** – zvládá s jistotou, rychle a samostatně

Pro větší přehlednost je v tabulce uveden souhrnný součet bodů z jednotlivých úkolů od všech dětí. Tento údaj podává výsledky o tom, v kterých oblastech sluchového vnímání měly děti největší obtíže, a v kterých naopak vykazovaly nejvyšší úroveň. Souhrnné bodové hodnocení není uvedeno z důvodu statistického vyhodnocování, ale slouží autorce jako cenná informace, aby věděla, na které oblasti sluchového vnímání se u vybrané skupiny dětí nejvíce zaměřit, a jaké činnosti pro jejich rozvíjení nastavit. Bodové hodnocení každého dítěte zvláště je naopak důležité pro nastavení individuálního

přístupu. Vzhledem ke kvalitativnímu typu průzkumu a skupinově prováděným činnostem jsou podstatné oba tyto údaje.

1.) Naslouchání

Tato oblast sluchového vnímání byla u dětí sledována a hodnocena v následujících čtyřech úkolech:

Lokalizace zvuku: Již u prvního testovaného dítěte bylo zjištěno, že pro tento úkol nebyl původně zvolený hudební nástroj – triangel, vhodný. A to z důvodu doznívajících vibrací zvuku, které dětem zkreslovaly orientaci slyšení v prostoru. Tento nástroj byl pohotově vyměněn za ozvučná dřívka, a motivace k úkolu byla pozměněna z původních kapek rosy na zvuk stromu. Po této změně nečinilo dětem větší obtíže určování směru zvuku a odpovídalo tomu i bodové hodnocení všech dětí. Největší obtíže s orientací měla Eliška a s největší přesností dokázala zvuk lokalizovat Kateřina. Pro zajímavost byla u ní vyzkoušena i těžší zvuková varianta (triangel), ani v té neměla s lokalizací zvuku problém.

Určování počtu zahranych tónů: Nejprve byl dětem zahrán krátký melodický úryvek na zobcovou flétnu. Většina dětí nástroj poznala, některé ho pojmenovaly názvem píšťalka. S počtem zahranych tónů měla problém obě děvčata. Všichni chlapci na tento úkol reagovali pohotově a s minimální chybovostí.

Poznávání lidových písní podle melodie: Tento úkol činil dětem jednoznačně největší obtíže z celé oblasti naslouchání. Bylo zjišťováno, zdali tomu není z důvodu zvoleného hudebního nástroje – houslí, jejichž zvuk slyšela většina dětí poprvé. Zkoušením hry melodií i na jiné dostupné melodické nástroje (flétna, zvonkohra, hlas) bylo zjištěno, že prezentovaný zvuk není pro děti překážkou, ale důvodem je poměrně velká neznalost lidových písní. S největší pravděpodobností zde sehrála roli i oslabená sluchová paměť. V tomto úkolu vynikala Eliška, u které bylo zřejmé, že velmi ráda zpívá, což i slovně potvrdila.

Poznávání hudebního nástroje podle zvuku: Tento úkol děti nejvíce bavil. V testu byly použity cíleně kontrastní nástroje, aby děti s tímto úkolem nebyly znevýhodněny v případě, že měly doposud s hudbou jen minimální zkušenosti. Poznávání hudebních nástrojů podle zvuku nečinilo, kromě Matyáše, nikomu z nich potíže. U Matyáše bylo

zjištěno, že jednak neměl možnost si dříve prakticky žádný nástroj vyzkoušet, a také že má problém s pamětí a nedokáže nástroje pojmenovat. Hudební nástroje nedokázal kromě verbálního popisu ani jinak specifikovat.

Tab. 1: Vstupní testování: bodové hodnocení v oblasti **naslouchání**

NASLOUCHÁNÍ	lokalizuje zvuk	určí počet tónů	pozná píseň podle melodie	Pozná hudeb. nástroj podle zvuku
<i>Eliška</i>	1	1	2	2
<i>Kateřina</i>	3	1	1	2
<i>Martin</i>	3	3	2	3
<i>Matyáš</i>	2	2	0	0
<i>Samuel</i>	2	3	0	3
souhrnné hodnocení všech dětí	11	10	5	10

2.) Sluchová figura a pozadí

Vyhledá a označí předem domluvené slovo v textu písně: Tento úkol byl pro jednotlivé děti různě obtížný. Kateřina nedokázala pochopit slovní instrukci, proto nezískala za tento úkol žádný bod. Eliška získala jen 1 bod z důvodu, že měla velmi pomalé tempo a nestíhala na vybraná slova včas reagovat, nebo nereagovala vůbec. Pro Matyáše byl úkol příliš náročný na koncentraci. Ostatní dva chlapci Martin a Samuel se splněním tohoto úkolu neměly potíže. Druhá píseň byla využita jen u dětí, které měly s úkolem potíže. Potvrdilo se, že pokud měly potíže u první písně, tak u druhé je měly zrovna tak.

Pozná nejčteněji se vyskytující hlásku v písni (Logopedické písničky): Tento úkol byl jednoznačně nejobtížnější pro všechny děti. Vymyšlení slov na zadanou hlásku činilo všem dětem, kromě Martina, velký problém. Stejný problém měly i s poznáváním hlásky

u různých jmenovaných slov. Poznat nejčteněji se vyskytující hlásku v textu s přidanou melodií bylo pro děti velmi obtížné, což se odráží i v bodovém hodnocení tohoto úkolu.

Tab. 2: Vstupní testování: bodové hodnocení v oblasti **sluchové figury a pozadí**

SLUCHOVÁ FIGURA A POZADÍ	vyhledá a označí slovo v textu písně	pozná nejčteněji se vyskytující hlásku v písni
<i>Eliška</i>	1	0
<i>Kateřina</i>	0	0
<i>Martin</i>	3	2
<i>Matyáš</i>	1	0
<i>Samuel</i>	2	1
souhrnné hodnocení všech dětí	7	3

3.) Sluchová paměť

Test na sluchovou paměť se skládá ze třech částí. První je zaměřena na zapamatování řady slov, která mezi sebou nemají žádnou logickou vazbu. Druhá část je zaměřena na zapamatování oznamovacích vět, jejichž délka a obtížnost se stupňuje. Třetí část testu je propojena s hudební dovedností, a primárně je zaměřena na zapamatování slov s jejich postupným navyšováním.

Zopakuje řadu slov: Děti měly nejprve zopakovat řady obsahující 4 slova, a poté řady obsahující 5 slov. Již v řadách složených ze 4 slov se projevila výrazně oslabená sluchová paměť u 3 dětí. A u řad 5 slovných vět se toto oslabení znovu potvrdilo. Největší obtíže v tomto úkolu měla Kateřina a Matyáš. Kateřina byla schopná zopakovat pouze poslední slovo z celé řady. Tento úkol jako jediný téměř bez chyby zvládnul Martin. Z porovnání

celkových výsledků všech dětí je patrné, že jednodušší věty s menším počtem slov jsou pro děti jednodušší z hlediska zapamatování, než věty složitější s větším počtem slov.

Zopakuje věty: Děti z věkově nejstarších oddělení mateřské školy by měly být schopné zopakovat věty složené z 5 a více slov. Tento úkol byl sestaven od nejjednodušších vět po nejsložitější souvětí. U vět složených z 5 slov neměly větší problémy se zapamatováním 3 děti. U složitějších vět obsahujících více slov se objevily velké obtíže v oblasti paměti, a to u všech, kromě Martina. Poslední souvětí: („*Když se mladší sestra vrátila z tábora, vyprávěla, co tam všechno zažila.*“), bylo po průběhu testování vyhodnoceno jako neúměrně obtížné, tudíž se při bodovém hodnocení na něj nebral zřetel.

Zopakuje nápěv s postupným přidáváním slov: Tento úkol byl vytvořen a prezentován formou hry s lidovou písní. Jedná se o obměnu slovní paměťové hry „*Přijela tetičky z Číny, přivezla škopíček špíny a ...*“ U tohoto úkolu bylo zjištěno, že žádné z dětí z dřívějšíka lidovou píseň neznalo, tím pádem měly všechny děti stejné „startovní“ podmínky. Již při seznamování se s novou písní bylo patrné, které děti se dokáží rychleji učit text a naslouchat melodii, a které jsou v této oblasti pomalejší. Po provedení tohoto úkolu bylo zjištěno, že ve výsledcích testování nehrála u dětí roli pouze sluchová paměť, ale i míra jejich hudebnosti. U Elišky bylo zjištěno, že při spojení textu a melodie má výrazně menší obtíže v oblasti sluchové paměti. U Samuela naopak hudební zaměření úkolu spíše zhoršilo jeho výkon v testování sluchové paměti. U Kateřiny s Matyášem se potvrdila, stejně jako u předchozích úkolů, výrazně oslabená sluchová paměť a jejich znevýhodnění v této oblasti. Martin si v tomto úkolu počínal velmi obstojně, ale bylo na něm již znát, že začíná být unavený a jeho pozornost klesá.

Tab. 3: Vstupní testování: bodové hodnocení v oblasti **sluchové paměti**

SLUCHOVÁ PAMĚŤ	zopakuje řadu 4 slov	zopakuje řadu 5 slov	zopakuje větu z 5 slov	zopakuje větu z více slov	zopakuje nápěv s postupným přidáváním slov
<i>Eliška</i>	1	0	2	0	2
<i>Kateřina</i>	0	0	0	0	0
<i>Martin</i>	3	2	3	3	2
<i>Matyáš</i>	0	0	0	0	0
<i>Samuel</i>	2	1	2	0	1
souhrnné hodnocení všech dětí	6	3	7	3	5

4.) Sluchová diferenciac

Rozliš 2 kontrastní tóny: Do této části testu zaměřeného na oblast sluchové diferenciac byly zařazeny 4 úkoly na sluchové rozlišování různých vlastností tónů, a to: dynamiky, délky, barvy a výšky. S dynamickým rozlišením dvou různých tónů neměla problém Eliška, Martin a Samuel. Naopak Kateřina a Matyáš dynamické změny téměř nerozlišovali. U Kateřiny, z důvodu velmi špatných vyjadřovacích schopností, bylo použito mimoslovního vyjádření dynamiky. Domluvenými gesty měla ukazovat silný nebo slabý zvuk. I přesto se v zadaném úkolu neorientovala.

V rozlišování krátkých a dlouhých tónů bylo celkově více dětí úspěšnějších. Kateřina délku tónů vyjadřovala mimoslovně, předem domluvenými gesty, aby u ní bylo možné tento úkol hodnotit, a to opět z důvodu velmi omezených komunikačních schopností.

Rozlišování barvy zvuku bylo testováno u dětí na tzv. sluchovém pexesu. Děti porovnávaly sluchem a částečně i hmatem obsahy neprůhledných nádobek. Tato hra se dětem velmi líbila a většině z nich se dařilo rozlišovat shodnost nebo rozdílnost zvuků

i se slovním popisem, spočívajícím v přirovnáním zvuku k nějakému synonymu nebo jeho označení skrze přídavné jméno.

Eliška získala z max. 3 bodů 2 body a přirovnala zvuk rýže v nádobce k malým kuličkám, těstoviny k menším kuličkám, zvuk fazolí k větším kuličkám a zvuk vlašského ořechu k zvuku krabičky.

Kateřina v rozlišování barvy zvuku nezískala žádný bod, a to z důvodu, že s největší pravděpodobností nepochopila princip hry, než že by si nebyla vědoma rozdílu ve zvucích. Po několika provedeních této hry už byla dezorientovaná a velmi nesoustředěná. Zvuk rýže v nádobce označila jako „bordel“ a zvuk ořechu jako „tužku.“ Martin v rozlišování barvy zvuků neměl nejmenší problém. Obsah rýže v nádobce popsal jako pípavý zvuk, těstoviny jako více dunivé, ořech přívlastkem křupavý, a fazole jako písklavější.

Matyášovi se v samotném rozlišování barvy zvuku dařilo velmi dobře, oproti jiným úkolům. Problémy měl se slovním vyjádřením a přirovnáním barvy zvuku jednotlivých surovin v nádobce. Rýži označil jako malé kamínky, ořech jako velký kámen, fazole jako malý a těstoviny jako malý a vysoký zvuk. U Matyáše se v tom to úkole projevila především špatná jazyková vybavenost a malá slovní zásoba.

Samuel rozlišoval zvuky s velkou jistotou. Ve slovním pojmenování zvuků nebyl příliš sdílný a nedokázal zvuky blíže popsat nebo k něčemu připodobnit. U ořechu použil vyjádření, že je jen jeden, a u rýže, že zní jako drncající kameny.

Nejtěžším úkolem ze čtveřice úkolů zaměřených na sluchovou diferenciaci byl úkol na rozlišení a grafické znázornění tónové výšky. Děti měly s tímto úkolem již předešlou zkušenost z úvodní seznamovací lekce. Úskalím této hry bylo rozlišení a zapamatování 2 zahraničních zvuků a jejich následné zaznamenání do notové osnovy. Náročnost úkolu pro děti představovala především kombinace více úkonů než samotné rozlišování výšek tónů.

Porovná 2 rytmické figury: Pro děti bylo velmi obtížné porovnat pouze sluchem 2 rytmické figury. Jedinému Samuelovi se porovnávání dařilo. Matyáš měl velký problém zapamatovat si a následně vybavit 1 rytmickou figuru, tudíž jí nedokázal dále porovnat s 2 rytmickou figurou. U Elišky se vyskytly obtíže s rozlišením, kde končí 1 rytmická figura, a kde začíná už 2 figura. Kateřina se v tomto úkolu vůbec neorientovala, s největší pravděpodobností úkolu ani neporozuměla. Martin začal být unavený a nedokázal se na úkol dobře soustředit.

Porovná 2 melodické linky: Poslední úkol z oblasti sluchové diferenciacie dětí zaujal a byla u nich znát větší soustředěnost než u rozlišování rytmických figur. U Elišky se opět potvrdilo, že ráda a často zpívá a nemá s nasloucháním a rozlišováním melodických úryvků žádný problém. Martin a Matyáš úkol zvládli téměř bezchybně. Samuel reagoval rychle, ale více chyboval. Kateřina byla již velmi unavená, nedokázala udržet pozornost a rezignovala na spolupráci.

Tab. 4: Vstupní testování: bodové hodnocení v oblasti **sluchové diferenciacie**

SLUCH. DIFEREN- CIACE	dynamické rozlišení	dlouhé/krátké tóny	témbr	tónová výška	dvě rytmické figury	dvě melodické linky
<i>Eliška</i>	3	2	2	2	0	2
<i>Kateřina</i>	0	1	0	0	0	0
<i>Martin</i>	2	3	3	2	0	2
<i>Matyáš</i>	1	3	2	1	0	3
<i>Samuel</i>	3	2	3	2	2	1
souhrnné hodnocení všech dětí	9	11	10	7	2	8

5.) Sluchová analýza a syntéza

Určí počet slabik ve slovech: Při provádění tohoto úkolu bylo patrné, že s podobnými úkoly se děti setkávají častěji v rámci řízených činností v MŠ. V tomto úkolu bylo u jednotlivých dětí sledováno jednak jestli dokáží slovo správně roztleskat na slabiky, a dále jestli nemají problém s jejich počítáním. U Elišky bylo zjištěno, že má problémy s počítáním slabik, pokud je slovo více než tříslabičné. Kateřina dokázala roztleskat pouze 2-3 slabičná slova, ale slabiky už nedokázala spočítat. Martinův nepřilíš dobrý výkon byl s největší pravděpodobností ovlivněn únavou. U Matyáše byl patrný

logopedický problém, který se negativně projevil při rozkladu slov na slabiky. S počítáním slabik, ale neměl žádné problémy. Samuel si jako jediný počítal velmi dobře.

Rozpozná a utvoří rým: S rýmy jejich rozpoznáváním i tvořením měly problém všechny děti. Nejpravděpodobněji tomu tak bylo v důsledku malé zkušenosti s jejich cíleným poznáváním a tvořením. Při šetření dětí v tomto úkolu bylo patrné, že děti nemají přílišnou sluchovou zkušenost. Jediný Martin dokázal bez problémů rýmy rozpoznat, s jejich tvořením už si ale nevěděl rady. Kateřina vytvořila rým ke slovu liška, ale jednalo se s největší pravděpodobností jen o náhodu. Z těchto výsledků testování vyplynulo, že by bylo dobré se během hudebního kroužku zaměřit na práci s písněmi, kde se rýmy často objevují, a dále věnovat pozornost i rytmičným hrám se slovy či říkadly.

Tab. 5: Vstupní testování: bodové hodnocení v oblasti **sluchové analýzy a syntézy**

ANALÝZA A SYNTÉZA	určí počet slabik ve slovech	rozpozná rým	utvoří rým
<i>Eliška</i>	1	0	0
<i>Kateřina</i>	0	1	1
<i>Martin</i>	1	3	1
<i>Matyáš</i>	1	0	0
<i>Samuel</i>	2	0	0
souhrnné hodnocení všech dětí	5	4	2

6.) Vnímání a reprodukce rytmu

Rytmičká oblast je poslední součástí sluchového vnímání, které byla v testu věnována pozornost. Pokud byl po dětech vyžadován pouze rytmus bez jeho grafického zaznamenání nebo bez propojení s melodickou linkou, tak děti neměly téměř žádné obtíže.

Zopakuje rytmickou figuru: Zapamatovat a zopakovat krátký rytmický úryvek zvládly všechny děti velmi obstojně. Některým dětem hodně pomohl hlasový doprovod zvýrazňující krátké i dlouhé tóny.

Zaznamená rytmickou strukturu: Grafický záznam rytmu činil dětem velké obtíže. Jediný Martin si v tomto úkolu počínal bez větších obtíží. Eliška a Samuel úkol pochopily, ale nedařilo se jim správně zapsat to, co slyšeli. Spíše se pokoušeli hádat správné řešení. U Kateřiny byl problém s pochopením zadání úkolu. U Matyáše byl problém s oslabenou sluchovou pamětí. Nedokázal si rytmickou figuru dostatečně dlouho zapamatovat na to, aby ji mohl posléze graficky zaznamenat. Celkové bodové hodnocení z grafického zaznamenávání rytmické struktury bylo velmi nízké. Na základě toho lze do budoucna u těchto dětí předpokládat, že budou mít problémy ve slovních diktátech.

Tab. 6: Vstupní testování: bodové hodnocení v oblasti **vnímání a reprodukce rytmu**

VNÍMÁNÍ A REPRODUKCE RYTMU	zopakuje rytmickou figuru	zaznamená rytmickou strukturu
<i>Eliška</i>	3	1
<i>Kateřina</i>	1	0
<i>Martin</i>	2	2
<i>Matyáš</i>	2	0
<i>Samuel</i>	3	1
souhrnné hodnocení všech dětí	11	4

6.1.4 Shrnutí výsledků ze vstupního zjišťování úrovně sluchového vnímání

U všech dětí byly v průběhu vstupního testování zjištěny nedostatky nebo oslabení v různých oblastech sluchového vnímání. V následujících řádcích budou popsány u jednotlivých dětí konkrétní nedostatky se zařazením do příslušných oblastí sluchového

vnímání. Dále bude popsáno, na které oblasti a aktivity je potřeba se u jednotlivých dětí nejvíce zaměřit a stimulovat je.

U **Elišky** bylo zjištěno největší oslabení ve sluchovém vnímání, které souviselo s matematickými představami. Jednalo se o aktivity spojené s určováním počtu tónů, řazení většího počtu slov ve správném pořadí, určování počtu slabik ve slovech, porovnávání či zaznamenávání rytmických figur. Dále bylo zjištěno, že Eliška nemá dostatečně rozvinutý fonemický sluch, a také nedokáže rozeznávat a tvořit rýmy, respektive nedokáže pochopit na jakém principu jsou tvořeny.

V následujících lekcích hudebního kroužku je nutné se u Elišky zaměřit na tyto konkrétní aktivity z jednotlivých oblastí sluchového vnímání:

- naslouchání – lokalizace zvuku a určování počtu tónů
- rozlišování sluchové figury a pozadí – vyhledávání slov v textu písně a fonemické rozlišování hlásek
- sluchová paměť – zapamatování delší řady slov
- analýza a syntéza – určování správného počtu slabik ve slovech, poznávání a tvoření rýmů
- vnímání a reprodukce rytmu – porovnávání dvou rytmických figur, grafické zaznamenávání rytmických struktur

U **Kateřiny** byly zjištěny velké obtíže ve všech oblastech sluchového vnímání s výjimkou aktivit spadajících do oblasti naslouchání, a to konkrétně lokalizace zvuku a poznávání zvuku hudebních nástrojů. U Kateřiny je potřeba elementárně rozvíjet všechny oblasti sluchového vnímání. Důležité je zvolit takové aktivity, které zaujmou její pozornost a budou pro ni srozumitelné.

U **Martina** bylo zjištěno, že má problémy s porovnáváním dvou rytmických figur, určováním počtu slabik ve slovech a chybí mu zkušenosti s tvořením rýmů. V následujících lekcích kroužku je tedy u Martina potřeba stimulovat zejména oblast analýzy a syntézy a věnovat pozornost rytmu, konkrétně diferenciaci rytmických figur.

U **Matyáše** bylo zjištěno oslabení ve všech oblastech sluchového vnímání. Jednoznačně největší problémy pramenily z oblasti sluchové paměti, kterou je tedy v následujících lekcích hudebního kroužku zapotřebí nejvíce stimulovat.

Dále se zaměřit na tyto konkrétní aktivity z jednotlivých oblastí sluchového vnímání:

- naslouchání – činnosti propojené s texty a zvuky hudebních nástrojů
- figura a pozadí – komplexní rozvíjení této oblasti
- sluchová diferenciacie – aktivity zaměřené na rozlišování dynamiky, výšky tónů a porovnávání rytmických figur
- sluchová analýza a syntéza – komplexní rozvíjení této oblasti
- vnímání a reprodukce rytmu – zaznamenávání rytmických struktur

U **Samuela** byly zjištěny nedostatky ve všech oblastech sluchového vnímání u následujícího výčtu aktivit. Na tyto aktivity z jednotlivých oblastí sluchového vnímání je tedy potřeba se v rámci hudebního kroužku zaměřit a jejich prostřednictvím rozvíjet jednotlivé sluchové oblasti:

- naslouchání – poznávání lidových písní podle melodií
- sluchová figura a pozadí – nejčteněji se vyskytující hláska v písni
- sluchová paměť – zapamatování si delší řady slov a delších vět, aktivita spojená s postupným přidáváním slov
- sluchová diferenciacie – porovnávání dvou melodických linek
- sluchová analýza a syntéza – poznávání a tvoření rýmů
- vnímání a reprodukce rytmu – grafické zaznamenávání rytmické struktur

Výsledky testování jednotlivých oblastí sluchového vnímání dětí přispěly k zacílení aktivit hudebního kroužku, tak aby byly co nejvíce rozvíjeny ty oblasti, ve kterých byly u dětí zjištěny největší obtíže. Autorka zaměřila hudební činnosti tak, aby mohly být prováděny skupinově s individuálním přístupem ke každému dítěti. Pro většinu lekcí hudebního kroužku bylo využito lidových písní, na které navazovaly další hudební aktivity s konkrétním zaměřením na jednotlivé oblasti sluchového vnímání.

6.2 Rozvoj sluchového vnímání prostřednictvím hudebních činností

Soubor hudebních činností obsahuje celkem 16 tematických lekcí, z nichž první 2 byly aplikovány v praxi s dětmi při seznamování ještě předtím, než u nich bylo provedeno vstupní testování sluchové úrovně. Většina hudebních činností byla vytvořena autorkou nebo byla inspirována činnostmi, které autorka převzala z pedagogické praxe a literatury.

Soubor hudebních činností byl autorkou vytvořen tak, aby míra jeho účinnosti byla co nejvyšší. V každé lekci bylo záměrně využito spíše menšího počtu aktivit, prostřednictvím kterých by bylo možné rozvíjet co nejvíce oblastí sluchového vnímání. Pro tvorbu jednotlivých lekcí bylo využito jednak poznatků z předešlého pozorování a testování dětí, a dále lekce vznikaly postupně, jako reakce na aktuální potřeby a nedostatky dětí. Po každé provedené lekci proběhlo mezi autorkou a dětmi slovní zhodnocení. Z každé lekce byl pořízen stručný záznam poznatků, postřehů, průběhu a výsledků činností, který byl zpracován do následujícího popisu činností a reflexí z jednotlivých lekcí. Soubor hudebních činností je doložen v příloze č. 3.

lekce č. 1: „Seznamování“ (viz. úvodní lekce před vstupním testováním)

lekce č. 2: „Společné zpívání a naslouchání“ (viz. úvodní lekce před vstupním testováním)

lekce č. 3: „Hrajeme si s kamarády“

popis činností a reflexe: V této první lekci, která proběhla v týdnu, kdy byla u dětí pomocí testu zjišťována úroveň sluchového vnímání, byly použity 2 hudební aktivity a to: *„Hra na jména“* a *„Co je to, a kde to je?“* Obě tyto aktivity byly zaměřené na seznamování dětí mezi sebou, a na seznámení se s hudebními nástroji. Záměrně byly zvoleny méně náročné aktivity, aby děti zaujaly a neodradily od dalšího setkávání. Rytmické vytleskávání jmen děti zvládly bez větších obtíží, jen některé reagovaly pomaleji. Další část této hry, kdy úkolem dětí bylo graficky zaznamenat svá jména pomocí slámek a víček, byla nejtěžší částí celé lekce. Při této aktivitě se děti sice nejvíce soustředily, ale trvání bylo velmi krátké. V této aktivitě autorka po několika nezdařilých pokusech dětí, skládala grafický záznam jednotlivých jmen vždy společně s dětmi, což se velmi osvědčilo. Děti lépe porozuměly, jak vnímat rozdíl mezi krátkými a dlouhými slabikami. Ke konci procvičování se již některým dětem dařilo skládat jména zcela samostatně.

V pořadí druhá hra byla zaměřená na sluchovou diferenciaci a děti velmi zaujala. Líbily se jim jak samotné hudební nástroje, tak i jejich poznávání podle zvuku. Tato hra byla přínosná především v upevňování správného názvosloví. Se samotným přiřazováním

zvuku k nástroji děti neměly problém. Na dotaz dětí, co se jim nejvíce z hudebního kroužku líbilo, byla jednoznačná odpověď: hádání hudebních nástrojů.

lekce č. 4: „Podzimní zpívání“

popis činností a reflexe: Při hudební aktivitě s názvem „*Meluzína*“ děti výborně a pohotově reagovaly na změny dynamiky, tempa i tónových výšek, a to především z důvodu, že tato aktivita byla spojená s motorickým pohybem. Dětem se hra velmi líbila a velmi dobře spolupracovaly.

Při druhé aktivitě pozornost dětí již výrazně klesala. Píseň podle melodie poznal jenom Martin. Na zpívání se již zapojily všechny děti. Píseň „Klokánek“ se dětem líbila pro její text, ale většina z nich nepoznala, že má stejnou melodii jako „Skákal pes.“ Určit nejčastěji se vyskytující hlásku v textu písně dokázaly jen 2 děti. Velký problém nastal u tvoření slov na stejnou hlásku. Při této aktivitě byly již děti unavené a nebavilo je to. Z pohledu dětí v této lekci byla nejlépe hodnocena hra „*Meluzína*“ a samotný poslech logopedické písně „Klokánek“ z CD.

lekce č. 5: „Podzimní hraní s písničkou“

popis činností a reflexe: V této lekci byly děti nejméně soustředěné. Jediné, co je zaujalo byla hudební činnost propojená s rytmem a pohybem „*Pozdrav s ozvěnou.*“ Hra na „*Porouchané rádio*“ na děti byla zpočátku velmi obtížná. U této aktivity se opět potvrdilo, že děti příliš neznají lidové písně. Z tohoto důvodu byla pozornost věnována především samotnému zpívání. Děti si vybraly ke zpěvu a hře píseň „Já mám koně, vraný koně.“ Poslední aktivita, zaměřená na sluchovou diferenciaci a tvůrčí ztvárnování zvířat do charakteru písně, se s vybranými dětmi neosvědčila. Děti odmítaly spolupracovat, protože se styděly, nebo si s úkolem nedokázaly poradit. Tato aktivita byla po krátké době ukončena, a byla vyhodnocena pro tuto skupinu dětí jako nezajímavá a nepřínosná.

lekce č. 6: „Čertoviny“

popis činností a reflexe: Tato lekce byla pro děti velmi zábavná, což bylo patrné z míry jejich soustředění. Z hlediska rozvoje sluchového vnímání se nejvíce osvědčila hra, kdy děti procvičovaly fonematický sluch na hře: „*Jména čertů.*“ Zpočátku byla tato hra pro děti obtížnější, ale postupně se jim dařilo dobře rozpoznávat jednotlivé hlásky i správně si zapamatovat jména čertů. Nejvíce děti bavila zhudebněná hra na „*Čertovské*“

rýmy“ a oproti vstupnímu testování, kdy většina dětí měla s poznáváním i tvořením rýmů problém, se jim v této hře velmi dařilo. U hudební aktivity, v níž byla použita píseň „*Mikuláš ztratil plášť*“, poznal Martin, že se jedná o píseň se shodnou melodií nejen k písni „Skákal pes“, ale i k logopedické písni „Klokánek“ z předešlé lekce. Tato lekce byla vyhodnocena z pohledu dětí i autorky jako doposud nejzdařilejší.

lekce č. 7: „Hraní s lidovou písní“

popis činností a reflexe: Rozvoj sluchového vnímání byl u dětí v tomto případě proveden prostřednictvím velkého množství činností vztahující se pouze k 1 lidové písni, a to „*Kočka leze dírou*.“ Dětem se lidová píseň a k ní přidružené aktivity velice líbily. Nejvíce ocenily hudebně-pohybovou aktivitu. Větší obtíže u dětí byly zaznamenány v oblasti fonematického sluchu, analýzy a syntézy spolu s rytmizací. Celkově byly děti při jednotlivých činnostech soustředěnější a pohotovější.

lekce č. 8: „Těšíme se na Vánoce“

popis činností a reflexe: Tato lekce byla zaměřena na rozvoj sluchové diferenciaci, rytmižace a paměti. Byla poslední lekcí před Vánočními svátky, a proto zvolené hudební aktivity byly odlehčeného charakteru. Děti ve všech aktivitách spolupracovaly velmi dobře a měly pocit, že si jen hrají. Všechny hudební činnosti z této lekce děti bavily a dařilo se jim v jejich počínání.

lekce č. 9: „Radujeme se po Vánocích“

popis činností a reflexe: V rytmicko-melodické hře „*Co si dostal od Ježíška?*“ děti spontánně vymýšlely nápadité melodie. V porovnání s předchozími lekcemi se jim dařila i rytmižace slov. Velké obtíže děti měly s diferenciací první hlásky ve slovech, kdy nebyly téměř schopné vymyslet slova na zadanou hlásku.

Elektronické sluchové pexeso s hudebními nástroji mělo u dětí obrovský úspěch. Velmi se osvědčilo propojení sluchové a zrakové zkušenosti, kdy děti měly k dispozici obrázky. Diferencovat zvuky se na této hře dětem docela dařilo, jen často chybovaly mezi zvukem piana a harfy, a někdy zaměňovaly i zvuk trianglu s harfou. Bezpečně naopak poznávaly zvuk trumpety a kytary. Většina dětí také měla problémy se správným pojmenováváním hudebních nástrojů, kdy názvy různě komolily nebo zaměňovaly s jinými nástroji. Z celkového pohledu byla tato aktivita velmi přínosná a bavila všechny děti.

lekce č. 10: „Vítr fouká do komína, ozývá se meluzína“

popis činností a reflexe: Hudební aktivita „*Meluzína*“ byla pro děti příjemným opakováním. Na hudební kontrasty propojené s vyjádřeným pohybem reagovaly velmi dobře a téměř bez chybovosti. Na tuto aktivitu navazovala poslechová hudební činnost „*Hraní s meluzínou*“, při níž se děti potýkaly s mnohem většími obtížemi. Potíže měly hlavně v diferenciaci výšek tónů, a při opakování rytmických figur. I nadále u většiny dětí přetrvával problém s poznáváním lidových písní podle melodií, z tohoto důvodu byla velká část této lekce věnována hlavně zpívání lidových písní.

Na závěr 10 lekce byla zařazena hudební činnost zaměřená na sluchovou paměť, při které bylo opět využito elektronické sluchové pexeso. Při této aktivitě již děti ztrácely pozornost a byly unavené, z tohoto důvodu nebyla tato aktivita nijak hodnocena, a byla zařazena na úvod následující lekce.

lekce č. 11: „Já jsem muzikant...“

popis činností a reflexe: Zařazení poslechové činnosti s využitím interaktivního sluchového pexesa na začátek lekce se ukázalo jako správnou cestou, protože děti nebyly ještě unavené a dokázaly se na činnost pozorně soustředit. Pro děti byla činnost velmi obtížná. Až ke konci procvičování se dětem čím dál více dařilo spojovat zvuk s názvem nástroje a zároveň si tuto sluchovou zkušenost zapamatovat a vybavit.

V oblasti sluchové figury a pozadí, kdy děti měly tlesknutím reagovat na domluvené slovo, nenastaly žádné obtíže. Reakce dětí se lišily jen v rychlosti.

Závěr lekce byl věnován rytmu, s jehož opakováním měli velký problém Samuel a Matyáš. Rytmizace proto probíhala ve velmi pomalém tempu s důrazem na její přesnost, a nakonec jí byla věnována největší část z lekce. Z hodnocení dětí se oběma děvčatům líbilo ze všech aktivit nejvíce zpívání lidové písně s rytmickým doprovodem, a chlapcům hra s interaktivním pexesem.

lekce č. 12: „Tam a zpátky do pohádky“

popis činností a reflexe: V první části lekce měly děti lokalizovat zvuk, což šlo všem velmi dobře. Dále si děti osvojovaly na názvech pohádkových bytostí názvy hlásek, na které se dále rozezpívávaly. Tato aktivita je velmi bavila a poprvé se jim dařilo v této aktivitě hlásky správně diferencovat.

Druhá část lekce byla věnována hudebním aktivitám vztahující se k lidové písni „*Vyletěla holubička ze skály*.“ Děti měly obtíže se zpíváním této písně z důvodu jejího většího tónového rozsahu. Velký problém spojený s textem písně měl Matyáš. Tónovou výšku se dětem navíc ze začátku nedařilo příliš znázorňovat pohybem ruky, ale čím více tuto aktivitu procvičovaly, tím více se zlepšovaly. Logopedická písnička se stejnou melodií byla zvolena pro určování sluchové figury a pozadí. V této aktivitě se dětem dařilo. Poslední aktivita vztahující se k písni bylo její štafetové zpívání, které bylo pro děti poměrně obtížné, ale píseň se jim společně podařilo poskládat.

Z celkového hodnocení měla u dětí největší úspěch hra zaměřená na lokalizaci zvuku. Z pohledu rozvoje sluchového vnímání u dětí byla naopak druhá aktivita, tedy hudební činnosti vystavěné na lidové písni, vyhodnocena jako nejvíce přínosná.

lekce č. 13: „Pohádkové hraní“

popis činností a reflexe: Hra s figurkami a notovou osnovou byla v této lekci spojena s tempem, délkou, výškou a silou tónů. Dále byla věnována pozornost i oblasti figury a pozadí. Poprvé za celou dobu se dětem poměrně úspěšně dařilo spojovat pohyb figurky s tím co slyší. Samostatně si s tímto úkolem nevěděla rady Kateřina a Matyáš.

Další část lekce byla věnována opět procvičování písni a jejich diferenciaci podle melodie. Tato aktivita šla nejlépe Elišce, a také ji nejvíce bavila. Rozdílnost v melodiích písních nedokázal rozlišit Matyáš, a neorientovala se ani Kateřina. Společné zpívání, ale všechny děti velmi bavilo.

lekce č. 14: „Do pohádky za zvířátky“

popis činností a reflexe: Hudební činnosti se v této lekci vztahovaly k umělé písni od Jaroslava Uhlíře a Zdeňka Svěráka „*Krávy, krávy*.“ Tato píseň měla u dětí velký úspěch. Velký přínos pro oblast sluchové paměti měla obrázková podpora, která navíc děti motivovala k další spolupráci. Ostatní aktivity vztahující se k této písni, děti plnily s lehkostí a zájmem.

lekce č. 15: „Hrátky se zvířátky z pohádky“

popis činností a reflexe: První část lekce byla zaměřena na sluchovou paměť s využitím lidových písní a přiřazování obrázků. Jak již bylo mnohokrát zmíněno, většina dětí

neznala základní lidové písně, proto pro ně nebylo lehké si zapamatovat jejich pořadí. Práce s obrázky k této aktivitě se proto velmi osvědčila.

Druhá část lekce byla poslechovou analýzou drobných skladbiček. Děti se seznámily s krátkými skladbami a jejich úkolem bylo popsat, co slyšely. S touto aktivitou, a hlavně typem poslechových skladeb, se všechny děti setkaly úplně poprvé. Poslouchaly s velkým zaujetím a velmi soustředěně. K jednotlivým skladbičkám se pak aktivně vyjadřovaly. Většinou děti se dařilo pěkně popisovat charakter jednotlivých skladeb. Např. uvedly, že skladba byla velmi rychlá, mrštná a tichá, jako když běhá malá myška dokolečka. Na závěr děti přenesly charakter skladbičky do pohybu, což je bavilo úplně nejvíc.

lekce č. 16: „Na dvorečku“

popis činností a reflexe: Na hře „*ztracené kuřátko*“ děti trénovaly poslech zvuku a určovaly jeho směr. V této již dříve několikrát prováděné aktivitě se orientovaly velmi dobře.

Aktivita „*dialog kuřátek*“ byla zaměřená především na sluchovou diferenciaci. Děti porovnávaly počty úderů na kastaněty. Dařilo se jim rozpoznávat rozdíly jak v „dialogích“, tak i určovat správně počty úderů.

Cílem hudební činnosti pojmenované: „*kuře, krákoře, na dvoře i v oboře*“ bylo procvičení a zafixování rýmů a rytmizace slov. Formou hry na ozvěnu děti opakovaly téměř bezchybně zmelodizovaná slova i dvojice slov (rýmy) v rytmických figurách. Potíže měly děti v samostatném tvoření rýmů, s výjimkou Martina a Samuela. Eliška a Matyáš stále nedokázaly pochopit co je rým, a tvořily významově příbuzné dvojice slov jako např: slepice – kuře ...

Tato lekce byla zakončena hudebními činnostmi vztahujícími se k lidové písni „*Když jsem já sloužil.*“ Tato píseň byla využita již při testování, kdy bylo zjištěno, že děti jí neznají, nejsou schopné se v ní zorientovat, a velké potíže mají především v oblasti sluchové paměti. Během lekce hudebního kroužku proto byla píseň rozebrána a použita tak, aby byla pro děti zábavná i přínosná zároveň. Při nacvičování písně během hudebního kroužku měly všechny děti kromě Martina problém se zapamatováním a přidáváním jednotlivých slov. Obrázkový materiál k písni dětem hodně pomohl v oblasti paměti, a také v lepší orientaci v hudební formě písně. Doplňkově bylo využito i motorického pohybu, kterým děti vyjadřovaly jednotlivá domácí zvířátka. Dětem se píseň podaná touto formou nácvičku moc líbila, a vydržely s ní soustředěně pracovat velmi dlouhou dobu.

6.3 Výstupní testování sluchového vnímání a souhrn výsledků

Pro zjištění úrovně sluchového vnímání dětí, po jeho cíleném rozvíjení hudebními činnostmi, bylo použito totožného testu jako v případě vstupního testování. Výsledky bodového hodnocení výstupního testování jsou u jednotlivých úkolů v tabulkách zvýrazněné žlutou barvou. Tyto výsledky jsou dále v tabulce porovnány s výsledky vstupními (bílé sloupečky). Červenou barvou jsou v tabulkách zvýrazněna čísla, která hodnotí úroveň celé jedné konkrétní oblasti sluchového vnímání. Z porovnání červených čísel z bílého a žlutého sloupce je patrné, k jakým změnám došlo u dětí v jednotlivých oblastech sluchového vnímání po jeho cíleném rozvíjení hudebními činnostmi.

V porovnání se vstupním testováním trvalo výstupní testování kratší dobu a probíhalo s větší lehkostí. Celková atmosféra výstupního testování byla velmi příjemná, děti byly soustředěnější, a méně unavené než při testování vstupním.

1.) Naslouchání

Všechny děti získaly po absolvování hudebního kroužku v oblasti naslouchání vyšší bodové hodnocení, kromě Kateřiny. U té zůstalo bodové hodnocení sice neměnné, ale během hudebního kroužku byly i u ní v této oblasti vyzorovány pokroky, a to především v míře koncentrace při naslouchání.

Tab. 7: Výstupní testování – porovnání bodového hodnocení v oblasti **naslouchání**

NASLOUCHÁNÍ	lokalizace zvuku		určování počtu tónů		poznávání písně podle melodie		poznávání nástroje podle zvuku		celkové hodnocení jednotlivých dětí v oblasti naslouchání	
<i>Eliška</i>	1	2	1	1	2	3	2	3	6	9
<i>Kateřina</i>	3	3	1	1	1	1	2	2	7	7
<i>Martin</i>	3	3	3	3	2	3	3	3	11	12
<i>Matyáš</i>	2	3	2	3	0	2	0	1	4	9
<i>Samuel</i>	2	2	3	3	0	1	3	3	8	9
souhrnné hodnocení všech dětí	11	13	10	11	5	10	10	12	36	46

U **Elišky** po absolvování hudebního kroužku došlo v oblasti naslouchání k pokroku téměř ve všech aktivitách. U Elišky bylo zjištěno ještě před absolvováním hudebního kroužku, že měla velké problémy v oblasti počítání, ve které také často chybovala. Tyto problémy sice přetrvaly i po jejich cíleném rozvíjení, ale už nebyly tak výrazné. V oblasti naslouchání se Eliška zdokonalila především v činnostech, které byly velmi úzce spojeny s hudbou. Po cíleném rozvíjení této oblasti vynikala v poznávání písni podle melodie a určování hudebních nástrojů podle zvuku.

Kateřina navzdory sníženým intelektovým schopnostem vynikala v oblasti naslouchání v dokonalé lokalizaci zvuku. Kateřinu také velmi bavilo hrát na hudební nástroje, a proto neměla s rozeznáváním jejich zvuku větší potíže. Kateřina se během rozvíjení sluchového vnímání seznámila s řadou nových hudebních nástrojů a jejich zvuky, ale velkou překážkou jí byly omezené komunikační schopnosti. Z celkového pohledu lze konstatovat, že pro Kateřinu byl hudební kroužek v oblasti naslouchání přínosný.

Martin neměl v oblasti naslouchání problémy již při vstupním testování. Během hudebního kroužku se seznámil s řadou nových písni, na kterých se naučil kromě naslouchání s hudebním porozuměním i správně používat hlas nebo k nim vytvořit vlastní rytmický doprovod na hudební nástroj. V porovnání s ostatními dětmi v této oblasti sluchového vnímání výrazně vynikal.

Matyáš dosáhl nejvýraznějšího zlepšení v oblasti naslouchání po jeho cíleném rozvoji. Největší zlepšení u něj bylo vypořováváno během kroužku v činnostech spojených s lidovými písňemi.

Samuel dosáhl mírného zlepšení v oblasti naslouchání, a to díky lepší znalosti lidových písni. Podobně jako Matyáš, tak i Samuel se po absolvování hudebního kroužku dokázal mnohem lépe soustředit na poslech melodií i textů písni. Následná práce s nimi, pak pro něj byla mnohem snazší.

2.) Sluchová figura a pozadí

V oblasti sluchové figury a pozadí dosáhl největšího zlepšení Samuel. Lehkého zlepšení dosáhl také Martin a Matyáš. Obě dvě děvčata se v této oblasti nezlepšila, ani nezhoršila. Během lekcí hudebního kroužku byl vypořováváno v této oblasti velký posun u dětí zejména v soustředění. Zatímco před absolvováním hudebního kroužku většina dětí nechápala, co má sledovat a poznávat, tak na jeho konci se většina dokázala soustředit

na podstatu zadání úkolu. Při vyhledávání slova v textu písni měly děti ve vstupním a výstupním testování obtíže především v rychlosti reagovat, ale celkově pro ně byl obtížnější úkol spojený s fonematickým sluchem.

Tab. 8: Výstupní testování – porovnání bodového hodnocení v oblasti **figury a pozadí**

SLUCHOVÁ FIGURA A POZADÍ	vyhledá a označí slovo v textu písni		pozná nejčastěji se vyskytující hlásku v písni		celkové hodnocení jednotlivých dětí v oblasti sluchové figury a pozadí	
<i>Eliška</i>	1	1	0	0	1	1
<i>Kateřina</i>	0	0	0	0	0	0
<i>Martin</i>	3	3	2	3	5	6
<i>Matyáš</i>	1	1	0	1	1	2
<i>Samuel</i>	2	3	1	2	3	5
souhrnné hodnocení všech dětí	7	8	3	6	10	14

U **Elišky** v oblasti sluchové figury a pozadí nedošlo k žádné změně. Během hudebního kroužku bylo vyzpořováno, že nemá dostatečně rozvinutý fonematický sluch a nedokáže určovat hlásky na začátku slov, ani vymýšlet slova na zadanou hlásku. V této oblasti by potřebovala individuální péči a častou frekvenci procvičování, aby bylo možné dosáhnout výraznějšího zlepšení.

Kateřina nedosáhla žádného zlepšení v této oblasti z důvodu chybějících elementárních zkušeností a poznatků. Zvolené činnosti v testu a posléze i během hudebního kroužku z oblasti figury a pozadí byly pro Kateřinu prakticky nespílnitelné vzhledem k jejím schopnostem a dovednostem.

Martin se nepotýkal v této oblasti téměř s žádnými problémy. I přesto, že jeho psychomotorické tempo je pomalejší, v této oblasti na plnění úkolů pohotově reagoval.

Po absolvování hudebního kroužku se v této oblasti sluchového vnímání ještě více zdokonalil.

U **Matyáše** došlo po absolvování hudebního kroužku k mírnému zlepšení fonemického sluchu. Ke konci všech lekcí hudebního kroužku začal Matyáš slyšet i rozlišovat jednotlivé hlásky, a to především v pozici na začátku slov.

Samuel se v oblasti sluchové figury a pozadí zdokonalil rovnoměrně v obou testovaných úkolech. Při výstupním testování reagoval velice rychle na vyhledávání předem domluveného slova v textu písně. V této oblasti u Samuela došlo po absolvování hudebního kroužku k výraznému zlepšení.

3.) Sluchová paměť

Úroveň oblasti sluchové paměti se po absolvování hudebního kroužku zvýšila u všech dětí. Zvolené hudební činnosti pro rozvoj sluchové paměti se v praxi velmi osvědčily.

Tab. 9: Výstupní testování – porovnání bodového hodnocení v oblasti **sluchové paměti**

SLUCH. PAMĚŤ	zopakuje řadu 4 slov		zopakuje řadu 5 slov		zopakuje větu z 5 slov		zopakuje větu z více slov		zopakuje nápěv s postup. přidáváním slov		celkové hodnocení jednotliv. dětí v oblasti sluchové paměti	
<i>Eliška</i>	1	1	0	1	2	3	0	2	2	3	5	10
<i>Kateřina</i>	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
<i>Martin</i>	3	3	2	3	3	3	3	3	2	3	13	15
<i>Matyáš</i>	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	5
<i>Samuel</i>	2	3	1	2	2	3	0	2	1	2	6	12
souhrnné hodnocení všech dětí	6	8	3	7	7	10	3	8	5	10	24	43

Eliška dosáhla v oblasti sluchové paměti rovnoměrného zlepšení ve všech aktivitách.

U Elišky bylo vyzorováno, že si lépe pamatuje vše, co prožije přes hudební činnosti.

Kateřina se v této oblasti mírně zlepřila, a to pouze ve vokální činnosti s postupným přidáváním slov. V činnostech spojených pouze se slovy se Kateřina vůbec neorientovala. Celkově vzato nedošlo v oblasti sluchové paměti u Kateřiny ke změnám.

Martin dosáhl ve výstupním testování oblasti sluchové paměti vynikajících výsledků. Po absolvování hudebního kroužku se v této oblasti zdokonalil a z dosažených výsledků vyplývá, že má velice dobré paměťové schopnosti ve spojení s tím, co slyší.

Matyáš se v oblasti sluchové paměti zlepřil ve všech aktivitách. Z celkového hodnocení sluchové paměti je ale patrné, že tato oblast je u něj potřeba i nadále intenzivně rozvíjet. Již ve vstupním testování i během hudebního kroužku měl v této oblasti velké problémy, které se dále odrážely i v dalších oblastech sluchového vnímání. V případě Matyáše se cílené rozvíjení sluchové paměti hudebními činnostmi velmi osvědčilo.

Samuel v oblasti sluchové paměti dosáhl rovnoměrného zlepření ve všech aktivitách. Po absolvování hudebního kroužku došlo u Samuela v oblasti sluchové paměti k poměrně výraznému zlepření, jeho celková úroveň by tak mohla být hodnocena jako velmi dobrá.

4.) Sluchová diferenciac

Ke zlepření úrovně v oblasti sluchové diferenciac došlo kromě Elišky u všech dětí. Největřícího zlepření v této oblasti, před absolvováním hudebního kroužku a po jeho skončení, dosáhla Kateřina.

Tab. 10: Výstupní testování – porovnání bodového hodnocení v oblasti **diferenciace**

SLUCH. DIFEREN- CIACE	dynamic. rozlišení		dlouhé/ krátké tóny		témbr		tón. výška		dvě rytm. figury		dvě melod. linky		celkové hodnocení jednotli- vých dětí v oblasti sluchové diferen- ciace	
<i>Eliška</i>	3	3	2	2	2	3	2	1	0	1	2	1	11	11
<i>Kateřina</i>	0	1	1	1	0	2	0	1	0	0	0	1	1	6
<i>Martin</i>	2	3	3	3	3	3	2	3	0	2	2	2	12	16
<i>Matyáš</i>	1	2	3	3	2	3	1	1	0	1	3	3	10	13
<i>Samuel</i>	3	3	2	2	3	3	2	2	2	3	1	2	13	15
souhrnné hodnocení všech dětí	9	12	11	1 1	1 0	14	7	8	2	7	8	9	47	61

Eliška se v oblasti sluchové diferenciace mírně zlepšila v rozlišování tónů a porovnávání dvou rytmických figur, naopak v rozlišování tónové výšky a porovnávání dvou melodických linek došlo po absolvování hudebního kroužku k mírnému zhoršení úrovně. V rozlišování dynamiky a porovnávání dlouhých a krátkých tónů nedošlo u Elišky po absolvování hudebního kroužku k žádné změně. Z celkového pohledu zůstala Eliška v oblasti sluchové diferenciace na podobné sluchové úrovni jako tomu bylo před jejím cíleným rozvíjením.

Kateřina dosáhla v oblasti sluchové diferenciace zlepšení téměř ve všech aktivitách. Při celkovém pohledu na úroveň sluchové diferenciace lze ale konstatovat, že Kateřina má tuto oblast na velmi špatné úrovni. Během vykonávaných aktivit na hudebním kroužku bylo patrné, že teprve v závěrečných lekcích u ní dochází jen k lehké orientaci.

Martin se zlepšil v této oblasti nejvýrazněji ve sluchovém porovnávání dvou rytmických figur. Po absolvování hudebního kroužku lze konstatovat, že Martinova úroveň sluchového rozlišování je velmi vysoká.

Úroveň sluchového vnímání v oblasti diferenciacce se u **Matyáše** po jeho cíleném rozvíjení výrazněji zlepšila. Bylo by u něj dobré i nadále rozvíjet tyto aktivity: rozlišování tónové výšky a porovnávání rytmických figur, které i po absolvování hudebního kroužku zůstaly oslabené.

Samuel se zlepšil v porovnávání dvou rytmických figur, a dvou melodických linek. Z celkového pohledu je oblast sluchové diferenciacce u Samuela po absolvování hudebního kroužku poměrně dobře rozvinutá.

5.) Sluchová analýza a syntéza

V oblasti sluchové analýzy a syntézy došlo ke zlepšení její úrovně u všech dětí. Nejvýraznějšího zlepšení v této oblasti dosáhl Samuel, naopak nejmenšího zlepšení dosáhla Kateřina. Nejlépe rozvinuté sluchové vnímání v oblasti sluchové analýzy a syntézy bylo zjištěno u Martina.

Tab. 11: Výstupní testování – porovnání bodového hodnocení **analýzy a syntézy**

SLUCHOVÁ ANALÝZA A SYNTÉZA	určí počet slabik ve slovech		rozpozná rým		utvoří rým		celkové hodnocení jednotlivých dětí v oblasti sluchové analýzy a syntézy	
<i>Eliška</i>	1	3	0	1	0	0	1	4
<i>Kateřina</i>	0	1	1	1	1	1	2	3
<i>Martin</i>	1	2	3	3	1	3	5	8
<i>Matyáš</i>	1	2	0	1	0	1	1	4
<i>Samuel</i>	2	3	0	2	0	2	2	7
souhrnné hodnocení všech dětí	5	11	4	8	2	7	11	26

Eliška dosáhla velkého zlepšení v rozkladu slov na jednotlivé slabiky a určování jejich počtu. Zatímco při vstupním testování měla problémy určit počet slabik u více než tříslabičných slov, tak v závěrečném testování dokázala správně určit počet slabik i u slov

pětislabičných. V úkolech zaměřených na rozpoznávání a utvoření rýmu nedošlo téměř k žádnému zlepšení. U Elišky již během hudebního kroužku bylo vyzorováno, že nedokáže sluchem rozlišit, co se rýmuje a co ne, tím pádem sama nedokáže ani rýmy vytvořit. Ve výstupním testování se tato skutečnost jen potvrdila.

Kateřina se v této oblasti mírně zlepšila pouze v rozkladu slov na slabiky a určování jejich počtu. U Kateřiny lze konstatovat, že i přes toto malé zlepšení má oblast sluchové analýzy a syntézy na velmi nízké úrovni, což se vzhledem k řečovým dovednostem a stupni intelektu dalo předpokládat. Zajímavým poznatkem vyzorovaným z testování a aktivit hudebního kroužku je, že Kateřina velmi ráda opakovala rýmy, protože se jí líbilo, jak znějí.

Martin se zlepšil v rozkladu slov na slabiky a určování jejich počtu a v utváření rýmů. V určování počtu slabik ve slovech byl jen pomalejší, a u dlouhých slov se nedostatečně soustředil na počet jejich slabik a začal chybovat. Z celkového pohledu má oblast sluchové analýzy a syntézy po absolvování hudebního kroužku dobře rozvinutou.

Matyáš se v oblasti sluchové analýzy a syntézy po absolvování hudebního kroužku zlepšil ve všech aktivitách. Vzhledem k jeho věku by měl ale zvládat rozkládat obtížnější slova na slabiky a bez obtíží určovat jejich počet. Úkoly zaměřené na rýmy mu též činily velké problémy a docházelo u něj k velké nepozornosti. Z výsledků testování lze konstatovat, že Matyáš má oblast sluchové analýzy a syntézy výrazně oslabenou.

Samuel dosáhl v porovnání s ostatními dětmi největšího zlepšení v této oblasti. Zatímco na počátku testování u něj byla oblast sluchové analýzy a syntézy na velmi špatné úrovni, po absolvování hudebního kroužku došlo k velkým pokrokům. Nejlépe se mu dařilo v rozkládání slov na slabiky a určování jejich počtu. Nejvýraznějších změn dosáhl oproti vstupnímu testování v aktivitách spojených s rozpoznáváním a tvořením rýmů.

6.) Vnímání a reprodukce rytmu

Rytmická oblast se po absolvování hudebního kroužku u dětí zlepšila. Pouze u Elišky nedošlo k žádným změnám. V tomto případě byly příčinou přidružené obtíže spojené s grafickým záznamem rytmu. Při výstupním testování bylo zjištěno, že všechny děti dokáží výborně reprodukovat rytmus, ale mají potíže se zaznamenáváním rytmické struktury. Jedinou výjimkou byl Martin, kterému se dařilo v obou dvou testovaných úkolech.

Tab. 12: Výstupní testování – porovnání bodového hodnocení v oblasti **vnímání a reprodukce rytmu**

VNÍMÁNÍ A REPRODUKCE RYTMU	zopakuje rytmickou figuru		zaznamená rytmickou strukturu		celkové hodnocení jednotlivých dětí v oblasti vnímání a reprodukce rytmu	
<i>Eliška</i>	3	3	1	1	4	4
<i>Kateřina</i>	1	2	0	0	1	2
<i>Martin</i>	2	3	2	3	4	6
<i>Matyáš</i>	2	3	0	1	2	4
<i>Samuel</i>	3	3	1	2	4	5
souhrnné hodnocení všech dětí	11	14	4	7	15	21

Eliška nedosáhla v oblasti vnímání a reprodukce rytmu žádných změn. U Elišky byly zjištěny problémy spojené především se zaznamenáváním rytmické struktury. V rytmizaci, která nevyžadovala počítání slabik nebo dob, neměla Eliška žádné obtíže.

U **Kateřiny** došlo po absolvování hudebního kroužku jen k malému zlepšení v této oblasti. Kateřina dokázala poměrně přesně opakovat rytmické figury, ale obtíže nastaly, pokud k rytmu přibyl i text. V grafickém záznamu se Kateřina nedokázala vůbec orientovat, pouze si s pomůckami (slámky a víčka od pet lahví) hrála.

Martin se zlepšil v obou aktivitách z této oblasti. Testování prokázalo, že má výborně vyvinutou rytmickou oblast sluchového vnímání.

Matyáš se po absolvování hudebního kroužku zlepšil v obou aktivitách z této oblasti. Při výstupním testování dokázal velmi dobře opakovat rytmické figury, ale s jejich grafickým zaznamenáváním si bez velké dopomoci nevěděl rady.

Samuel při výstupním testování vnímal i reprodukoval rytmus výborně. U grafického zaznamenáváním rytmu potřeboval jen lehkou dopomoc. Z výsledků testování lze konstatovat, že sluchová oblast vnímání a reprodukce rytmu je u Samuela na dobré úrovni.

7 Vyhodnocení výsledků a diskuze

Na počátku průzkumu byly stanoveny cíle s navazujícími průzkumnými otázkami, jejichž zodpovězením získáme ucelenější pohled na dosažené výsledky průzkumného šetření.

Hlavním cílem praktické části bakalářské práce bylo vytvořit soubor hudebních činností, a následně ověřit jeho využitelnost v praxi s předškolními dětmi. Tento cíl byl naplněn jak z teoretického, tak praktického hlediska. Jednotlivé hudební činnosti zaměřené na rozvoj konkrétních oblastí sluchového vnímání dětí byly vytvořeny, sepsány, a následně aplikovány v praxi s vybranými předškolními dětmi.

Pro zjištění úrovně sluchového vnímání a účinnosti hudebních činností, potažmo celého souboru, byl použitý test. Jeho vytvořením a aplikací, tak byly naplněny i všechny dílčí cíle. V následujících řádcích najdeme odpověď na průzkumné otázky.

1. průzkumná otázka: K jakým změnám dojde v jednotlivých oblastech sluchového vnímání u dětí díky absolvování hudebního kroužku?

V jednotlivých oblastech sluchového vnímání u dětí došlo k těmto změnám:

NASLOUCHÁNÍ:

U **Elišky** došlo v oblasti naslouchání k zpřesnění sluchové orientace v prostoru, a ke zlepšení schopností poznávat písně podle melodie a nástroje podle zvuku. V aktivitě zaměřené na určování počtu tónů podle sluchu nedošlo k žádné změně. V oblasti naslouchání tedy došlo u Elišky k celkovému zlepšení ve třech aktivitách ze čtyř.

U **Kateřiny** nedošlo v oblasti naslouchání z hlediska sluchové úrovně k žádné změně, ale díky absolvování hudebního kroužku došlo ke zlepšení koncentrace při naslouchání.

Martin se díky hudebnímu kroužku naučil v oblasti naslouchání dokonale poznávat písně podle jejich melodií. U Martina došlo po absolvování hudebního kroužku k zaostření schopností a dovedností z oblasti naslouchání.

U **Matyáše** došlo ke zvýšení úrovně v oblasti naslouchání ve všech aktivitách. Matyáš se zlepšil v lokalizování zvuku, určování počtu tónů, v poznávání písní podle melodií a v poznávání hudebních nástrojů podle jejich zvuku. Největšího pokroku dosáhl v aktivitě zaměřené na poznávání písní podle melodií. Před absolvováním hudebního kroužku nedokázal žádnou píseň zazpívat, ani rozpoznat. Po jeho ukončení se již poměrně

dobře v písničkách orientoval a dokázal rozpoznávat jejich melodie a zazpívat alespoň jejich začátek nebo část.

U **Samuela** došlo k mírnému zlepšení v oblasti naslouchání v aktivitě spojené s poznáváním melodií a jejich přiřazováním k lidovým písničkám. V ostatních aktivitách z oblasti naslouchání nedošlo u Samuela k žádným změnám.

FIGURA A POZADÍ:

U **Elišky** nedošlo k žádným změnám ani v jedné z aktivit zaměřených na oblast rozlišování figury a pozadí.

Kateřina nedosáhla v této oblasti žádných změn.

Martin dosáhl zlepšení v aktivitě zaměřené na poznávání nejčastěji se vyskytující hlásky v písni.

U **Matyáše** došlo v této oblasti k mírnému zlepšení v aktivitě spojené s rozlišováním fonémů.

Samuel dosáhl v této oblasti díky absolvování hudebního kroužku výrazného zlepšení v obou testovaných aktivitách.

SLUCHOVÁ PAMĚŤ:

U **Elišky** došlo k výraznému posílení sluchové paměti v aktivitách týkajících se zapamatování celých vět a textu. V aktivitách spojených se zapamatováním a zopakováním řady slov došlo díky hudebnímu kroužku jen k mírnému zlepšení.

U **Kateřiny** nedošlo v oblasti sluchové paměti prakticky k žádným změnám.

U **Martina** došlo ke zlepšení a zpřesnění sluchové paměti ve všech aktivitách spojených s touto oblastí.

U **Matyáše** došlo k mírnému zlepšení ve všech aktivitách z oblasti sluchové paměti, i přesto lze z celkového pohledu konstatovat, že sluchová paměť zůstala velmi oslabena i po jejím cíleném rozvíjení.

U **Samuela** došlo v oblasti sluchové paměti k velkému zlepšení ve všech testovaných aktivitách.

SLUCHOVÁ DIFERENCIACE:

Eliška se mírně zlepšila v rozlišování tónů a porovnávání dvou rytmických figur. V rozlišování tónové výšky a porovnávání dvou melodických linek došlo naopak k mírnému zhoršení úrovně. V aktivitách zaměřených na rozlišování dynamiky a porovnávání dlouhých a krátkých tónů nedošlo k žádné změně. Z celkového pohledu zůstala Eliška v oblasti sluchové diference na podobné úrovni jako tomu bylo před absolvováním hudebního kroužku.

Kateřina se v oblasti sluchové diference díky hudebnímu kroužku zlepšila ve většině aktivit. Z celkového pohledu u ní zůstala tato oblast i nadále oslabena.

U **Martina** došlo v této oblasti ke zvýšení úrovně. Po absolvování hudebního kroužku lze konstatovat, že u Martina je oblast sluchové diference na velmi dobré úrovni.

Matyáš dosáhl zlepšení v této oblasti, problémy u něj přetrvávaly v rozlišování tónových výšek a porovnávání rytmických figur.

U **Samuela** došlo ke zlepšení sluchové diference, a to zejména v rozlišování rytmických figur a porovnávání melodických linek.

V této oblasti se po absolvování hudebního kroužku neprojevily téměř žádné změny u Elišky, jejíž celkové bodové hodnocení této oblasti zůstalo neměnné. U ostatních dětí došlo v této oblasti ke zlepšení. Kateřina dosáhla nejvýraznějšího zlepšení vzhledem k jejímu hodnocení počáteční úrovně sluchové diference.

SLUCHOVÁ ANALÝZA A SYNTÉZA:

U **Elišky** došlo ke zlepšení v této oblasti především v aktivitě spojené s určováním počtu slabik ve slovech. V aktivitách spojených s rýmy přetrvávaly i po absolvování hudebního kroužku problémy.

Kateřina dosáhla nepatrného zlepšení v oblasti sluchové analýzy a syntézy. Z celkového pohledu u ní zůstala tato oblast i po absolvování hudebního kroužku na velmi špatné úrovni.

Martin dosáhl výrazného zlepšení v této oblasti. Po absolvování hudebního kroužku lze tvrdit, že má tuto oblast sluchového vnímání dobře rozvinutou.

Matyáš se díky hudebnímu kroužku v této oblasti zlepšil ve všech aktivitách. Z celkového pohledu u něj ale i nadále zůstala tato oblast sluchového vnímání oslabena.

Samuel dosáhl výrazného zlepšení v oblasti sluchové analýzy a syntézy. Po absolvování hudebního kroužku má tuto oblast sluchového vnímání na poměrně dobré úrovni.

VNÍMÁNÍ A REPRODUKCE RYTMU:

U **Elišky** nedošlo k žádným změnám v této oblasti.

U **Kateřiny** došlo ke zlepšení vnímání a opakování rytmických figur, potíže přetrvaly v zaznamenávání rytmických struktur.

Martin se v této oblasti sluchového vnímání výrazně zlepšil. Po absolvování hudebního kroužku lze tvrdit, že v této oblasti dosáhl výborné úrovně.

Matyáš se v této oblasti zlepšil. Po absolvování hudebního kroužku se mu dařilo výborně opakovat rytmus, v jeho grafickém zaznamenávání se zlepšil jen nepatrně.

U **Samuela** došlo ke zlepšení úrovně sluchového vnímání v této oblasti.

Díky hudebním činnostem došlo u dětí kromě zlepšení úrovně jednotlivých oblastí sluchového vnímání i k zlepšení vyjadřovacích schopností včetně artikulace, hudebních dovedností, a to konkrétně pěveckých a instrumentálních. Dále se také hudební činnosti osvědčily v posílení oblasti sociální integrace a míry koncentrace dětí při jejich vykonávání.

2. průzkumná otázka: Které hudební činnosti se v praxi nejvíce osvědčí při rozvoji sluchového vnímání předškolních dětí?

Během jednotlivých lekcí hudebního kroužku bylo využito všech hudebních činností, které jsou blíže popsány v teoretické části práce. V praxi se osvědčily všechny činnosti, ale nejvíce se u této vybrané skupiny dětí osvědčily hudebně-pohybové. A to z následujících důvodů:

- Hudebně-pohybové aktivity byly pro děti nejvíce atraktivní, a dobře při nich spolupracovaly.
- Všechny děti měly menší či větší problémy s koncentrací, a prostřednictvím pohybu se dokázaly lépe soustředit na to, co slyší.
- U těchto dětí bylo vyzorováno že to, co vnímají sluchem je pro ně velmi abstraktní. Tím, že sluchové vjemy převedly do pohybu, získaly najednou mnohem konkrétnější představu o tom, co slyší, jak to slyší, a proč tomu tak je.

Před provedením průzkumného šetření autorka předpokládala, že dojde ke zlepšení úrovně jednotlivých oblastí sluchového vnímání u dětí nejen z důvodu jejich cíleného rozvíjení prostřednictvím hudebních činností, ale i z důvodu přirozeného vývoje a dozrávání dětí. Tato hypotéza se potvrdila. Díky průzkumnému šetření bylo ale zároveň zjištěno, že hudební činnosti mohou významně přispět k rozvoji sluchového vnímání a jejich využití u dětí v mateřské škole je velmi rozmanité.

V následujících řádcích bude autorka diskutovat některé poznatky z průzkumného šetření, které pro ni byly výrazné, a které jí osobně přinesly důležité informace a zjištění, díky nimž si uvědomila různé souvislosti. Tyto poznatky budou dále konfrontovány s poznatky autorů, jež jsou uvedeny a blíže popsány v teoretické části práce.

Jedním z výrazných poznatků pro autorku bylo zjištění, že děti, které pochází z méně podnětného rodinného prostředí mají výrazné problémy v oblasti naslouchání, verbálním vyjadřování a při koncentraci. Tyto problémy se pak odráží i v dalších oblastech sluchového vnímání. Autorka předpokládá, že tyto děti budou mít z důvodu mnohých oslabení ve sluchovém vnímání do budoucna velké problémy v plnění školních povinností. V souladu s těmito poznatky uvádí Gošová (2011), že schopnost naslouchat souvisí s vývojem řeči, koncentrací pozornosti a schopností odlišit figuru a pozadí. Dále uvádí, že schopnost naslouchání je z velké části ovlivněna podnětností prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Pokud je u dítěte naslouchání nedostatečně rozvinuté, stává se překážkou pro úspěšné plnění ostatních školních povinností.

Dalším výrazným poznatkem, který autorce přineslo průzkumné šetření z oblasti sluchového vnímání bylo zjištění, že obtíže spojené se sluchovou pamětí mají negativní vliv na plnění mnoha dalších aktivit z různých jiných oblastí sluchového vnímání. Žáčková a Jucovičová (2003, s. 64–65) uvádí, že pro dítě s oslabenou sluchovou pamětí je často už jen problém zapamatovat si pokyn. Další problém logicky představují dovednosti typu osvojování říkadel, básniček nebo písní. Obtíže se sluchovou pamětí se také často mohou promítnout do sluchové analýzy a syntézy, která se projevuje např. tím, že dítě není schopné si zapamatovat začátek nebo konec slova.

Výše popsané problémy a mnoho dalších se v souvislosti s nízkou úrovní sluchové paměti projevily konkrétně u Matyáše. Ačkoliv by se mohlo zdát, že Matyášovy problémy v různých oblastech sluchového vnímání spolu nesouvisí, tak autorka během šetření vyzorovala, že z převážné většiny je jejich původcem právě oslabená sluchová paměť. Pro příklad lze uvést problém z oblasti vnímání a reprodukce rytmu, kdy Matyáš nebyl schopen správně zopakovat rytmus nebo porovnat dvě rytmické figury a důvodem nebyla

neschopnost vnímat rytmus, ale jednalo se o problém v oblasti sluchové paměti. Než Matyáš zvládnul provést proces zopakování či porovnání rytmu, tak zapomněl, jaké bylo rytmické zadání. V krajních případech došlo i k tomu, že zapomněl, co má dělat.

Tento poznatek související s oblastí sluchové paměti byl pro autorku velmi zajímavý a přínosný pro další práci s dětmi. Na samotném začátku šetření se totiž autorka domnívala, že příčinou komplexních problémů téměř ve všech oblastech sluchového vnímání je snížený intelekt dítěte a nedostatečně rozvinuté schopnosti a dovednosti dítěte vlivem méně podnětného rodinného zázemí. Po několika měsíční spolupráci s dítětem je ale autorka přesvědčená, že právě v důsledku velmi nízké úrovně sluchové paměti došlo ke komplexním problémům i v ostatních oblastech sluchového vnímání. Autorka se také domnívá, že kdyby bylo s dětmi s oslabenou sluchovou pamětí cíleně a intenzivně pracováno především v rozvoji této oblasti, tak se automaticky zlepší i úroveň ostatních oblastí sluchového vnímání.

Autorce se většina hudebních aktivit a činností v práci s dětmi s oslabeným sluchovým vnímáním v praxi osvědčila, ale ukázalo se, že v případě rozvíjení sluchové figury a pozadí nejsou aktivity vhodně zvolené. Děti o tyto aktivity nejevily přílišný zájem a zdály se být pro ně obtížné. Většina dětí ze skupiny měla problémy jim i porozumět. Ve výstupním testování se ukázalo, že skrze tyto aktivity nebylo ani dosaženo výraznějších výsledků ve smyslu zlepšení sluchové úrovně v této oblasti. Samotnou autorku v tomto případě tedy zajímalo, jestli jsou navržené aktivity natolik obtížné i pro jiné náhodně vybrané děti předškolního věku. Ze zvědavosti si proto vybrala heterogenní skupinu dětí z mateřské školy ve věku 4–6 let a zjišťovala, jak si s aktivitami poradí tyto děti. Výsledkem bylo zjištění, že i některé věkově mladší děti zvládaly bez větších obtíží vyhledat a označit slovo v textu písně i rozpoznat nejčastěji se vyskytující hlásku v písni, na kterou následně dokázaly samostatně vymýšlet další slova. Z tohoto zjištění autorka usuzuje, že navržené aktivity pro oblast sluchové figury a pozadí nejsou vhodné pro děti, které mají více obtíží ve sluchovém vnímání. V takovém případě by bylo pro tyto děti vhodnější volit co nejjednodušší aktivity, které nemusí být nutně v souladu s hudebním kontextem.

Průzkumné šetření také potvrdilo to, co uvádí Králová a Kodejška aj. (2016, s. 60), že využití hudebních činností a zejména lidových písní má pro děti předškolního věku velký význam z hlediska utváření citového vztahu k písni, hudbě a v neposlední řadě i k vnímání okolního světa.

8 Doporučení pro praxi

Na základě výše uvedených poznatků lze doporučit, aby byla sluchovému vnímání a jeho rozvoji věnována pozornost již v době prenatalního vývoje plodu. Předškolní věk dítěte pak představuje zásadní období pro jeho cílený rozvoj. Následující výčet doporučení je věnován rodičům a odborníkům, se kterými se děti předškolního věku nejčastěji dostanou do blízkého kontaktu.

Rodičům ještě nenarozených dětí lze doporučit, aby na plod mluvili, odříkávali rytmické říkanky, zpívali mu a nebáli se i třeba využít pestré škály příjemných zvuků. K tomu mohou rodiče využít živé i reprodukované hudby. Existuje např. i speciální ozvučený přívěsek pro těhotné ženy s názvem mexická bola, který vydává tichý zvuk, který podle neonatologických výzkumů dítě sluchem vnímá přes břišní stěnu matky, a který by na něj měl příjemně působit. Pokud tento zvuk plod slyší často, dokáže ho uchovat v paměti i po jeho narození a reaguje na něj. Důležité je především vyzorovat, které zvuky, tóny, melodie atd. jsou dítěti příjemné a podle toho se intuitivně řídit.

Rodičům již narozených dětí a dětí předškolního věku lze doporučit co nejvíce mluvit s dětmi, podporovat především oboustrannou komunikaci, vyprávět jim pohádky a příběhy, rozmlouvat s dětmi o jejich ději, společně zpívat, zkoušet hrát na různé předměty a nástroje, komentovat hru atd. Dobré je ještě před zahájení předškolní docházky s dětmi docházet do mateřských center, kde se setkávají s ostatními vrstevníky, a kde jsou pro ně často pořádané programy, které podporují rozvoj sluchového vnímání. Může se jednat o dětské zpívanky, cvičení pro nejmenší s doprovodem říkanek nebo divadélka, ve kterých se děti setkávají s různými zvukovými kulisami nebo doprovodnými písničkami.

Doporučením pro lékaře, zejména pro pediatry je věnovat sluchovému vnímání dětí dostatečnou pozornost a preventivně sledovat jeho vývoj vzhledem k fyziologickému věku dítěte i jeho individuálním zvláštnostem. V případě pochybností je zcela jistě na místě spolupráce s dalšími odborníky z řad specializovaných lékařů a logopedů, kteří nastaví další postup pro rozvoj sluchového vnímání.

Pedagogům lze doporučit, aby sluchové vnímání neustále rozvíjeli a posilovali prostřednictvím co největšího množství různých činností. Lze tedy vřele doporučit i využití hudebních činností v nichž jsou zahrnuty pěvecké, poslechové, instrumentální a hudebně pohybové činnosti. Dalším doporučením pro pedagogické pracovníky je čerpat

neustále inspiraci od kolegů, ze seminářů, workshopů, kulturních akcí atp. Případné zjištění obtíží spojených se sluchovým vnímáním konzultovat s dalšími odborníky. Doporučit dítě na odborné vyšetření, pokud má pedagog pocit, že dítě má problémy zapříčiněné špatným sluchovým vnímáním nebo pokud má podezření na sluchovou vadu. Dalším doporučením je věnovat zvýšenou pozornost úrovni sluchového vnímání dětí, které se v dalším školním roce chystají nastoupit do základní školy. V případě zjištění různých nedostatků a oslabení ve sluchovém vnímání je u těchto dětí zapotřebí sluchové vnímání cíleně a intenzivně rozvíjet. Dobré je zajistit individuální vzdělávací péči, pokud je to v možnostech pedagogů nebo vzdělávací instituce, a také doporučit rodičům návštěvu odborníků ve specializovaných centrech jakými jsou např. speciálně pedagogické a logopedické poradny.

Doporučením pro další odborníky, kteří se ve svém oboru mohou s problematikou sluchového vnímání setkat je informovat rodiče a pedagogické pracovníky například formou veřejných přednášek a školení o projevech oslabeného sluchového vnímání a jeho možném rozvoji. Dále lze odborníkům doporučit, aby poskytovaly pedagogickým zařízením informace o sluchovém vnímání a jeho rozvoji např. formou vytvořených a vydaných metodických příruček.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se zabývala problematikou sluchového vnímání včetně jeho rozvoje u předškolních dětí. K cílenému rozvíjení sluchového vnímání využila autorka hudebních činností jako možného specifického prostředku. Nápad využít hudebních činností pramenil z bližšího zájmu autorky a také z přesvědčení, že hudba podporuje zdravý vývoj osobnosti a je zpravidla dětmi přijímána s nadšením a otevřeností.

Teoretická část byla věnována popisu a charakteristikám sluchové a hudební problematiky. Z oblasti sluchové se jednalo o fyzikální popis zvuku a slyšeného, fyziologii sluchu, ontogenezi a popis jednotlivých oblastí sluchového vnímání s možnostmi jejich rozvoje. Z oblasti hudby byla práce zaměřena na charakteristiky jejich jednotlivých složek a na popis hudebních činností běžně využívaných v praxi s dětmi.

V praktické části, která byla uskutečněna formou kvalitativního průzkumu, se autorka detailněji zaměřila na zjišťování úrovně sluchového vnímání u vybraných předškolních dětí s nedostatky a oslabením v této oblasti. Díky tomu získala informace o tom, v kterých oblastech sluchového vnímání je potřeba konkrétní děti nejvíce stimulovat, a jak dále zaměřit jednotlivé hudební činnosti, aby byly pro děti co nejpřínosnější z hlediska zkvalitnění úrovně sluchového vnímání. Stěžejní částí průzkumného šetření bylo cílené rozvíjení sluchového vnímání dětí s využitím hudebních činností, z kterých následně vznikl celý soubor. Závěr praktické části byl věnován zjišťování úrovně sluchového vnímání u dětí po jeho cíleném rozvíjení a vyhodnocení výsledků.

Cílem bakalářské práce bylo vytvořit soubor hudebních činností, který bude možné využít pro rozvoj sluchového vnímání a následně ověřit jeho využitelnost v praxi s předškolními dětmi. Dílčími cíli bylo zjistit, jaká je úroveň sluchového vnímání dětí před a po jeho rozvíjení hudebními činnostmi. S těmito cíli bylo spojeno i vytvoření testu pro zjišťování sluchové úrovně předškolních dětí.

Všechny tyto cíle byly splněny a výsledkem průzkumného šetření bylo zjištění, že využití hudebních činností k rozvoji sluchového vnímání u předškolních dětí je vhodné a přínosné nejen z hlediska zlepšení úrovně sluchového vnímání, ale i v obohacení dětí z hlediska podpory jejich kreativity, získávání hudebních dovedností, zkvalitnění komunikačních schopností a sociálních návyků, a v neposlední řadě i v posílení koncentrace při řízených činnostech.

Hlavní přínos práce autorka spatřuje ve vytvořeném souboru hudebních činností, který je dále možné využívat v práci s dětmi a přizpůsobit ho konkrétním potřebám cílové skupiny. Tento soubor je možné využít nejen z hlediska rozvoje sluchového vnímání, ale i jako zásobnici nápadů nebo výchozí inspiraci pro tvorbu dalších činností, popř. celého souboru s jiným specifickým zaměřením jako je např. využití hudebních činností v logopedické prevenci nebo při práci s dětmi s poruchami pozornosti a hyperaktivity.

Seznam použitých zdrojů

BEDNÁŘOVÁ, J. a ŠMARDOVÁ V., 2015. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Moderní metodika pro rodiče a učitele. Předškoláci. Brno: Edika. ISBN 978-80-266-0658-1.

BYTEŠNÍKOVÁ, I., 2012. *Komunikace dětí předškolního věku*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-9292-2.

CMÍRAL A., 1976. *Základní pojmy hudební*. 9. vyd. Praha: Suprphon.

ČENČÍKOVÁ, O. a DOHNALOVÁ L., 1998. *Sborník k problematice ekologie, zvukového prostředí a hudby*. Ústí nad Labem: UJEP. ISBN 80-7044-196-8.

ČT24, ČTK/AP, 2018, „*Slepota odděluje člověka od věci, hluchota od lidí*.“ Před 50 lety zemřela zázračná Helen Kellerová. In: ct24.ceskatelevize.cz [online] Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/kultura/2496352-prekonala-hluchotu-a-slepotu-aby-pomahala-druhym-pred-50-lety-zemrela-zazracna-helen>

D'ANDREA, F., 1998. *Rozvíjíme hudební vnímání a vyjadřování: hry a cvičení pro děti od 5 let do 10 let*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-232-7.

FRANĚK, M., 2005. *Hudební psychologie*. 1. dotisk. 1. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-0965-2.

GOŠOVÁ, V., 2011. Metodický portál RVP – inspirace a zkušenosti učitelů, *Sluchové vnímání*. In: www.rvp.cz [online]

Dostupné z: https://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogický_lexikon/S/Sluchové_vnímání

HAVLÍČKOVÁ, J. a EICHLEROVÁ, I., 2017. *Logopedické písničky*. Praha: Fragment, ISBN 978-80-253-3325-9.

HENDL, J., 2012. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0219-6.

HOVORKOVÁ, S. a spol., 2020. Porucha sluchu – *audiogram*. In: infosluch.sk [online] Dostupné z: <http://infosluch.sk/wp/porucha-sluchu/audiogram/rec-a-audiogram/>

- HURNÍK, L., 2000. *Tajemství hudby odtajněno: hudební nauka s nadhledem*. Praha: Grada. ISBN 80-7169-278-6.
- JENČKOVÁ, E., 2002. *Hudba a pohyb ve škole*. 1. vyd. Hradec Králové: Orlice, Tandem. ISBN 80-903115-7-1.
- JÍROVÁ, M. a kol., 1978. *Metodika výchovné práce v předškolních zařízeních, II. díl mateřská škola*. 2. vyd. Praha: SPN.
- JUNGWIRTHOVÁ, I., 2015. *Dítě se sluchovým postižením v MŠ a ZŠ*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0944-7.
- JURKOVIČ, P., 2012. *Od výkřiku k písničce*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-750-3.
- KEJKLÍČKOVÁ, I., 2016. *Vady řeči u dětí: návody pro praxi*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3941-0.
- KLENKOVÁ, J., 2006. *Logopedie*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-9088-6.
- KMENTOVÁ, M., 2015. *Hudební a řečové projevy předškolních dětí a jejich vzájemné ovlivňování*. Praha: UK, PF. ISBN 978-80-7290-869-1.
- KRÁLOVÁ, E., KODEJŠKA, M., STRENÁČIKOVÁ, M., KOŁODZIEJSKI, M. 2016. *Hudební klima a dítě: Hudobná klíma a dieťa*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7290-885-1.
- KRYČOVÁ, M., 2018. *Činnosti k rozvoji řečových dovedností dětí v předškolním vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Raabe. ISBN 978-80-7496-376-6.
- KUTÁLKOVÁ, D., 2009. *Průvodce vývojem dětské řeči: logopedická prevence*. 5. přeprac. vyd. Praha: Galén. ISBN 978-80-7262-598-7.
- LECHTA, V., 2002. *Symptomatické poruchy řeči u dětí*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-572-5.
- LEJSKA, M., 2003. *Poruchy verbální komunikace a foniatrie*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-038-7.

- LIŠKOVÁ, M., 2006. *Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání*. Praha: Raabe. ISBN 80-86307-26-3.
- OREL, M. a FACOVÁ, V., 2010. *Člověk, jeho smysly a svět*. Praha: Grada, Psyché. ISBN 978-80-247-2946-6.
- POLÁKOVÁ, P., 2019. *Jak rozvíjet pohyb, emoce a smysly: pozorné a spokojené dítě*. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-0760-5.
- RAKOVÁ, M., ŠTÍPLOVÁ, L. a TICHÁ, A., 2016. *Zpíváme a nasloucháme hudbě s nejmenšími*. 2. vyd. Praha: Portál, ISBN 978-80-262-1081-8.
- SEDLÁK, F. a VÁŇOVÁ, H., 2013. *Hudební psychologie pro učitele*. V Praze: Karolinum. ISBN 978-80-246-2060-2.
- STRAUSS, A. L. a CORBINOVÁ, J. M., 1999 *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, ISBN 80-85834-60-X.
- STRNADOVÁ K., ZEZULA, J. 1988. *Hudební výchova v mateřské škole: dílčí metodická příručka k programu výchovné práce pro mateřské školy*. Praha: Vydavatelství Naše vojsko.
- SYROVÝ, V., 2014. *Hudební zvuk: příspěvek k teorii zvukové tvorby*. 2. dopl. vyd. Praha: AMU. ISBN 978-80-7331-323-4.
- ŠKODOVÁ, E. a JEDLIČKA, I., 2003. *Klinická logopedie*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-546-6.
- ŠTEFÁNEK, J., 2010. *Medicína, nemoci, studium na 1. LF UK, Ztráta sluchu – hluchota*. In: www.stefajir.cz [online] Dostupné z: <https://www.stefajir.cz/ztrata-sluchu-hluchota>
- ŠVARÍČEK, R. a ŠEĐOVÁ, K., 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.
- TICHÁ, A., RAKOVÁ, M., 2014. *Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími: od narození do 8 let*. Vyd. 3. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0629-3.
- TOMICKÁ, V., 2004. *Orientační logopedické vyšetření*. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 80-7083-806-6.

ZELINKOVÁ, O., 2007. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program*. 2. vyd. Praha: Portál. Pedagogická praxe. ISBN 978-80-7367-326-0.

ZENKL, L., 1991. *ABC hudební nauky*. 6. vyd. Praha: Supraphon. ISBN 80-7058-284-7.

ŽÁČKOVÁ, H. a JUCOVIČOVÁ, D., 2003. *Smyslové vnímání: metody reedukace specifických poruch učení*. Praha: D & H. ISBN (brož.).

Seznam příloh

Příloha č.1: Informovaný souhlas

Příloha č.2: Test pro zjištění úrovně sluchového vnímání

Příloha č.3: Soubor hudebních činností určených pro rozvoj sluchového vnímání

Příloha č. 1

Informovaný souhlas s rozvojem sluchového vnímání u Vašeho dítěte

Vážení rodiče,

jsem studentkou speciální pedagogiky na Technické univerzitě v Liberci, a věnuji se kvalitativnímu průzkumu v rámci bakalářské práce na téma „Využití hudebních činností k rozvoji sluchového vnímání dětí v mateřské škole.“ Mým cílem je zjistit úroveň sluchového vnímání u předškolních dětí, a dále u nich tuto oblast prostřednictvím hudebního kroužku, co nejvíce rozvíjet. Získané poznatky budou anonymně zpracovány pouze pro účely bakalářské práce. Svým podpisem dáváte, jako zákonný zástupce, souhlas k uskutečnění průzkumu. Děkuji za Vaši ochotu, a těším se na spolupráci s Vašimi dětmi, Mgr. Zuzana Slouková.

V Liberci dne: ..... Podpis zákonného zástupce: .....

Příloha č. 2

Test pro zjištění úrovně sluchového vnímání

Test zjišťuje, jaká je aktuální úroveň sluchového vnímání jedince před absolvováním kroužku zaměřeného na rozvoj sluchového vnímání, a jaká po jeho skončení. Test se provádí individuálně, nejprve těsně před zahájením, a poté těsně po ukončení všech lekcí. Test zahrnuje 6 oblastí, ve kterých je sluchové vnímání sledováno a dále rozvíjeno. Test je sestaven na základě poznatků z publikace „*Diagnostika dítěte předškolního věku*“ od Bednářové J. a Šmardové V., a je upraven tak, aby dovednosti v jednotlivých oblastech sluchového vnímání, bylo možné rozvíjet prostřednictvím hudebních činností. Při vstupním testování je navíc provedena orientační sluchová zkouška, která slouží k vyloučení sluchových vad.

1. Naslouchání

- lokalizuje zvuk
- určí počet zahráných tónů (1-4 tóny)
- pozná lidovou píseň podle melodie
- pozná hudební nástroj podle zvuku

2. Sluchová figura a pozadí

- vyhledá a označí předem domluvené slovo v textu písně
- pozná nejčastěji se vyskytující hlásku v písni

3. Sluchová diferenciac

- rozliší dva kontrastní tóny či zvuky
  - silný/slabý
  - dlouhý/krátký
  - rozliší odlišnou barvu tónů
  - rozliší odlišnou výšku tónů
- porovná dvě rytmické figury
- porovná dvě melodické linky

4. Sluchová paměť

- zopakuje řadu slov („hra na ozvěnu“)
- zopakuje větu („hra na ozvěnu“)
- zopakuje nápěv s postupným přidáváním slov

5. Sluchová analýza a syntéza

- určí počet slabik ve slovech
- rozpozná a utvoří rým

6. Vnímání a reprodukce rytmu

- zopakuje rytmickou figuru
- zaznamená rytmickou strukturu

Orientační sluchová zkouška

Před vstupním testováním úrovně sluchového vnímání je u dítěte orientačně zjišťováno, zda netrpí sluchovou vadou. Podmínkou pro uskutečnění orientační sluchové zkoušky je, že dítě musí být zdravé, nesmí mít rýmu ani zánět uší. Zkouška probíhá tak, že dítěti jsou ze vzdálenosti minimálně 5 metrů předřikávána slova hlasitou a šeptanou řečí. Každé ucho se vyšetřuje zvlášť, a to tím způsobem, že dítě je natočeno vyšetřovaným uchem ke zdroji zvuku, a druhé ucho je mu zakryto. Dbá se na to, aby dítě nemohlo odezírat ze rtů a řídilo se pouze svým sluchem. Jako první jsou přednášena slova obsahující hluboké hlásky, a až poté slova s hláskami vysokými. Úkolem dítěte je zopakovat to, co slyšelo. V případě, že dítě slovo neopakuje nebo opakuje něco jiného, tak se dítěti přednese jiné slovo a vzdálenost je snížena zhruba o 1 metr (TOMICKÁ, V., 2004, s. 11).

Slova zvolená pro orientační sluchovou zkoušku, obsahující hluboké hlásky:

buben, houba, voda, podlaha, gumáky, auto, noha, máma, koruna, hudba, lupa, kamna

Slova zvolená pro orientační sluchovou zkoušku obsahující vysoké hlásky:

silnice, sněží, vesnice, sestra, soutěže, měsíc, slepice, síť, svačinka, zed', tisíc, čepice

Naslouchání

- **určí směr zvuku**

Při tomto úkolu je použita motivace: „*Představ si, že máš velkou chuť na šťavnaté jablíčko, a tak se pro něj vypravíš do zahrady. Je podzim a také brzy ráno, a v zahradě tě překvapí hustá mlha, ve které není vůbec nic vidět. Jen občas je možné zaslechnout zvonivý zvuk, to je kapka rosy, co právě dopadla do trávy. Tvým úkolem je, ukázat směr, ze kterého si slyšel/a zvuk přicházet*“.

Dítě má přes oči zavázaný šátek, tak aby nic nevidělo a soustředí se jen na zvuk, který uslyší. Jeho úkolem je ukázat rukou směr ze kterého slyší přicházet zvuk. Cinkavý zvuk připomínající kapky rosy. Zvuk je hrán jemným úderem na triangel. Celkem je na triangel cinknuto čtyřikrát, pokaždé z jiného směru. Po dokončení úkolu je dítěti sejmuto šátek, a představen triangel jako hudební nástroj.

- **určí počet zahraných tónů (1-4 tóny).**

Dítě má za úkol určit počet tónů zahraných na zobcovou flétnu. Vždy je zahrán tón h1 ve čtyřech různých obměnách. Vodorovná čára graficky znázorňuje tón dlouhý, tečka je symbolem pro tón krátký. Po splnění úkolu je dítěti představena zobcová flétna jako hudební nástroj.

1.) 1 dlouhý tón	-
2.) 3 stejné tóny zahrané krátce	...
3.) 2 dlouhé tóny	--
4.) 4 stejně dlouhé tóny	----

- **pozná lidovou píseň podle melodie**

Dítěti jsou nejprve představeny housle jako hudební nástroj. Na housle je zahrána melodie lidové písně, a úkolem dítěte je poznat, o kterou píseň se jedná. Není podmínkou, aby dítě pojmenovalo píseň správným názvem, ale stačí, když si vybaví část textu písně. Celkem jsou zahrány melodie čtyř lidových písní a to: „*Skákal pes*“, „*Prší, prší*“, „*Kočka leze dírou*“ a „*Travička zelená*.“

- **pozná hudební nástroj podle zvuku**

Dítě má zavázané oči a poznává zvuk hudebních nástrojů, se kterými se seznámilo v předešlých úkolech nebo je znalo již z dřívějšíka. Celkem má dítě poznat zvuk čtyř různě znějících hudebních nástrojů a to: *trianglu, zobcové flétny, houslí a bubínku*.

Sluchová figura a pozadí

- **vyhledá a označí předem domluvené slovo v textu písně**

Úkolem dítěte je tlesknout, když uslyší v textu písně slovo *kůň*, a to ve všech jeho možných tvarech. Dítěti je vysvětleno, že má tedy tlesknout pokaždé, když uslyší nejenom slovo kůň, ale i například koně, koňů, koňům, koních apod. Pro tento úkol je určena lidová píseň „*Já mám koně, vrany koně*“. Další variantou může být tlesknutí na různé tvary slova *ovečka* v lidové písni „*Pásla ovečky*“

- **pozná nejčteněji se vyskytující hlásku v písni (*Logopedické písničky*)**

Před samotným poslechem dítě zkouší vymyslet co nejvíce slov na různé hlásky, čímž je částečně zjišťována úroveň fonemického sluchu. Určování nejčteněji se vyskytující hlásky ve zhudebněném textu od dítěte navíc vyžaduje dovednost sluchového rozlišování v rovině figury a pozadí.

Na základě poslechu dítě určí, jaká je nejčteněji se vyskytující hlásky v písni. Pro tento účel je vybrána píseň „*Honem*“ z CD „*Logopedické písničky*“, a to z důvodu, že hlásky *h*, na kterou je píseň zaměřena se vyskytuje v textu velmi často.

Sluchová diferenciac

- **rozliší dva kontrastní tóny**

Na zobcovou flétnu jsou zahrány postupně čtyři tóny ve slabé nebo silné dynamice. Úkolem dítěte je rozlišit, zda byl slyšený tón zahrán silně nebo slabě.

Dalším úkolem je rozlišit dlouhé tóny od krátkých. Na zobcovou flétnu zazní celkem čtyři ukázky různě dlouhých tónů.

Odlíšný nebo stejný tón zvuků, dítě posuzuje celkem ze čtyř dvojic sluchových ukázek. Dítě vnímá vizuálně dvě stejné nádoby, a sluchem rozlišuje shodnost nebo rozdílnost zvuku. V případě, že dítě vnímá 2 rozdílné zvuky, mělo by být schopné slovně popsat

v čem slyší rozdíl. Nádobky jsou naplněny různými surovinami jako je rýže, ořechy, čočka nebo těstoviny.

Posledním úkolem z oblasti vlastností tónů, je určování výšky tónu. Tento úkol je zadán ve třech obměnách. Dítě na základě dvou slyšených tónů pokládá za sebe figurky na notovou osnovu, a to v tomto pořadí: vlevo je první slyšený tón, a vpravo druhý slyšený tón (stejně jako když čteme text). Podle výšky umístění figurek na notové osnově lze usuzovat, jak kvalitně dítě vnímá rozdílnost výšek tónů. Tomuto úkolu předchází praktická ukázka a ujištění se, že dítě správně pochopilo zadání úkolu.

- **porovná dvě rytmické figury**

Dítěti jsou vytleskány a hlasovým doprovodem doplněny buď dvě shodné nebo dvě odlišné rytmické figury. Náročnost úkolu se stupňuje od nejjednoduššího zadání po nejsložitější, celkem ve třech obměnách. Níže je uveden zjednodušený grafický záznam rytmického zadání, kdy tečkou je znázorněna doba krátká a čárkou doba dlouhá.

- 1.) - -   x   - -
- 2.) - - . . .   x   - - . . .
- 3.) - - . . .   x   . . . - -

- **porovná dvě melodické linky**

Dítě určí, zda se jedná o dvojici shodných nebo rozdílných melodických úryvků. Jednoduchá melodie je znázorněna čísly, která odpovídají intervalům ve stupnici. Celkem jsou zahrány tři dvojice melodických linek.

- 1.) 1., 3., 5.   x   5., 4., 3., 2., 1.
- 2.) 3., 3., 1., 3., 3., 1.   x   3., 3., 1., 3., 3., 1.
- 3.) 5., 3., 3., 3., 5., 3., 3.   x   3., 5., 5., 5., 3., 5., 5.

Sluchová paměť

- **zopakuje řadu slov („hra na ozvěnu“)**

Motivace: „Zahrajeme si hru na ozvěnu. Já budu říkat několik různých slov po sobě, a ty budeš ozvěna, která je po mě přesně zopakuje.“

4 nesouvisející slova:

- papír, židle, zvon, koberec
- čertík, lampa, banán, dům
- kapesník, hračka, pes, ovoce

5 nesouvisejících slov:

- peřina, hrnek, sůl, bota, lívanec
- taška, brýle, zuby, vlak, kopyto
- ryba, stůl, papír, strom, ulita

- **zopakuje větu** („hra na ozvěnu“)

Obdobně jako u opakování řady slov, tak i v tomto případě je dítě v roli ozvěny. Jeho úkolem je zopakovat celé věty, v jejich přesném znění.

Věty složené z 5 a více slov:

- Maminka pověsila na šňůru mokré tričko.
- Malý Honzík má rád hrušky a borůvky.
- Ivetka dostala od maminky novou hračku.
- Pozoroval/a jsem z okna kočku, která se vyhřívala na sluníčku.
- Zatímco jsem chodil/a po lese a hledala houby, maminka vařila oběd.
- Když se mladší sestra vrátila z tábora, vyprávěla, co tam všechno zažila.

- **zopakuje nápěv s postupným přidáváním slov** (*rondová forma*)

Dítěti je představena lidová píseň “*Když jsem já sloužil*“, a to jednoduchým vysvětlením příběhu písně, a předložením obrázku. Společně s dítětem jsou zazpívány 3 sloky lidové písně “*Když jsem já sloužil*“. Píseň je v tzv. rondové formě, kdy se její hlavní část neustále opakuje, a při každé další sloce se přidává nové slovo z oblasti domácích zvířat, a k němu krátká fráze. Úkolem dítěte je po dozpívání písně vyjmenovat všechna 3 zvířata ve správném pořadí, která si mládenec na statku vysloužil. Dalším úkolem pro dítě je, aby zkusilo samostatně zazpívat první sloku z písně.

Sluchová analýza a syntéza

- **určí počet slabik ve slovech**

Motivace: „*Z písniček se poztrácela následující slova, a tvým úkolem je, u každého z nich určit počet slabik. Při rozkladu slova na slabiky ti pomůže, když jednotlivé slabiky vytleskáš.*“

Pro tento úkol je vybráno celkem 6 slov pro věkovou kategorii 5-6 let. Plný počet bodů (tzn. 3 body) za tento úkol, může dítě získat v případě, že určí správný počet slabik u všech 6 slov. Pokud určí správný počet slabik u 5 slov, získává 2 body. V případě, že určí správný počet slabik u 4 slov získává 1 bod. Za správně určený počet slabik u 3 a méně slov, nezískává žádný bod.

Pokud má dítě problém s určením počtu slabik ve slovech, zjišťuje se příčina. Ta může být buď v rozkladu slova na jednotlivé slabiky nebo v počítání (Bednářová, J., Šmardová, V., 2015, s. 43).

- 1.) švihadlo
- 2.) kompot
- 3.) slunečnice
- 4.) osel
- 5.) dlouhovlasý
- 6.) pochutnáníčko

- **rozpozná a utvoří rým**

Motivace: „*V básničkách a v písničkách se používá mnoho slov, která se rýmují. Například spisovatel František Hrubín vymyslel tuto básničku, ve které jsou rýmy dobře slyšet. Vezmi žlutou tužku, namaluj mi hrušku, a pod hrušku talíř, sláva, ty jsi malíř. Z této básničky se rýmují slova **tužka – hruška, a talíř – malíř.***“

Urči, zda se dvojice slov rýmují, nebo ne:

- 1.) pes – les
- 2.) drak – loď
- 3.) kočka – kabát
- 4.) muška – puška
- 5.) svetr – Petr
- 6.) tráva – seno

Zkus vytvořit rým k těmto slovům:

- 1.) kočka – ...
- 2.) tráva – ...
- 3.) liška – ...

Vnímání a reprodukce rytmu

- **zopakuje rytmickou figuru**

Dítěti jsou postupně vytleskávány různé rytmické figury s hlasovým doprovodem krátkých nebo dlouhých slabik. Postup je od nejjednodušší rytmické figury po nejsložitější, celkem ve třech obměnách. Tečka znázorňuje dobu krátkou a čárka dobu dlouhou.

- 1.) - .   (tá, ta)
- 2.) - - . . .   (tá, tá, ta, ta, ta)
- 3.) - . . -   (tá, ta, ta, tá)

- **zaznamená rytmickou strukturu**

Dítě zaznamenává slyšený rytmus pomocí vyrovnávání brček a víček od pet lahví vedle sebe. Brčko je symbolem pro dlouhou dobu a víčko pro dobu krátkou, podobně jako čárka a tečka. Celkem jsou vytleskány 3 rytmické figury s hlasovým doprovodem krátkých a dlouhých slabik.

- 1.) - . .   (tá, ta, ta)
- 2.) . . . .   (ta, ta, ta, ta)
- 3.) - - . . .   (tá, tá, ta, ta, ta)

Příloha č. 3

Soubor hudebních činností určených pro rozvoj sluchového vnímání

Každá lekce je sestavena tak, aby obsahovala hudební hry a činnosti zaměřené na co nejvíce oblastí sluchového vnímání, tzn. na naslouchání, sluchovou diferenciaci, paměť, analýzu a syntézu, rytmus a sluchovou figuru a pozadí. V každé lekci je využito více hudebních činností: vokálních, instrumentálních, vokálně-instrumentálních, hudebně pohybových a poslechových, aby rozvíjení sluchu bylo co nejkompexnější.

1. lekce „Seznamování“

„Zahrajme a zazpívejme si své jméno“

Zaměření hudební činnosti: poslechová, vokální s hrou na tělo

Cíl: rozvíjet naslouchání, paměť, rytmus, smysl pro melodizaci, analýzu a syntézu

Provedení: Děti sedí v kruhu a jeden po druhém se nejprve představí svým jménem. Druhé představení probíhá formou rytmizace, kdy dítě vyslabikuje své jméno s vytleskáváním jednotlivých slabik. Tomu předchází praktická ukázka učitele, aby dítě mělo konkrétní představu, jakým způsobem má své jméno rytmizovat. Při třetím představení, je úkolem dětí vymyslet pro své jméno melodii, a současně zachovat rytmus.

Každé dítě své jméno graficky zapíše pomocí brček (dlouhé slabiky) a víček od PET lahví (krátké slabiky). Pro kontrolu všechny děti společně rytmicky vytleskají jednotlivé grafické záznamy jmen. Pokud se ukáže, že záznam je chybný, tak jej společnými silami opraví, a poté znovu, a už správně vytleskají.

„Co to je, a jak to zní?“

Změření hudební činnosti: poslechová, instrumentální

Cíl: rozvíjet naslouchání, sluchovou diferenciaci (témbr), rytmus

Provedení: Dětem jsou postupně představeny jednoduché rytmické nástroje, a to jak slovně, tak i zvukově: *triangl, rolničky, tamburína, ozvučná dřívka a bubínek*. Po každém slovním představení nástroje společně vyslabikujeme, a do dlaní vytleskáme název

nástroje, např. tam-bu-rí-na. Poté děti soustředěně poslouchají zvuk nástroje, a pak si na něj zkusí zahrát i sami. Po představení všech nástrojů, je v různém pořadí zahráno na jednotlivé nástroje. Po každém zahrání na nástroj, je dětem položena zrytmizovaná otázka „Co to je?“ Děti společně odpovídají zrytmizovanou odpovědí, tzn. že vyslabikují a zároveň vytleskávají do dlaní název hudebního nástroje. Po poslechu nástrojů a procvičení jejich názvů přichází poslední fáze této hry, která je sluchovou zkouškou. Nástroje jsou zakryty šátkem, tak aby nebyly vidět, a děti odpovídají na otázku „Co to je?“ pouze podle informace, kterou jim zprostředkoval sluchový vjem bez vizuální opory.

2. lekce „Společné zpívání a naslouchání“

„Hraní s lidovými písničkami“

Změření hudební činnosti: poslechová, vokální, vokální s hrou na tělo

Cíl: rozvíjet naslouchání, paměť, rytmus, sluchovou diferenciaci (rozdílnost melodie)

Provedení: Dětem jsou představeny housle jako hudební nástroj a jsou jim na ně zahrány melodie nejznámějších lidových písniček. Po každém zahrání melodie děti zkouší poznat, ke které patřila písnička. Následně si písničku společně zazpíváme. Celkem jsou vybrány 4 písně: „Skákal pes“, „Prší, prší“, „Kočka leze dírou“ a „Travička zelená.“

„Schodiště“

Změření hudební činnosti: poslechová

Cíl: rozvíjet sluchovou diferenciaci (tónové výšky)

Provedení: Nejprve je dítěti představena slovně i zvukově zvonkohra jako hudební nástroj. Na zvonkohru je zahrána stupnice v několika oktávách, která je přirovnána k chůzi po schodišti. Přičemž, jednotlivé tóny jsou jako schody, a každý schod je jinak vysoko. Některé schody jsou ve sklepě, to jsou hluboké tóny. Jiné schody mohou být umístěné přibližně uprostřed schodiště, to jsou tóny středně vysoké, a některé mohou být až na půdě, to jsou pro změnu tóny vysoké. Podle tónu, který je zahrán, děti nejprve odpovídají, jestli se jedná o tóny hluboké, střední, nebo vysoké. Při určování výšky tónu, jim může být nápomocné ukazování rukou (dole, uprostřed, nahoře). Po několikátém pokuse už je zvonkohra zakryta, aby děti neměly možnost vizuální kontroly a spoléhaly se

pouze na svůj sluch. Poslední fází této hry je, že každé dítě dostane list papíru, na kterém je 5 linek notové osnovy, a také 2 hrací figurky. Úkolem dětí je poslechnout si 2 tóny zahrané na zvonkohru, a následně pokládat figurky na notovou osnovu, tak jak vysoko slyšely oba tóny. Vlevo na notové osnově pokládají 1 figurku – první slyšený tón, a vpravo 2 figurky – druhý slyšený tón (stejně jako když čteme text). Podle výšky umístění figurek na notové osnově, lze usuzovat, jak kvalitně dítě vnímá rozdílnost výšek tónů.

3. lekce „Hrajeme si s kamarády“

„Hra na jména“

Zaměření hudební činnosti: poslechová, vokální s hrou na tělo

Cíl: rozvíjet naslouchání, koncentraci, paměť, rytmus, analýzu a syntézu

Provedení: Tato hra je obdobou hry se jmény z úvodní lekce. Děti na vyzvání rytmicko-melodické otázky „*Jak se jmenuješ?*“, rytmicky odpovídají a zároveň vytleskávají svá jména do dlaní. Hra se zrychluje, a hlavním úkolem dětí je pohotově, a s co nejmenší chybovostí reagovat. Po dostatečném procvičení a zautomatizování rytmizace vlastního jména, následuje štafeta. Vybrané dítě nejprve zrytmizuje své jméno, a vzápětí se spojí očním kontaktem s jedním ze spolužáků, a plynule naváže rytmicko-melodickou otázkou „*Jak se jmenuješ?*“ Vybraný spolužák odpoví zrytmizováním svého jména, a opět plynule naváže otázkou vztahující se k dalšímu spolužákovi. Děti by se mezi sebou měly několikrát vystřídat.

Poslední úkol vztahující se ke hře se jmény je grafické zapisování jmen pomocí brček (dlouhé slabiky) a víček od PET lahví (krátké slabiky). Dětem je rytmicky předneseno jedno vybrané jméno spolužáka včetně důrazu na krátké a dlouhé slabiky, a úkolem dětí je ono jméno rytmicky zaznamenat. Postupně jsou použita jména všech zúčastněných dětí.

„Co je to, a kde to je?“

Zaměření hudební činnosti: instrumentální, poslechová

Cíl: rozvíjení naslouchání a sluchové diferenciacce, trénink paměti

Provedení: Nejprve jsou dětem představeny 4 jednoduché hudební nástroje, podmínkou je, aby se na ně dalo zahrát pouze jednou rukou za zády. Zvolenými nástroji

pro tuto hru jsou: rumba koule, rolničky, kastaněty a tamburína. Dětem jsou nejprve nástroje ukázány včetně předvedení jejich zvuku. Dále jsou pojmenovány, a jejich jména jsou pro lepší zapamatování společně vyslabikovány, a zatleskány všemi dětmi. Například slovo tam-bu-rí-na. Po představení všech nástrojů následuje sluchová hra, kdy jsou hudební nástroje zakryty, a děti určují podle sluchu, na který nástroj vyučující zahrál. Pokud se dětem daří nástroje bezpečně poznávat, tak následuje těžší varianta hry. Jedno dítě je v roli hádače, a na malou chvíli je posláno za dveře. Ostatní děti sedí v kruhu s rukama za zády. Pouze jedno dítě dostane jeden hudební nástroj, který drží za zády, a na vyzvání na něj zahráje. Dítě – „hádač“ má za úkol podle sluchu jednak určit, o který hudební nástroj se jedná, a dále poznat směr, odkud zvuk vychází. V ideálním případě by měl „hádač“ být schopen i říct jméno spolužáka, o kterém si myslí, že na nástroj zahrál. Po vystřídání všech dětí v roli „hádače, je hra ukončena.

4. lekce „Podzimní zpívání“

„Meluzína“

Zaměření hudební činnosti: vokální, hudebně-pohybová

Cíl: zaměření na hudební kontrasty (tónová výška, dynamika, tempo) a sluchovou diferenciaci

Provedení: Základní princip této hry je inspirován hlasovou hrou uvedenou v publikaci *„Zpíváme a hrájeme si s nejmenšími“* od autorek Aleny Tiché a Mileny Rakové. Děti předvádějí hlasem zvuk meluzíny. Na citoslovce fíjúúú začínají od nízkých hlasových poloh stoupat k vyšším. Celou hru koriguje vyučující, který s dětmi společně předvádí řízení meluzíny. Pomocí předem domluvených gest rukou ukazuje výšku měnícího se tónu, a zároveň reguluje hlasitost neboli dynamiku zvuku, gestem druhé ruky. Meluzína se také může pohybovat pomalu nebo rychle, což určuje tempo. Děti se pohybují jako meluzína po prostoru třídy v různém tempu: pomalu, středně rychle či velmi rychle, podle toho, jak rychle je hráno na chrastítko představující zvuk meluzíny.

„Hra s lidovou písní – Skákal pes“

Zaměření hudební činnosti: poslechová, vokální

Cíl: rozvíjet naslouchání, sluchovou diferenciaci, a zaměření se na rozlišení figury a pozadí v písni

Provedení: Úkolem dětí je poznat lidovou píseň „skákal pes“ podle melodie a určit její tempo a dynamiku. Následuje společné zpívání této písně. Dále je dětem puštěna z CD nahrávka písně „Klokánek“, která má stejnou melodii jako „Skákal pes“. Úkolem dětí je pozorně poslouchat, a poznat nejčastěji se vyskytující hlásku v této písni. Pro ještě efektivnější sluchové rozlišení hlásky K, děti na tuto hlásku vymýšlejí slova, která deklamují a zároveň rytmicky roztleskávají na slabiky.

5. lekce „Podzimní hraní s písničkou“

„Pozdrav s ozvěnou“

Zaměření hudební činnosti: vokální s hrou na tělo

Cíl: rozvíjet naslouchání, paměť a rytmus společně s motorickým pohybem

Provedení: Pozdravíme se s dětmi krátkou písničkou, ve které zazní nejprve instrukce, jakým způsobem se pozdravíme – tleskání, pleskání nebo dupání. Poté je dětem předvedena podle zvoleného způsobu přivítání rytmická figura s hlasovým doprovodem, kterou mají za úkol společně zopakovat.

„Dobré odpoledne, dobré odpoledne, zatleskáme si: tlesk, tlesk,

Dobré odpoledne, dobré odpoledne, nejdřív já zatleskám: - - . . . (tá, tá, ta, ta, ta)

A pak vy: - - . . . (tá, tá, ta, ta, ta).“

„Porouchané rádio“

Zaměření hudební činnosti: vokální

Cíl: trénink sluchové paměti

Provedení: Rozpočítadlem „Pějme píseň dokola“ je zvoleno dítě, které vybere známou písničku, se kterou si budeme dále hrát. Píseň je nejprve společně zazpívána, čímž je ověřeno, že děti píseň bezpečně znají. Poté si zahrajeme na „porouchané rádio“, které vynechává části písně, a je zapotřebí tyto části doplnit, aby písnička byla zase celá. Nejprve děti poslouchají zazpíváný začátek písně, a ve chvíli, kdy je na ně ukázáno, tak musí pohotově pokračovat ve zpívání až do té doby, než jsou zase vystřídány zpěvem.

V průběhu písničky jsou děti vybídnuty několikrát, aby doplnily chybějící část, popřípadě písničku dokončili.

„Zpívej jako...“

Zaměření hudební činnosti: vokální, instrumentální

Cíl: trénink sluchové diferenciaci (dynamika, tempo, barva)

Provedení: Pro tuto hru je použita dětská písnička z předešlé hry. Písnička není zpívána skupinově, ale každé dítě zpívá podle zadané instrukce samo a ostatní ho vnímají, popř. ho mohou doplnit. Všechny děti zpívají tutéž písničku, ale v odlišném charakteru. Nejprve je dětem předvedena názorná ukázka, kdy je písnička zpívána jako, kdyby ji zpívala stará medvědice (pomalu, nahlas a hlubokým hlasem). (Floriana D'andrea 1998, s. 50).

Po interpretaci písničky v konkrétním charakteru, dítě vybere jeden z hudebních nástrojů, který si myslí, že by mohl nejlépe vystihovat ono zvíře, a rytmicky na něj zahraje zvuk zvířete. Například medvědice: brum – brum – brum, a při každém zabručení bouchne do bubínku.

Písnička v rytmu kroků nebo pohybu:

- *Slona* (pomalé, hlasité, hluboké tóny).
- *Hada* (dlouhé, tiché tóny, různé výšky).
- *Želvy* (pomalé, tišší tóny s hlubším tónovým zabarvením).
- *Ptáčka* (rychlé, tiché, vysoké tóny).
- *Medviděte* (rychlé, hlasité, hluboké tóny).

6. lekce „Čertoviny“

„Zdravíme se jako čerti“

Zaměření hudební činnosti: vokální

Cíl: rozvoj sluchové diferenciaci – dynamika a barva

Provedení: Nejprve děti zkusí samy předvést, jak si myslí, že se čerti zdraví svojí řečí. Poté se zkusíme pozdravit blekotáním jako ti nejmalinkatější čertíci. Takové zdravení je tiché a ve vyšší hlasové poloze. Dále se zkusíme pozdravit jako nazlobení Luciferové.

Takové zdravení by mělo být naopak hodně hlasité a v nižší hlasové poloze. Nakonec to zkusíme jako maminka čertice, když si povídá se svým malým čertíkem. Pro tuto verzi by měla být zvolena střední hlasitost i střední hlasová poloha.

„Jména čertů“

Zaměření hudební činnosti: poslechová, vokální

Cíl: rozvoj sluchové diferenciacce hlásek, trénink sluchové paměti a rytmizace

Provedení: Tato hra je motivována čertovskou školou, kam chodí sami čerti s různými jmény. Dětem jsou předřikávána jména čertů, a jejich úkolem je zvednout ruku vždy, když slyší jméno čerta, které začíná na hlásku B, jako babička nebo bonbón. Jména čertů: Barnabáš, Uhlík, Blekota, Tadeáš, Belzebub, Kopytko, Roháč, Bolehlav, Bobeš.

Následně je ověřována sluchová paměť a výbavnost dětí. Každé dítě zvlášť dostane v rytmicko-melodickém nápěvu otázku „Čerte, jak se jmenuješ?“ A musí rytmicky odpovědět jméno jednoho čerta začínajícího na hlásku B, kterého si zapamatovalo. Jména by měla zaznít všechna a žádné se nesmí opakovat. Pokud se dětem nedaří vybavit si žádná jména, znovu je jim opakován seznam čertích jmen a ony reagují zvedáním ruky na jména začínající hláskou B. Pro lepší zapamatování jméno začínající na hlásku B ihned vyslabikují a rytmicky vytleskají do dlaní. Poté je znovu zahájena hra na trénink paměti: „Čerte, jak se jmenuješ?“

„Mikuláš ztratil plášť“

Zaměření hudební činnosti: poslechová, vokální, instrumentální

Cíl: rozvíjet naslouchání a schopnost diferenciacce

Pomůcky: zvonkohra

Provedení: Děti naslouchají melodii písně „Mikuláš ztratil plášť“ zahrané na zvonkohru a poznávají, jaké písničky patří. Pravděpodobně přiřadí melodii k lidové písni „Skákal pes“, což je taktéž správná odpověď. Následuje společný zpěv písně „Skákal pes“ se zavřenými ústy neboli brumendem. Dále si poslechnou zpěv písně „Mikuláš ztratil plášť“ a porovnájí melodie obou písní. Společně je zazpívána brumendem i píseň „Mikuláš ztratil plášť“, aby si děti co nejvíce uvědomily shodu obou melodií. Dále je možné vyzkoušet i zpěv obou písní najednou, přičemž děti jsou rozděleny do 2 skupin. První skupina zpívá píseň „Skákal pes“ a druhá skupina píseň „Mikuláš ztratil plášť“.

přičemž obě písně do sebe melodicky zapadají. Nakonec je možné si tyto písničky zazpívat jako čerti. Melodie je zachována a slova jsou nahrazeny citoslovci ble, ble, ble...

„Čertovské rýmy“

Zaměření hudební činnosti: vokální

Cíl: rozvoj sluchové analýzy a syntézy

Provedení: Dětem jsou v jednoduchém nápěvu zazpívány 2 slova. Úkolem dětí je poznat, zda se jedná o rým nebo ne.

Kopyto – jelito

pytel – rohy

rohy – nohy

kožich – kalhoty

vdolky – holky

peklo – oheň

Navazujícím úkolem je hra na vymýšlení rýmů, k těmto slovům:

kotel – ...

čertík – ...

rohy – ...

šiška – ...

7. lekce „Hraní s lidovou písní“

Hry s lidovou písní – „Kočka leze dírou“

Zaměření hudební činnosti: poslechová, vokálně-instrumentální, pohybová

Cíl: Na základě jedné písně rozvíjet všechny složky sluchového vnímání: naslouchání, sluchovou diferenciaci, rozlišení figury a pozadí v písni, trénink sluchové analýzy a syntézy, trénink paměti a rytmu.

Pomůcky: figurky ze hry „Člověče nezlob se, notové osnovy, CD s „Logopedickými písničkami“, drumbeny, ozvučná dřívka

Provedení: Úkolem dětí je poznat lidovou píseň „Kočka leze dírou“ podle její melodie. Následuje společné zpívání písně ve velmi pomalém tempu s ukazováním jednotlivých

stupňů písně pohybem ruky. Čím jsou tóny hlubší, tím jsou ukazovány níž, a čím více melodie stoupá, tím více se ruka pohybuje směrem nahoru. Měnící se melodii stejné písně se také snažíme zaznamenat pohybem figurky po notové osnově.

Z CD „Logopedické písničky“ je dětem puštěna nahrávka písně „Slůně“, která má stejnou melodii jako „Kočka leze dírou“. Úkolem dětí je pozorně poslouchat, a poznat shodnost melodií obou písní, a také určit nejčtetněji se vyskytující hlásku v této písni. Při druhém poslechu písně je úkolem dětí tlesknout na slovo chobot, vždy, když ho uslyší v textu písně.

Pro nácvik písně „Slůně“, a pro zapamatování zmelodizovaného textu je zvolena hra na ozvěnu, kdy děti opakují přednesené fráze písně. Poté si zkusíme zazpívat celou 1 sloku s metro-rytmickým doprovodem na drumbeny. Cílem tohoto cvičení je, aby celá skupina udržela po dobu písně stejný rytmus.

Poslední hrou vážící se k písňím „Kočka leze dírou“ a „Slůně“ je hra na ozvěnu rýmů. Přičemž rýmy jsou v jednoduché melodické úpravě společně s rytmem vytřukávaným na ozvučná dřívka. Děti opakují v jednoduché melodické úpravě s rytmickým doprovodem dřívek, tyto rýmy:

Kočka leze dírou: kočka – očka, kočka – čočka, pes – les, leze – nese, sluníčko – přáníčko
Slůně: slůně – tůně, slon – zvon, chobot – robot, mává – dává, chodí – vodí

8. lekce „Těšíme se na Vánoce“

Sluchové pexeso

Zaměření hudební činnosti: poslechová

Cíl: rozvoj sluchové diferenciaci a sluchové paměti

Pomůcky: uzavřené nádoby s různým obsahem

Provedení: Princip této hry je stejný jako u klasického pexesa, pouze s tím rozdílem, že dítě hledá dvojice shodných zvuků na základě sluchu. Na tuto hru jsou použity neprůhledné nádoby naplněné různými luštěninami, těstovinami a vlašskými ořechy. Po nalezení všech sluchově shodných dvojic, mají děti za úkol určit, která dvojice nádobek je naplněna vlašskými ořechy.

Píseň – „Má maměnka cosi má“

Zaměření hudební činnosti: vokálně-instrumentální

Cíl: rozvoj sluchové paměti, rytmizace, sluchové diferenciaci (dynamiky)

Pomůcky: vlašské ořechy

Provedení: Děti nejprve pouze poslouchají zpěv písně „Má maměnka cosi má.“ Tato píseň je zpívána v hlasitější dynamice, akorát konce jejích jednotlivých frází, jsou zpívány ve velmi slabé dynamice. Před druhým poslechem jsou děti upozorněny na to, že si mají všimnout dynamiky, ve které je píseň zpívána. Tzn. jestli je zpívána potichu, nahlas, nebo zda se dynamika během písně nějak mění, a pokud ano, tak v jaké části nebo částech. Dětem je píseň představena jako písnička s hrou na ozvěnu. Přičemž ozvěna musí být vždycky slabší než její předcházející text. Píseň je všemi společně zazpívána s požadovanou dynamikou. Při dalším jejím opakování, jsou děti rozděleny na zpěváky a zpívající ozvěnu. Přičemž každá skupina zpívá v příslušné dynamice, tzn. zpěváci hlasitě, a ozvěna potichu. Při dalším opakování písně se role dětí vystřídají. Po zautomatizování zpěvu písně, je píseň obohacena o rytmický doprovod. Děti zpívají a zároveň vytukávají jednotlivé slabiky všech slov na vlašské ořechy.

„Co si přeješ od ježíška?“

Zaměření hudební činnosti: vokální činnost s hrou na tělo

Cíl: rozvoj rytmizace, sluchové diferenciaci, analýzy a syntézy

Provedení: Tato hra je založena na otázce a odpovědi v jednoduché melodicko-rytmické úpravě, podobně jako hra „Jak se jmenuješ?“ Každému dítěti je položena zhudebněná otázka: „Co si přeješ od ježíška?“ A dítě na ni v jednoduché melodicko-rytmické úpravě odpovídá jedním slovem. Jeho hlavním úkolem je slovo správně roztleskat a určit počet slabik. Dalším úkolem je poznat hlásku, na kterou slovo začíná. Poté následuje vymýšlení co největšího počtu slov na tu samou hlásku. Děti také zkusí vymýšlet na jednoslovné odpovědi rýmy.

9. lekce „Radujeme se po Vánocích“

„Co si dostal od ježíška?“

Zaměření hudební činnosti: vokální činnost s hrou na tělo

Cíl: rozvoj rytmizace, sluchové diferenciaci, analýzy a syntézy

Provedení: Hra je stejná jako hra „Co si přeješ od ježíška?“ V jednoduché melodicko-rytmické úpravě je položena otázka „Co si dostal od ježíška?“ Dítě na ni v jednoduché melodicko-rytmické úpravě odpoví jedním slovem. Slovo musí správně roztleskat a určit počet slabik. Dále určí hlásku, na kterou slovo začíná.

„Sluchové pexeso“

Zaměření hudební činnosti: poslechová

Cíl: rozvoj sluchové diferenciaci (barva) a sluchové paměti

Pomůcky: interaktivní pexeso od Albi – obrázky hudebních nástrojů se zvuky

Provedení: Děti si nejprve vyzkouší ťuknout „chytrou tužkou“ na rub pexesa, poslechnou si zvuk, a poté hádají, kterému hudebnímu nástroji by mohl patřit. Dále otočí kartičku, na jejíž lícové straně je obrázek hudebního nástroje a ťuknutím na něj si vyslechnou krátkou charakteristiku hudebního nástroje. Po vyslechnutí všech ukázek zvuku a charakteristik nástrojů, si děti zahrají sluchové pexeso. Vybráno je celkem 6 dvojic karet pexesa s nahrávkami nástrojů, které jsou kvalitně nahrané, jejich zvuk je autentický a měly by být blízké dětem předškolního věku. Na kartách jsou tyto hudební nástroje: triangel, činely, trumpet, flétna, kytara a klavír.

Další aktivita je zaměřena na rozvoj sluchové paměti, kdy je úkolem dětí si správně zapamatovat pořadí hudebních nástrojů, ve kterém zaznějí. Tato hra je obdobou hry „Přijela tetička z Číny, přivezla kouzelný kufr a v něm: ...“ Karty s nástroji jsou vyrovnány v řadě rubem nahoru. Děti jeden po druhém ťukají na karty a říkají větu: „Já jsem muzikant a hraji na: ..., vzápětí řeknou název nástroje, který poznaly podle zvuku. Každé další dítě řekne název „svého“ nástroje, a navíc přidá i nástroj na které hrají jeho kamarádi, a to v pořadí ve kterém zazněly. Výčet více nástrojů, pak může vypadat například takto: „Já jsem muzikant a hraji na triangel. My jsme muzikanti a hrajeme na: flétnu, kytaru, činely, klavír a triangel ...“

10. lekce „Vítr fouká do komína, ozývá se meluzína“

„Meluzína“

Zaměření hudební činnosti: Vokální, hudebně-pohybová

Cíl: Zaměření na hudební kontrasty (tónová výška, dynamika, tempo) a sluchovou diferenciaci

Provedení: Základní princip této hry je inspirován hlasovou hrou uvedenou v publikaci „Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími“ od autorek Aleny Tiché a Mileny Rakové. Děti předvádějí hlasem zvuk meluzíny. Na citoslovce fjjúúú začínají od nízkých hlasových poloh stoupat k vyšším. Celou hru koriguje vyučující, který s dětmi společně předvádí fičení meluzíny. Pomocí předem domluvených gest rukou ukazuje výšku měnícího se tónu, a zároveň reguluje hlasitost neboli dynamiku zvuku, gestem druhé ruky. Meluzína se také může pohybovat pomalu nebo rychle, což určuje tempo. Děti se pohybují jako meluzína po prostoru třídy v různém tempu: pomalu, středně rychle či velmi rychle, podle toho, jak rychle je hráno na chrastítko představující zvuk meluzíny.

„Meluzína umí hrát“

Zaměření hudební činnosti: poslechová, vokální

Cíl: rozvoj naslouchání, paměti a sluchové diferenciaci (délka, dynamika, výška)

Pomůcky: flétna

Provedení: Meluzínu v této hře představuje flétna. Meluzína umí hrát na jednom tónu, ale pokaždé jinak, a také umí hrát jako medvěd nebo jako ptáček. Děti poslouchají a popisují nebo předvádějí, co slyšely:

- Zahrála meluzína slabě nebo silně?
- Poznej kolik tonů zahrála meluzína?
- Je tón dlouhý nebo krátký?
- Hrála meluzína hluboký nebo vysoký tón? Zkus tóny zazpívat.
- Zopakuj rytmus, který zahraje meluzína.

Meluzína umí zahrát i písničky, ale neumí mluvit. Poznáš písničku podle melodie, kterou meluzína zahrála? Dětem jsou zahrány písničky: „*Kočka leze dírou*“, „*Já mám koně*“, „*Skákal pes*“ a „*Běží liška k Táboru*.“ Všechny písničky si děti s meluzínou zazpívají.

„Poznej, co hraje?“

Zaměření hudební činnosti: poslechová, vokální

Cíl: rozvoj naslouchání, paměti a sluchové diferenciaci (témbr)

Pomůcky: interaktivní pexeso od Albi – obrázky hudebních nástrojů se zvuky

Provedení: Děti poznávají hudební nástroj podle zvuku. Záznam zvuku je pořízen ťuknutím chytré tužky na rub karty sluchového pexesa. Děti nejprve poznávají jen jeden zvuk, a poté i více zvuků za sebou. Úkolem dětí je vyslechnout řadu různých zvuků, např. piana, kytary a bubínku, a následně říct jména hudebních nástrojů ve správném pořadí.

11. lekce „Já jsem muzikant...“

„Poznej, co hraje“

Zaměření hudební činnosti: poslechová, vokální

Cíl: rozvoj naslouchání, paměti a sluchové diferenciaci (témbr)

Pomůcky: interaktivní pexeso od Albi – obrázky hudebních nástrojů se zvuky

Provedení: Děti poznávají hudební nástroj podle zvuku. Karty s obrázky hudebních nástrojů jsou vyskládány v řadě po 3-4 kusech rubem nahoru. Úkolem dětí je vyslechnout více zvuků hudebních nástrojů za sebou, a poté v přesném pořadí vyjmenovat nástroje, které zazněly.

„Hra na muzikanty-bubeníky“

Zaměření hudební činnosti: vokálně-instrumentální

Cíl: rozlišení figury a pozadí, rozvoj rytmického citění a paměti

Pomůcky: lidová píseň „*Já jsem muzikant*“, bubínky a ozvučná dřívka

Provedení: Dětem je zazpívána lidová píseň „*Já jsem muzikant*“ a jejich úkolem je tlesknout na dřívka ve chvíli, kdy v textu písně uslyší slovo buben ve všech jeho podobách.

Poté si děti zahrají na muzikanty – bubeníky. Výběr pro rytmický doprovod písně je omezen pouze na ozvučná dřívka a bubínky, z důvodu, aby prezentace rytmu byla co nejpřesnější a bez ozvěny. Píseň „*Já jsem muzikant*“ je v malé písňové formě, která má části *a*, *b*, *c*. V části *c* děti doprovází zpěv na bubínky nebo dřívka, podle toho, o jakém

hudebním nástroji se zpívá v části *b*. Důležité je pozorně naslouchat textu, a poté vytřukat či vybubnovat správný rytmus.

Hra je zakončena přehlídkou bubenického umění, kdy každému bubeníkovi je zahráno několik rytmických figur, a on je musí s co největší přesností zopakovat. Pokud se hra daří, mohou si děti vyzkoušet být kapelníkem, který si vymyslí svojí rytmickou figuru a ostatní ji po něm opakují.

12. lekce „Tam a zpátky do pohádky“

Rozezpívání – hra s hláskami

Zaměření hudební činnosti: poslechová, vokální

Cíl: lokalizace zvuku, rozvoj fonemického sluchu – diferenciací hlásek

Pomůcky: maňásek kašpárek, zvonkohra

Motivace: Za dětmi přijde kašpárek z pohádky a seznámí děti se svým zvukem – cinkání rolniček na jeho čepečku. Kašpárek si zahraje s dětmi na schovávanou. Jedno dítě jde na chvíli za dveře, a mezitím se kašpárek schová za zády jednoho dítěte. Na vyzvání dítě otevře dveře a řekne: „Kašpárku, ozvi se.“ V tu chvíli všechny děti zatřesou rukama za zády, a jen u jednoho z nich se ozve zvuk rolniček. Úkolem dítěte – hledače, je lokalizovat zvuk podle sluchu.

Provedení: Kašpárek dětem postupně vyjmenovává, kdo všechno patří do pohádky. Např.: „*Do pohádky patří ježibaba...*“ Úkolem dětí je určit první hlásku ze slova, a dále se na tuto hlásku společně s kašpárkem rozezpíváme. Pokud tedy začíná ježibaba na hlásku *j*. Děti budou vzestupně ve staccatu po sobě jdoucích intervalech zpívat: Je-je-je-je-je (1., 2., 3., 4., 5.) a sestupně ve vázaném legatu Jeeee (5., 4., 3., 2., 1). Kašpárek jim rozezpívání předvede s doprovodem zvonkohry. Rozezpívání pokračuje stejným způsobem na další hlásky. Použity jsou tyto pohádkové postavy: vodník (vo), Bajaja (ba), loupežník (lo), víla (ví), koblížek (ko), obr (o), Hejkal (he). Popřípadě děti mohou sami vymýšlet další pohádkové postavy a pokračovat ve hře.

Hra s lidovou písní – „Vyletěla holubička ze skály“

Zaměření hudební činnosti: poslechová, vokální

Cíl: trénink naslouchání, rozvoj sluchové diferenciacie – (melodická linka, výška tónů), rozlišení figury a pozadí v písni, trénink paměti a pozornosti, rozvoj rytmu

Pomůcky: zvonkohra, CD s „Logopedickými písničkami“

Provedení: Děti se nejprve pokusí poznat lidovou píseň „Vyletěla holubička ze skály“ podle melodie zahrané na zvonkohru. Melodii písně si společně zazpíváme na slabiku **la**, a přitom ukazujeme pohybem ruky, jak melodie stoupá nebo klesá. Čím jsou tóny hlubší, tím jsou ukazovány níž, a čím více melodie stoupá, tím více se ruka pohybuje směrem nahoru. Poté je píseň zpívána na text.

Z CD „Logopedické písničky“ je dětem puštěna nahrávka písně „Apolenka“, která má stejnou melodii jako lidová píseň „Vyletěla holubička“. Úkolem dětí je pozorně poslouchat, porovnat a uvědomit si shodnost melodií obou písní a určit nejčtetěji se vyskytující hlásku písni „Apolenka.“ Při druhém poslechu písně je úkolem dětí tlesknout, vždy, když uslyší v písni slovo záclona ve všech tvarech.

Společně si píseň „Apolenka“ zazpíváme. Děti se píseň učí formou nápodoby. Píseň je opakována vícekrát, a pro ještě lepší zapamatování jí děti zpívají po částech a předávají si ji jako štafetu. Na které dítě je ukázáno, zazpívá krátký úryvek z písně, a naváže na něj další zvolené dítě. Takto je poskládána celá píseň.

13. lekce „Pohádkové hraní“

„Princeznička na bále poztrácela korále“

Změření hudební činnosti: poslechová, vokální s pohybem zaměřeným na jemnou motoriku

Cíl: rozvoj sluchové pozornosti, diferenciacie tempa, délky tónů, tónové výšky a síly

Pomůcky: notové osnovy a figurky ze hry „Člověče nezlob se“, housle a triangl

Motivace: Princezna utíkala po schodech na bál a roztrhla se jí při tom šnůra perel, které měla na krku. Jednotlivé perličky se rozkutálely po schodech. “Pokusíme se princezně pomoci, tím, že projdeme schodištěm několikrát odspoda nahoru, a zpátky dolů. Půjdeme pěkně pomalu, abychom nepřehlédli ani jednu perličku. Někde se zastavíme a budeme naslouchat, jestli slyšíme slabý nebo silný zvuk, když zacinká nějaká z perliček. Když sesbíráme všechny perly, vesele a rychle se proběhneme ještě jednou nahoru a dolů po zámeckém schodišti.

Provedení: Děti nejprve jen poslouchají jednooktávovou stupnici od e1 – e2 a zpět zahrnou v pomalejším tempu na housle (to se prochází princezna po schodech a při tom vytrácí perly z náhrdelníku). Při druhém poslechu stupnice už děti posouvají figurkou po notové osnově a doprovázejí si melodii broukáním. Děti startují z první notové linky, kde leží tón e1, a poté posouvají figurku po nejbližších krůčcích vždy takto: linka, mezera, linka, mezera atd. (děti kráčí schodištěm). Až dokráčí na pozici poslední mezery, kde leží stupeň e2. Pohyb figurkou „po schodišti“ nahoru a dolů opakují několikrát a doprovázejí hru na housle citoslovci „ťap, ťap, ťap...“ Po několikátém procházení figurky po schodišti se doprovodná melodie houslí zastaví na určitém tónu, a v ten okamžik musí zastavit i děti figurku na příslušném „schůdku“, stupni. Při zastavení figurky naslouchají zvuku trianglu (perly) a určují jeho dynamiku (silně/slabě). Dále jim je zahráno několik tónů na triangl, a jejich úkolem je určit jejich počet (počet perel, které našly „na schodišti“). Hra je ukončena, když děti sejdou na „poslední schůdek“ (dostanou povel, že již všechny perly posbíraly). Na závěr děti proběhnou figurkou po notové osnově (po schodišti) vesele, rychle a bez zastavování, opět za doprovodu melodie hrané na housle.

„Písničky, které jsme slyšeli na bále“

Změření hudební činnosti: poslechová, vokální

Cíl: rozvoj naslouchání, paměti, rytmu, sluchové diferenciaci (rozdílnost melodie)

Provedení: Dětem jsou na housle zahrány melodie nejznámějších lidových písniček. Po každém zahrání melodie, děti hádají, které patřila písnička. Následně si písničku společně zazpíváme. Celkem je vybráno 5 písní: „Skákal pes“, „Prší, prší“, „Kočka leze dírou“, „Běží liška k Táboru“ a „Travička zelená.“

14. lekce „Do pohádky za zvířátky“

„Zvířátka, zvířátka, jak si vlastně povídáte?“

Zaměření hudební činnosti: vokálně-instrumentální

Cíl: trénink sluchové paměti, rytmizace, analýzy a syntézy

Pomůcky: píseň Jaroslava Uhlíře a Zdeňka Svěráka „Krávy, krávy“, kartonové kolo s obrázky zvířátek a otočnou šipkou („kolo štěstí“), rytmické hudební nástroje: dřívka, rumba-koule, kastaněty, bubínek, drhlo

Provedení: Děti se seznámí s jednoduchou písní „*Krávy, Krávy*“ a principem nabalování jednotlivých slok, a to prostřednictvím poslechu. Poté následuje společné zpívání písně, v níž se obměňují zvířátka a citoslovce jejich řeči. Poslední sloka písně je opakováním všech zvířat, v takovém pořadí, v jakém v písni zazněla. Aby byla píseň pro děti zajímavější, losují si zvířátka ke zpívání pomocí „kola štěstí.“

Další částí hry je rytmizace, kdy si dítě na základě vylosovaného obrázku zvířete vybere dle svého uvážení nástroj, kterým si myslí, že zvíře nejlépe zvukově napodobí. Nástroj pojmenuje a za pomoci rytmizace rozloží název zvířete na jednotlivé slabiky a určí jejich počet. Dále se pokusí rozložit slovo (zvíře) na jednotlivé hlásky a určí název první. Posledním úkolem je rytmicky doprovodit 2. část písně, ve které se zpívá citoslovci, která zvířata vydávají.

15. lekce „Hrátky se zvířátky z pohádky“

„Nasloucháme zvířátkům“

Zaměření hudební činnosti: vokální, poslechová

Cíl: rozvoj naslouchání, sluchové paměti a diferenciací (melodie, barva, tempo, rytmus, a dynamika)

Pomůcky: 4 lidové písně o zvířátkách, CD s názvem „Zpíváme a nasloucháme hudbě s nejmenšími“ (Raková, Štíplová a Tichá, 2016, ukázky č. 62, č. 63, č. 64 a č. 68)

Provedení:

dětem jsou představeny 4 lidové písně:

- 1.) „Já mám koně vraný koně“
- 2.) „Vzal vrabeček na taneček sýkorku“
- 3.) „Táto, mámo, v komoře je myš“
- 4.) „To je on, malý slon“

Děti si vždy jednu píseň poslechnou, a poté si ji hned zazpíváme. Tímto způsobem si poslechneme i zazpíváme všechny 4 písně. Děti jsou předem upozorněny, aby si dobře všimaly toho, jak jdou písničky za sebou, a o jakých zvířátkách se v nich zpívá. Po dokončení poslechu, každé dítě dostane 4 kartičky s obrázky zvířat, na kterých je namalovaný: kůň, vrabec, myš a slon. Úkolem dětí je za sebou do řady (zleva doprava)

ve správném pořadí poskládat obrázky zvířátek, tak jak jsme si o nich zpívali. Následuje diskuze o tom, které zvířátko (písnička) byla první, druhá, poslední atd.

Další část hry vychází z publikace „Zpíváme a nasloucháme hudbě s nejmenšími“ a je malým koncertem, který vyžaduje koncentrované naslouchání. Děti poslouchají z CD postupně 4 různé nahrávky, na kterých hraje klavír. Každý hudební úryvek má charakter jiného zvířete, který je vyjádřen různými hudebně-vyjadřovacími prostředky. Po prvním poslechu je úkolem dětí vybrat obrázek toho zvířete, o kterém si myslí, že v hudební nahrávce bylo ukryto. Po druhém poslechu stejných nahrávek společně diskutujeme o tom, jaké zvíře hudební ukázka skrývala, a jakým způsobem to bylo v hudbě vyjádřeno (Raková, Štíplová a Tichá, 2016, s. 174).

16. lekce „Na dvorečku“

„Ztracené kuřátko“

Zaměření hudební činnosti: poslechová

Cíl: rozvoj naslouchání – lokalizace zvuku

Pomůcky: kastaněty, leporelo „Kuřátko a obilí“

Motivace: „Jak to bylo pohádka zabloudilo kuřátko...“, dětem jsou ukázány obrázky z leporela. Kuřátko je hodně malé a často se zatoulá, tak ho budeme hledat pokaždé na jiném místě.

Provedení: Dětem je představen zvuk „klapání zobáčku kuřátka“, které je vytvořeno ťukáním na kastaněty. Jedno dítě je hádač, který jde na chvíli za dveře. Mezitím je zvoleno jiné dítě, které schová za zády kastaněty. Na vyzvání dítě, které je za dveřmi vejde a říká: „Kuřátko, ozvi se.“ V ten moment všechny děti jakoby zaklapou za zády na kastaněty, ale jen u jednoho z nich se ozve zvuk kastanět. Úkolem dítěte (hádače) je poznat, kde se kuřátko ozývá.

„Dialog kuřátek“

Zaměření hudební činnosti: poslechová

Cíl: rozvoj sluchové paměti a sluchové diferenciac

Pomůcky: 1 pár kastanět

Motivace: Kuřátka si mezi sebou povídají...

Provedení: Kastaněty představují kuřátka. Jedno kuřátko několikrát ťukne zobáčkem (klapaní určitého počtu úderů na kastaněty), a druhé kuřátko to po něm buď zopakuje, nebo vyťuká jiný počet úderů. Úkolem dětí je poznat, zda kuřátka říkala to samé nebo každé něco jiného.

„Kuře, krákoře, na dvoře i v oboře“

Zaměření hudební činnosti: poslechová, instrumentální

Cíl: rozvoj rytmického citění, sluchové analýzy a syntézy – zmelodizovaný rozklad slov na slabiky, tvoření rýmů

Pomůcky: ozvučná dřívka

Motivace: Podíváme se společně na dvoreček a zjistíme, jaká tam žijí zvířátka. Zvířátka na dvorečku se jednou nudila, a začala vymýšlet hru na rýmování, kterou si s nimi zkusíme zahrát...

Provedení: Všechny děti dostanou ozvučná dřívka a opakují podle vzoru jednoduše zmelodizovaná slova domácích zvířátek s rozkladem na slabiky. (číslice v závorce představují jednotlivé intervaly ze stupnice). Což vypadá např. takto: hu-sič-ka (5. – 3. – 1.), ve-přík (5. – 3.), kra-vič-ka (1. – 3. – 5.) atd.

Po zvládnutí rytmizace slov v melodické úpravě si zahrajeme hru na ozvěnu, která opakuje všechno, co slyší. Dětem jsou zahrána na ozvučná dřívka dvojice slov, která se rýmují a jejich úkolem je zopakovat rýmy s rytmickým vyťukáváním na ozvučná dřívka. Příklad dvojice slov, která se rýmují: ku-řát-ko x hří-bát-ko, koč-ka x čoč-ka, sle-pi-ce x kra-bi-ce.

Dalším navazujícím úkolem je vymýšlení rýmů na zadaná slova s rytmickým vyťukáváním slabik na ozvučná dřívka. Vybrána jsou tato slova: vepř, ko-za, pes, ko-čič-ka, krá-va, ko-za, myš-ka, bleš-ka, vo-le-ček, ko-ník, dvo-re-ček.

„Když jsem já sloužil“

Zaměření hudební činnosti: poslechová, vokální

Cíl: rozvoj naslouchání, sluchové paměti, melodického citění.

Pomůcky: obrázky k písničce – leporelo „Když jsem já sloužil“

Motivace: Dříve chodili chlapi do služby k hospodáři. Pomáhali mu s prací v jeho hospodářství třeba tím, že obdělávali pole nebo se starali o domácí zvířata. Jeden chlapec zůstal ve službě u hospodáře několik let, a každý rok si za svojí práci u něj vysloužil jedno domácí zvířátko.

Provedení: Společné zpívání písně *“Když jsem já sloužil“* doplněné obrázkovým materiálem – leporelo. Píseň je v tzv. rondové formě, kdy se její hlavní část neustále opakuje, a při každé další sloce se přidává nové slovo z oblasti domácích zvířat, a k němu krátká fráze. Po dozpívání písně zkusíme již bez obrázkové opory vyjmenovat všechna domácí zvířátka ve správném pořadí, tak jak si je mládenec v průběhu jednotlivých let vysloužil.